

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 16 luvun muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia. Lakiin lisättäisiin poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskeva rangaistussäännös. Rangaistavaa poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisena olisi poliisin, ensihoidon tai pelastustoiminnan henkilökuntaa kohtaan kohdistuva väkivalta ja uhkaaminen sekä näiden toimijoiden välineistöön ja ajoneuvoihin kohdistuvat teot, kuten anastaminen. Rikoksesta tuomittaisiin vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Lisäksi lisättäisiin poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskeva rangaistussäännös. Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaaminen olisi poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista lievempi tekemuoto. Rikoksesta tuomittaisiin sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Tavoitteena on vahvistaa poliisi-, pelastus- ja ensihoitotoiminnassa työskentelevien henkilöiden rikosoikeudellista suojaa ja turvata yleisesti yhteiskunnallisesti tärkeän toiminnan eli tässä yhteydessä poliisi- ja hälytystoiminnan häiriötöntä hoitamista.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 01.01.2026.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	5
2 Nykytila ja sen arviointi	5
2.1 Hälytystoimintaa koskeva sääntely	5
2.1.1 Ensihoito	5
2.1.2 Pelastustoimi	7
2.1.3 Poliisi	8
2.1.4 Virkamiehiin kohdistuvat rikokset	8
2.1.5 Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen	11
2.1.6 Rikoslain yleiset rangaistussäännökset	12
2.1.7 Työturvallisuussääntely	13
2.1.8 Vahingonteko- ja tuhotyösääntely sekä varkaus- ja ryöstörikokset	14
2.1.9 Johtopäätökset	16
2.2 Oikeuskäytäntö	17
2.2.1 Tilastot	17
2.2.2 Kotimainen ratkaisukäytäntö	18
2.3 Tilannekuva	21
2.3.1 Tilastokeskus	21
2.3.2 Kyselytutkimukset	21
2.3.3 Poliisihallitus	23
2.3.4 Aluehallintovirastot	23
2.4 Nykytilan arviointi	24
3 Tavoitteet	25
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	26
4.1 Keskeiset ehdotukset	26
4.2 Pääasialliset vaikutukset	26
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	26
4.2.2 Vaikutukset rikollisuuteen	28
4.2.3 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset	28
4.2.4 Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset	29
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	30
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	30
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	33
6 Lausuntopalaute	38
6.1 Lausuntopalaute yleisesti	38
6.2 Säännösten soveltamisala	38
6.3 Ehdotetun sääntelyn selkeys	39
6.4 Rangaistusasteikot	40
6.5 Tarkoituksenmukaisuus ja vaihtoehdot	40
6.6 Säättämisyjärjestysperustelut ja vaikutusarvio	41
6.7 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto	41

6.7.1 Lausunnon sisältö	41
6.7.2 Lausunnon huomioon ottaminen esityksessä.....	42
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	43
8 Voimaantulo	51
9 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys.....	51
LAKIEHDOTUS.....	58
Laki rikoslain 16 luvun muuttamisesta.....	58

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen Vahva ja välittävä Suomi -hallitusohjelman mukaan rikoslakia muutetaan siten, että väkivallasta ensihoitohenkilöstöä kohtaan tai sillä uhkaamisesta seuraava rangaistus vastaa virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta seuraavia rangaistuksia. Hallitusohjelmassa on lisäksi kirjaus, jonka mukaan arvioidaan ja toteutetaan Ruotsin mallin kaltainen sinivilkkusabotaasia koskeva kriminalisointi sisäisen turvallisuuden viranomaisten ja ensihoidon henkilöstön suojaamiseksi.

Ruotsissa kriminalisoitiin vuonna 2020 sinivilkkusabotaasi. Sinivilkkusabotaasilla käsitteenä on kuvattu Ruotsissa poliisiin ja pelastushenkilökuntaan sekä ensihoidon henkilökuntaan kohdistuvaa toimintaa, kuten häirintää tai väkivaltaa, jolla vaikeutetaan tai estetään laissa määriteltyä toimintaa. Ruotsissa toteutetun sinivilkkusabotaasin kriminalisoinnin yhteydessä rangaistussäännöksen piiriin otettiin myös anastus ja vahingonteko, joka kohdistuu näiden tahojen toiminnassa käytettäviin ajoneuvoihin ja välineisiin. Suomen rikoslaissa (39/1889) ei ole erillistä sinivilkkusabotaasia koskevaa säännöstä. Rikoslain 16 luvussa on määritelty kuitenkin erinäisiä rikoksia viranomaisia vastaan, jotka koskevat väkivallan ja haitan tekemistä. Rikoslain 35 luku sisältää vahingontekosäännökset ja 34 luku tuhotyösäännökset. Rikoslain 31 luvussa säädetään ryöstörikoksista ja rikoslain 28 luvussa on säädetty rangaistavaksi muun muassa varkaus ja moottorikulkuneuvon käyttövarkaus.

Ensihoitajiin kohdistunut väkivalta on herättänyt Suomessa viime vuosina keskustelua. Keskustelussa on esitetty, että ensihoitajiin kohdistuvaa rikosoikeudellista suojaa tulisi vahvistaa. Aiheeseen liittyen on annettu kaksi aiempaa lakialoitetta (LA 27/2018 vp Jari Ronkainen ps ym. sekä LA 37/2019 vp Mari Rantanen ps ym.). Aiheesta on tehty myös useita kansanedustajien kirjallisia kysymyksiä. (KK 206/2018 vp, Olli-Poika Parviainen vihr, Kirjallinen kysymys ensihoitajien työturvallisuudesta; KK 533/2022 vp, Riikka Purra ps, Kirjallinen kysymys virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tuoman vahvemman koskemattomuuden piirin laajentamisesta, KK 565/2022 vp, Joonas Könttä kesk. ym., Kirjallinen kysymys ensihoitajien oikeusturvasta.)

Virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan rikoslain 16 luvun 1 §:n säännöksen soveltaminen edellyttää, että säännöksessä tarkoitettu vastustaminen kohdistuu virkamieheen, kuten poliisimieheen, tai virkamieheen rikoslain 16 luvun 20 §:ssä säädetyn tavoin rinnastettavaan henkilöön, ja että vastustamisen kohteena on julkisen vallan käyttämistä sisältävä virkatoimi. Säännöksen perusteella annettava rikosoikeudellinen erityissuoja koskee nimenomaan viranomaistoiminnan ytimeen kuuluvaa julkisen vallan käyttämistä. Rikoksesta on säädetty vähintään neljän kuukauden ja enintään neljän vuoden vankeusrangaistus. Tätä rikosoikeudellista erityissuojaa täydentävät virkamiehen vastustamista ja haitantekoa virkamiehelle koskevat säännökset.

Erityistä rikosoikeudellista suojaa eräille henkilöryhmille, jotka voivat tehtävässään kohdata vastustamista tai haittaamista, annetaan rikoslain 17 luvun 6 a §:ssä rangaistavaksi säädetyllä järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista koskevalla rangaistussäännöksellä. Rikoksesta on säädetty sakkorangaistus tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu virkатыönä oikeusministeriössä. Valmistelun aikana pyydettiin tietoja Poliisihallitukselta, aluehallintovirastoilta, tilastokeskukselta, Työterveyslaitokselta, Pelastuslaitosten kumppanuusverkon ensihoidon ja pelastuslaitosten palvelualueilta sekä tutkimushankkeen ”Ensihoitajien työturvallisuuden edistäminen – ratkaisumalli asiakasväkivallan ehkäisemiseksi” yhteyshenkilöiltä. Valmistelun aikana oltiin yhteydessä myös sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan ammattijärjestö Tehyn ja Ammattiliitto JHL:n kanssa.

Luonnos hallituksen esitykseksi oli lausunnoilla ajalla 5.2-19.3.2025. Oikeusministeriö pyysi esityksestä lausuntoa 42 taholta. Muillakin kuin jakelussa mainituilla oli mahdollisuus antaa lausunto. Lausuntoja saapui yhteensä 41, joista yksityishenkilöiden lausuntoja oli kuusi. Alkuperäiset lausunnot ovat kokonaisuudessaan saatavissa valtioneuvoston hankeikkunassa osoitteessa: <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OM049:00/2024>.

Hallituksen esitys oli lainsäädännön arviointineuvoston arvioitavana ajalla 7.-20.5.2025. Lisäksi esitys oli oikeuskanslerin ennakkotarkastuksessa ajalla 27.5.-9.6.2025.

Luonnosta koskevat lausunnot ja muut hankkeen valmisteluasiakirjat ovat nähtävillä oikeusministeriön verkkosivustolta ja valtioneuvoston verkkosivustolta tunnuksella OM049:00/2024.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Hälytystoimintaa koskeva sääntely

2.1.1 Ensihoito

Hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämistä koskevan uudistuksen yhteydessä siirrettiin 1 päivänä tammikuuta 2023 kuntien vastuulla olleet sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen tehtävät 21 hyvinvointialueelle, Helsingin kaupungille ja HUS-yhtymälle.

Terveysdenhuoltolain (1326/2010) 39 §:n mukaan hyvinvointialueen ja Uudellamaalla HUS-yhtymän on järjestettävä alueensa ensihoitopalvelu. Hyvinvointialueet ja HUS-yhtymä voivat päättää ensihoitopalvelun tuottamisesta noudattaen, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa (612/2021, jäljempänä sote-järjestämislaki) ja pelastuslaissa (379/2011) säädetään. Terveysdenhuoltolaissa määritellään ensihoidon tehtävät.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 1 kohdan mukaan potilaalla tarkoitetaan terveyden- ja sairaanhoitopalveluja käyttävää tai muuten niiden kohteena olevaa henkilöä. Terveysdenhuoltolain 40 §:n 1 momentin mukaan ensihoitopalveluun sisältyvät 1) äkillisesti sairastuneen tai loukkaantuneen potilaan hoidon tarpeen arviointi ja kiireellinen hoito ensisijaisesti terveydenhuollon hoitolaitoksen ulkopuolella, eivät kuitenkaan meripelastuslaissa (1145/2001) tarkoitetut tehtävät, tarvittaessa potilaan kuljettaminen lääketieteellisesti arvioiden tarkoituksenmukaisimpaan hoitoyksikköön ja äkillisesti sairastuneen tai vammautuneen potilaan jatkohoitoon liittyvät siirrot, silloin kun potilas tarvitsee siirron aikana vaativaa ja jatkuvaa hoitoa tai seurantaa; 2) ensihoitovalmiuden ylläpitäminen; 3) tarvittaessa potilaan, hänen läheisensä ja muiden tapahtumaan osallisten ohjaaminen psykososiaalisen tuen piiriin; 4) osallistuminen alueellisten varautumis- ja valmiussuunnitelmien laatimiseen suuronnettomuuksien ja terveydenhuollon erityistilanteiden varalle yhdessä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa; ja 5) virka-avun antaminen poliisille,

pelastusviranomaisille, rajavartiolaitosviranomaisille ja meripelastusviranomaisille niiden vastuulla olevien tehtävien suorittamiseksi.

Ensihoitopalvelusta ja ensihoitokeskusten tehtävistä säädetään tarkemmin terveydenhuoltolain 41 ja 46 §:n nojalla annetussa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa ensihoitopalvelusta (585/2017).

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä säädetään sote-järjestämislaissa. Sote-järjestämislain 12 §:n mukaan hyvinvointialue voi tuottaa asiakkaalle annettavia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja sekä niiden käyttöön liittyvää muuta tukea hankkimalla niitä yksityiseltä palveluntuottajalta sopimukseen perustuen, jos niiden hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta on tarpeen tehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan hyvinvointialue ei saa hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta ”1) palveluja, joihin sisältyy julkisen vallan käyttöä, jollei lailla erikseen toisin säädetä ... 4) terveydenhuoltolain 40 §:ssä tarkoitettua ensihoitopalvelua lukuun ottamatta mainitun lain 40 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitettuja palveluja ja 2 kohdassa tarkoitettua muuta palvelua kuin ensihoitopalvelun kokonaisvalmiuden ylläpitämistä eikä ensihoitopalvelusta vastaavan lääkärin tai kenttäjohtajan tehtäviä, jotka on hoidettava kaikilta osin virkasuhteessa.”

Sote-järjestämislain 20 §:ssä säädetään rikosoikeudellisesta virkavastuusta ja vahingonkorvausvastuusta. Edellä 12 §:ssä tarkoitettulla tavalla hyvinvointialueelle sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottavan yksityisen palveluntuottajan ja tämän alihankkijan palveluksessa oleviin sekä 13 §:ssä tarkoitettuun hankittuun tai vuokrattuun työntekijään sovelletaan rikoslain 40 luvun 1–3, 5, 7, 8, 9 ja 10 §:n rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä, viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta, heidän hoitaessaan 12 §:ssä tarkoitettuihin palveluihin sisältyviä julkisia hallintotehtäviä. Pykälän 2 momentin mukaan, mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös 1 momentissa tarkoitettun yhteisön, säätiön tai muun oikeushenkilön lakimääräisen toimielimen tai johdon jäsenen sekä itsenäiseen ammatinharjoittajaan heidän hoitaessaan 12 §:ssä tarkoitettuihin palveluihin sisältyviä julkisia hallintotehtäviä.

Kunta- ja hyvinvointialalla työskennellään virka- ja työsuhteissa. Laissa kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta (304/2003) säädetään kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijoiden virkasuhteesta. Mitä kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta annetussa laissa säädetään kunnasta ja hyvinvointialueesta, koskee lain 1 §:n mukaan myös kuntayhtymää ja hyvinvointiyhtymää. Sillä, onko kyseessä virka vai virkasuhde ei ole merkitystä virkamiesominaisuuden eikä siten myöskään virkavastuun kannalta.

Rikoslain 40 luvun 11 §:n mukaan virkavastuussa toimistaan ovat muun muassa virkamies ja julkisyhteisön työntekijä. Ensihoitohenkilöstö on lähtökohtaisesti rikosoikeudellisen virkavastuun piirissä joko muodollisen asemansa perusteella eli rikoslain 40 luvun 11 §:n mukaisina julkisyhteisön työntekijöinä tai virkamiehinä, tai siksi, että kyse on perustuslain (731/1999) 124 §:n nojalla muulle kuin viranomaiselle annetusta julkisesta hallintotehtävästä, jonka osalta virkavastuusta on säädetty erikseen rikoslain 40 luvun 12 §:n 6 momentin nojalla. Toisaalta on huomioitava, että esimerkiksi yksityinen lääkäritoimi, jonka tarjoaminen ei perustu ostopalvelusopimuksen perusteella suoritettavaan julkisyhteisön lakisääteiseen järjestämisvelvollisuuteen, ei muodosta perustuslain 124 §:ssä tarkoitettua julkista hallintotehtävää. Mikäli ensihoitoa koskevia tehtäviä hoidetaan yksityisellä sektorilla julkisten hallintotehtävien ulkopuolella, tehtäviin ei liity virkavastuuta.

2.1.2 Pelastustoimi

Hyvinvointialue vastaa pelastustoimen järjestämisestä alueellaan. Pelastustoimen tehtävien hoitamista varten jokaisella alueella toimii pelastuslaitos. Suomessa on 21 pelastuslaitosta, jotka hoitavat pelastustoimen tehtävät alueellaan. Hyvinvointialue vastaa muun muassa pelastustoimen palvelutasosta sekä pelastuslaitoksen toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä. Pelastuslaitokset voivat hoitaa pelastustoiminnan lisäksi ensivaste- ja ensihoitotehtäviä. Pelastuslain 27 §:n 3 momentin 1 kohdan mukaan pelastuslaitos tuottaa ensihoitopalveluun kuuluvia palveluita siten kuin hyvinvointialue siitä päättää. Pelastajatutkinto antaa kelpoisuuden sekä pelastuslaitosten miehistötason tehtäviin (pelastaja/palomies) että ensihoitopalvelun yksiköissä toimimiseen voimassa olevan ensihoitopalveluista annetun asetuksen mukaisesti.

Pelastuslaki on soveltamisalaltaan laajin pelastustoimea koskeva laki. Lain 2 a §:n mukaan pelastustoimella tarkoitetaan pelastuslaissa tehtäväalaa, joka koostuu tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäisystä sekä pelastustoiminnasta sekä pelastustoiminnalla kiireellisiä tehtäviä, joiden tarkoituksena on pelastaa ja suojata ihmisiä, omaisuutta ja ympäristöä onnettomuuden uhatessa tai sattuesssa sekä rajoittaa onnettomuudesta aiheutuvia vahinkoja ja lieventää onnettomuuden seurauksia.

Pelastuslain 32 §:n 1 momentin mukaan pelastustoimintaan kuuluu hälytysten vastaanottaminen, väestön varoittaminen, uhkaavan onnettomuuden torjuminen, onnettomuuden uhrien ja vaarassa olevien ihmisten, ympäristön ja omaisuuden suojaaminen ja pelastaminen, tulipalojen sammuttaminen ja vahinkojen rajoittaminen sekä tehtäviin liittyvät johtamis-, viestintä-, huolto- ja muut tukitoiminnot. Pykälän 2 momentin mukaan pelastuslaitos vastaa pelastustoimintaan kuuluvien tehtävien hoitamisesta, kun tulipalo, muu onnettomuus tai niiden uhka vaatii kiireellisiä toimenpiteitä ihmisen hengen tai terveyden, omaisuuden tai ympäristön suojaamiseksi tai pelastamiseksi eivätkä toimenpiteet ole onnettomuuden tai sen uhan kohteeksi joutuneen omin toimin hoidettavissa tai kuulu muun viranomaisen tai organisaation hoidettavaksi.

Pelastuslain 27 §:n 4 momentin mukaan hyvinvointialue voi lisäksi tuottaa tämän lain 32 §:n mukaisia pelastustoimintaan kuuluvia palveluita hankkimalla niitä sopimuspalokunnalta tai muulta pelastusalaan toimivalta yhteisöltä siten kuin siitä hyvinvointialueesta annetussa laissa säädetään. Sopimuspalokunnalla tarkoitetaan pelastuslain 2 a §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan pelastustoimen järjestelmään kuuluvaa vapaaehtoista palokuntaa, laitospalokuntaa, teollisuuspalokuntaa tai sotilaspalokuntaa, joka on tehnyt hyvinvointialueen kanssa sopimuksen pelastustoimintaan kuuluvien tehtävien hoitamisesta. Sopimuspalokunnat osallistuvat myös ensivaste- ja ensihoitotehtäviin. Sopimuspalokuntaan ja muuhun sopimuksen tehneeseen yhteisöön kuuluvalla henkilöllä vaaditaan Pelastusopiston opetussuunnitelman mukainen koulutus.

Pelastusviranomaisille on määritelty oikeuksia liittyen tiedonsaantiin, valvontakäynteihin, hallintopäätösten antamiseen sekä julkisen vallan ja hallinnollisten pakkokeinojen käyttämiseen. Pelastuslain 78 §:ssä säädetään pelastuslaitoksen valvontatehtävistä. Muun muassa pakkokeinoista säädetään pelastuslain 15 luvussa. Lain 105 §:ssä määrätään uhkasakosta ja teettämisuudesta.

Pelastuslaki sisältää eräitä virkavastuuta koskevia mainintoja. Pelastuslain 34 §:n mukaan pelastustoiminnan johtaja toimii virkavastuun alaisena. Pykälän mukaan pelastustoiminnan johtajana toimii sen hyvinvointialueen pelastusviranomainen, jossa onnettomuus tai vaaratilanne on saanut alkunsa, jollei hyvinvointialueesta annetun lain 8 luvun nojalla toisin ole

sovittu tai pelastustoimen järjestämisestä annetun lain 5 §:n nojalla säädetty. Pelastustoimintaa voi kuitenkin tilapäisesti johtaa muu hyvinvointialueen pelastuslaitoksen palveluksessa oleva tai sopimuspalokuntaan kuuluva siihen saakka, kun toimivaltainen pelastusviranomais ottaa pelastustoiminnan johtakseen. Pelastusviranomaisten lisäksi siis myös muut pelastustoiminnan johtajana toimivat henkilöt, kuten sopimuspalokuntaan kuuluvat henkilöt, ovat tehtävässään virkavastuun alaisia. Hyvinvointialueiden pelastuslaitosten palomiehet puolestaan ovat viranhaltijoita, jotka rinnastetaan virkamieheen. He ovat rikoslain 40 luvun 11 §:n mukaan rikosoikeudellisessa virkavastuussa toimistaan.

2.1.3 Poliisi

Poliisin toimivaltuudet on määritelty pääosin poliisilaissa (872/2011), esitutkintalaissa (805/2011) ja pakkokeinolaissa (806/2011). Poliisilaki sisältää poliisin päivittäistä toimintaa koskevat yleiset säännökset sekä periaatteet. Lisäksi laissa säädetään poliisin salaisesta tiedonhankinnasta rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa. Esitutkintalaki sisältää säännökset muun muassa esitutkinnassa noudatettavista yleisistä periaatteista. Pakkokeinolaissa puolestaan säädetään rikoksen esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista, kuten pidättämisestä ja vangitsemisesta, takavarikosta ja kotietsinnästä sekä niin sanotuista salaisista pakkokeinoista.

Poliisilain 1 luvun 1 §:n mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.

Rikoksen estämisellä tarkoitetaan poliisilain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa.

Rikoksen paljastamisella tarkoitetaan poliisilain 5 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty.

Esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnassa selvitettävistä asioista säädetään esitutkintalain 1 luvun 2 §:ssä.

Poliisilla on laaja toimivalta välittömän julkisen vallan käyttämiseen. Poliisi voi laissa määriteltyä toimivaltaa käyttäessään muun muassa antaa velvoittavia tarpeellisia käskyjä ja kieltoja sekä ottaa kiinni henkilöitä, pysäyttää kulkuneuvoja ja käyttää voimakeinoja.

2.1.4 Virkamiehiin kohdistuvat rikokset

Suomen rikoslaissa tai muussa sääntelyssä ei ole sinivilkkusabotaasia koskevaa erillissäännöstä. Rikoslaissa on kuitenkin määritelty erinäisiä rikoksia viranomaisia vastaan, jotka kattavat tällaisen väkivallan, haitanteon ja muun häirinnän. Virkamiehen vastustamiseen ja haitantekoon liittyviä rikoksia rikoslain 16 luvussa ovat virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (1 §), virkamiehen vastustaminen (2 §), haitanteko virkamiehelle (3 §) ja niskoittelu poliisia vastaan (4 §).

Virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomitaan rikoslain 16 luvun 1 §:n mukaan se, joka käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen, muuten käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai käyttää väkivaltaa virkamiestä tai häneen 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevaa henkilöä vastaan kostaakseen sellaisen virkatoimen. Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rangaistusasteikko on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Pykälän 2 momentin mukaan virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla sitä kohtaan, joka virkamiehen pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa. Rikoslain 16 luvun 20 §:n soveltamisalasäännöksessä säädetään siitä, mitkä tahot rinnastetaan luvussa virkamieheen.

Virkamiehen vastustamiseksi teko puolestaan katsotaan rikoslain 16 luvun 2 §:n mukaan, jos virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty. Rangaistusasteikko virkamiehen vastustamisessa on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Haitanteosta virkamiehelle tuomitaan rikoslain 16 luvun 3 §:n mukaan se, joka käyttämättä väkivaltaa tai sen uhkaa oikeudettomasti estää tai yrittää estää 1 §:ssä tarkoitetun virkatoimen suorittamista tai vaikeuttaa sitä. Haitanteosta virkamiehelle tuomitaan sakkoon.

Rikoslain 16 luvun 4 §:ssä on kielletty niskoittelu poliisia vastaan. Niskoittelusta poliisia vastaan tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi muun muassa se, joka hälyttää aiheettomasti poliisin taikka antamalla vääriä tietoja vaikeuttaa poliisin toimintaa.

Rikoslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan kyseessä on murha, jos tappo tehdään tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi. Murhasta tuomitaan vankeutta elinkaudeksi. Pykälän 2 momentin mukaan myös murhan yritys on rangaistava.

Ensihoitohenkilöstön rikosoikeudellisen suojan vahvistamista koskevan hallitusohjelmakirjauksen näkökulmasta oleellisen virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen kannalta tulee arvioitavaksi se, kohdistuuko teko virkamieheen tai tähän rikoslain 16 luvun 20 §:n mukaan rinnastettavaan henkilöön sekä se, onko tunnusmerkistössä kuvatus vastustamisteon kohteena sellainen toimi, joka sisältää julkisen vallan käyttöä.

Rikoslain virkarikoksia koskevan 40 luvun määritelmiä koskevan 11 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan ”[t]ässä laissa tarkoitetaan ... virkamiehellä henkilöä, joka on virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon, hyvinvointialueeseen, hyvinvointiyhtymään tai kuntaan taikka kuntayhtymään tai muuhun kuntien julkisoikeudelliseen yhteistoimintaelimeen, eduskuntaan, valtion liikelaitokseen taikka evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkoon tai sen seurakuntaan tai seurakuntien yhteistoimintaelimeen, Ahvenanmaan maakuntaan, Suomen Pankkiin, Kansaneläkelaitokseen, Työterveyslaitokseen, Kevaan, Kuntien takauskeskukseen tai Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT:hen”.

Julkisyhteisön työntekijällä tarkoitetaan rikoslain 40 luvun 11 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan henkilöä, joka on työsopimussuhteessa 1 kohdassa mainittuun julkisyhteisöön tai laitokseen taikka yliopistoon. Merkittävä osa julkisen sektorin ensihoitohenkilöstöstä työskentelee työsuhteessa. Kyse on tältä osin siten julkisyhteisön työntekijöistä, joita ei rikoslain 16 luvun

soveltamisalasäännöksiä koskevassa 20 §:ssä rinnasteta virkamieheen. Julkisyhteisön työntekijä voi kuitenkin olla julkista valtaa käyttävä henkilö.

Julkista valtaa käyttävällä henkilöllä tarkoitetaan rikoslain 40 luvun 11 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan a) sitä, jonka tehtäviin lain tai asetuksen nojalla kuuluu antaa toista velvoittava määräys tai päättää toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta taikka joka lain tai asetuksen nojalla tehtävässään tosiasiallisesti puuttuu toisen etuun tai oikeuteen, sekä b) sitä, jonka lain tai asetuksen nojalla taikka viranomaiselta lain tai asetuksen nojalla saadun toimeksiannon perusteella kuuluu osallistua a kohdassa tarkoitetun päätöksen valmisteluun tekemällä päätösesitys tai -ehdotus, laatimalla selvitys tai suunnitelma, ottamalla näyte tai suorittamalla tarkastus taikka muulla vastaavalla tavalla.

Rikoslain 16 luvun soveltamisalasäännöksiä koskevan 20 §:n 1 momentin mukaan sovellettaessa tämän luvun 1–3 §:ää rikollisen teon kohteena olevaan virkamieheen rinnastetaan muun muassa 40 luvun 11 §:ssä tarkoitettu julkista valtaa käyttävä henkilö.

Rikoslain 40 luvun 12 §:n 6 momentin mukaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevien säännösten soveltamisesta eräissä tapauksissa säädetään erikseen lailla. Rikoslain 16 luvun 20 §:n 6 momentin mukaan ”[j]os muualla kuin tässä laissa säädetään rikosoikeudellista virkavastuuta koskevien säännösten soveltamisesta muuhun kuin 1–4 momentissa tarkoitettuun henkilöön, hänet rinnastetaan rikollisen teon kohteena olevaan virkamieheen sovellettaessa tämän luvun 1–3, 9, 13 ja 14 §:ää.”

Hallintotehtävän antamista muulle kuin viranomaiselle koskevan perustuslain 124 §:n ensimmäisessä virkkeessä säädetään edellytyksistä antaa julkinen hallintotehtävä muulle kuin viranomaiselle. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan ylipäätään antaa vain viranomaiselle. Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on lähdetty siitä, että kun perustuslain 124 §:ssä tarkoitettulla tavalla julkinen hallintotehtävä uskotaan viranomaisjärjestelmän ulkopuolelle, tehtävää hoitavan tulee olla rikosoikeudellisessa virkavastuussa (PeVL 3/2009 vp, s. 4/II ja PeVL 20/2006 vp, s. 2). Rikoslain ulkopuolisia säännöksiä, joilla rikosoikeudellinen virkavastuu ulotetaan tiettyjä tehtäviä suorittaviin henkilöihin rikoslain 40 luvun 11 §:n määritelmistä riippumatta, on nykyisin hyvin paljon. Tällainen erityinen virkavastuusäännös on esimerkiksi edellä mainittu sote-järjestämislain 20 §.

Ensihoito- ja ensivastetyössä työskentelevät henkilöt voidaan nykysääntelyn mukaan siten rinnastaa rikoslain 16 luvun 20 §:n soveltamisalasäännöksen perusteella virkamieheen luvun 1–3 §:ssä tarkoitetun teon kohteena ainakin sote-järjestämislain 20 §:n erityisen virkavastuusäännöksen kautta. Lisäksi ensihoito- ja ensivastetyössä työskentelevät henkilöt rinnastetaan virkamieheen silloin, kun he julkisyhteisön työntekijöinä käyttävät julkista valtaa. Näin ollen 16 luvun säännösten soveltumisen kannalta tulee tarkastella, onko kysymys ollut julkisen vallan käyttämistä koskevasta virkatoimesta.

Julkisen vallan käyttöä koskevaa tunnusmerkkiä on tarkasteltu virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan säännöksen esitöissä (HE 6/1997 vp s. 60-61) seuraavasti: ”Julkisen vallan käyttöä sisältävät virkatoimet voivat ensinnäkin olla sellaisten päätösten tekemistä ja valmistelua, joilla asetetaan oikeudellisia sääntöjä ja sovelletaan niitä yksittäistapauksessa... Tällaisten virkatointien ohella ehdotettu 1 § suojaa myös niin sanottua tosiasiallista julkisen vallan käyttämistä, johon sisältyy mahdollisuus puuttua toisten etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin. Tällaista voi olla esimerkiksi se, että virkamies laissa edellytettyä tarkastusta ja valvontaa suorittaessaan antaa käskyjä ja kieltoja... Kaikki viranomaisten toiminta ei ole julkisen vallan käyttämistä... Julkisen vallan käyttöä ei ole myöskään niin sanottu tosiasiallinen toiminta viranhoidossa, kuten esimerkiksi poliisin virka-auton ajaminen, yleisen tien tai

rakennuksen rakentaminen tai korjaaminen taikka potilaan hoitaminen julkisyhteisön ylläpitämässä sairaalassa. Tällaisten julkisen vallan käyttöön kuulumattomien toimintojen väkivaltainen tai väkivallan uhkaa sisältävä häiritseminen voi tietysti antaa aihetta järjestyksen turvaamista tai palauttamista tarkoittaviin viranomaistoimiin, jotka ovat julkisen vallan käyttämistä.”

Rikoslain 40 luvun 11 §:n 1 momentin 5 kohdan julkisen vallan käytön tunnusmerkin tulkinnassa riittävää ei ole, että henkilön toimenkuvaan kuuluu julkisen vallan käyttöä, vaan on arvioitava, oliko juuri kysymyksessä oleva toiminta julkisen vallan käyttöä vai ei (KKO 2002:21 sekä virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen näkökulmasta HE 6/1997 vp s. 60–61 ja KKO 2008:78).

Rikoslain 16 luvun korotettu rikosoikeudellinen suoja koskee lähtökohtaisesti muodollisesta asemasta riippumatta sitä osaa virka- tai muusta toiminnasta, joka on julkisen vallan käyttöä. Julkisen vallan käyttämistä koskeva arviointi on siten sama riippumatta siitä, onko kyse esimerkiksi poliisista, pelastustoiminnasta vai ensihoidosta ja riippumatta siitä, hoidetaanko tehtävää virka- vai työsuhteessa. Julkista valtaa käyttävä henkilö voi olla myös yksityisen palveluntuottajan työntekijä.

2.1.5 Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen

Rikoslain yleistä järjestystä vastaan tehtyjä rikoksia koskevan 17 luvun 6 §:ssä on järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista koskeva rangaistussäännös. Tämä säännös ei pidä sisällään kriteeriä teon kohdistumisesta virkamieheen ja julkisen vallan käyttämiseen. Säännöksen 1 momentin mukaan ”[j]oka käyttämällä tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa estää tai yrittää estää järjestystä ylläpitävää henkilöä suorittamasta hänelle lain tai asetuksen nojalla kuuluvaa tehtävää tai muuten vaikeuttaa sanotun tehtävän suorittamista, on tuomittava, jollei laissa muualla säädetä ankarampaa rangaistusta, järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.”

Pykälän toisen momentin mukaan ”[j]ärjestystä ylläpitävällä henkilöllä tarkoitetaan tässä pykälässä: 1) järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetussa laissa (472/1977) tarkoitettua kuljettajaa, häneen rinnastettavaa henkilöä taikka heitä kuljettajan tai häneen rinnastettavan henkilön pyynnöstä avustavaa matkustajaa; 2) joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa (469/1979) tarkoitettua matkalippujen tarkastajaa ja tarkastuksessa apuna olevaa järjestyksenvalvojaa; sekä 3) yksityisistä turvallisuuspalveluista annetussa laissa (1085/2015) tarkoitettua vartijaa ja järjestyksenvalvojaa.

Säännöksellä suojellaan tiettyjä järjestystä ylläpitäviä henkilöitä kuten järjestyksenvalvojia ja vartijoita näiden suorittaessa säädettyjä tehtäviään. Säännöksen rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Rangaistusasteikko on siten selvästi lievempi kuin esimerkiksi perusmuotoisessa pahoinpitelyssä.

Rikoslain 17 luvun 6 §:n 2 momentissa mainituissa laeissa on säädetty säännöksessä mainittujen henkilötahojen toimivaltuuksista ja osin jopa oikeudesta voimakeinojen käyttöön. Rikoslain 17 luvun 6 §:ssä tarkoitettu henkilö saattaa käyttää tehtävässään julkista valtaa. Häneen voidaan siten tältä osin soveltaa rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Kuitenkaan heitä ei rinnasteta virkamiehiin rikoslain 16 luvun 1–3 §:ssä, koska heidän vastustamiseensa sovelletaan mainittua rikoslain 17 luvun 6 §:ää (HE 77/2001 vp s. 53).

Säännökseen sisältyvän toissijaisuuslausekkeen mukaisesti järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista koskevaa säännöstä ei sovelleta, jos teosta on muualla laissa säädetty ankarampi

rangaistus. Näin ollen, jos vastustaja syyllistyy esimerkiksi pahoinpitelyyn tai törkeään pahoinpitelyyn, sovelletaan rikoslain 17 luvun 6 §:n säännöksen sijasta pahoinpitelyä tai törkeää pahoinpitelyä koskevaa säännöstä.

2.1.6 Rikoslain yleiset rangaistussäännökset

Niiltä osin, kun rikoslain 16 luvun 1–3 §:t eivät tule sovellettavaksi ensihoitotyötä tekeviin henkilöihin tai muihin hälytystoiminnassa työskenteleviin henkilöihin kohdistuviin väkivaltaisiin tai uhkauksen sisältäviin tekoihin, henkilöä suojaavat rikoslain yleiset, esimerkiksi rikoslain 21 luvun terveyttä ja rikoslain 25 luvun vapautta suojaavat rangaistussäännökset. Teon moitittavuus otetaan tällöin huomioon rangaistuksen määräämisessä ja mittaamisessa rikoslain 6 luvun säännösten mukaisesti.

Rikoslain 6 luvun rangaistuksen määräämisen yleisperiaatetta koskevan 4 §:n mukaan ”[r]angaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen.” Rangaistusta korottavasti voi tällöin vaikuttaa teon kohteen keskimääräistä haavoittuvampi asema työtehtävänsä suorittavana sekä tilanne ja olosuhteet muutoinkin. Arvioinnissa merkittävää voi muun ohella olla myös se, onko uhkaava, väkivaltainen tai vastustava henkilö ulkopuolinen vai toimenpiteiden kohde ja se, liittyykö tällainen menettely henkilön terveydentilaan vai ei.

Pahoinpitelyä koskevan rikoslain 21 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan ”[j]oka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” Pykälän 2 momentin mukaan yritys on rangaistava.

Törkeää pahoinpitelyä koskevan rikoslain 21 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan ”[j]os pahoinpitelyssä 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikos tehdään erityisen raa’alla tai julmalla tavalla tai 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan yritys on rangaistava.

Rikoslain 21 luvun lievää pahoinpitelyä koskevan 7 §:n mukaan ”[j]os pahoinpitely, huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentekijä on tuomittava lievästä pahoinpitelystä sakkoon.”

Rikoslain 21 luvun syyteoikeutta koskevan 16 §:n 1 momentin mukaan ”[s]yyttäjä saa nostaa syytteen lievästä pahoinpitelystä vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi taikka teko on kohdistunut: 1) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön; 2) tekijän aviopuolisoon tai entiseen aviopuolisoon, sisarukseen tai sukulaiseen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka henkilöön, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa yhteistaloudessa tai on tai on ollut muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia hänelle läheinen; taikka 3) henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi eikä rikoksentekijä kuulu työpaikan henkilöstöön.

Momentin kolmas kohta on säädetty korostamaan niiden henkilöiden rikosoikeudellista suojaa, jotka saattavat työtehtävässään joutua väkivallan kohteeksi. Lieväkin pahoinpitely on aina

yleisen syytteen alainen, kun teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi, kun rikoksentehtäjä ei kuulu työpaikan henkilöstöön. Kyseiseen lainsäädäntömuutokseen johtaneissa hallituksen esityksen (HE 78/2010 vp, s. 17) perusteluissa todetaan, että ”[n]äin työsuhteessa olevat tavallaan rinnastettaisiin syyteoikeuden järjestelyn suhteen julkista valtaa käyttäviin henkilöryhmiin, joihin kohdistuvat teot ovat jo nykyisin virkamiehen vastustamisrikoksina virallisen syytteen alaisia rikoksia.”

Perusteluissa todetaan edelleen, että ”[p]ykälän soveltamisalaan lukeutuisi käytännössä ennen kaikkea palvelutyö, terveydenhuollon ja sosiaalialan työ, kuljetus- ja liikennetyö sekä kaupallinen työ. Terveystoiminnasta pykälän soveltamisalaan kuuluisivat esimerkiksi sairaalapalvelut, lääkäripalvelut, muut terveydenhuoltopalvelut ja sairaankuljetuspalvelut, poliklinikat ja muu potilaiden vastaanottotyö, työ osastoilla ja kotisairaanhoidossa.” Ensihoitajat kuuluvat näin ollen pykälän soveltamisalaan. Pykälän soveltamisalaan kuuluvat myös muut hälytystoiminnassa ja poliisitoiminnassa työskentelevät henkilöt niiltä osin, kun rikoslain 16 luvun 1–3 §:t eivät tule sovellettavaksi, sillä pykälä soveltuu yhtä hyvin niin työsuhteessa kuin virkasuhteessakin oleviin henkilöihin.

Vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevan rikoslain 25 luvun laitonta uhkausta koskevan 7 §:n mukaan ”[j]oka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, laittomasta uhkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Rikoslain 25 luvun syyteoikeutta koskevan 9 §:n 1 momentin mukaan ”[s]yyttäjä saa nostaa syytteen tuottamuksellisesta vapaudenriistosta, laittomasta uhkauksesta tai pakottamisesta vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteen pantavaksi taikka pakottamisen tai laittoman uhkauksen tekemiseen on käytetty hengenvaarallista välinettä taikka jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.” Rikoslain 21 luvun 16 §:n 1 momentin 3 kohtaa läheisesti muistuttavan 2 momentin mukaan syyttäjä saa lisäksi nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi eikä rikoksentehtäjä ole saman työnantajan palveluksessa.

Henkilön, joka estää poliisia, pelastuspalvelua tai ambulanssia saapumasta onnettomuuspaikalle, ja tämä toiminta johtaa ihmisten menehtymiseen, vastuuta tällaisista henkilövahingoista arvioidaan rikoslain 21 luvun säännösten mukaan. Rikoslain 17 lukuun sisältyy myös säännöksiä julkisesta kehottamisesta rikokseen ja mellakkarikoksista.

2.1.7 Työturvallisuussäätely

Työturvallisuuslainsäädäntö tulee rangaistussäätelyn ohella huomioon otavaksi myös poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien osalta. Työturvallisuudesta säädetään työturvallisuuslaissa (738/2002) ja muussa asiaa koskevassa lainsäädännössä. Laissa säädetään työturvallisuudesta huolehtimisesta eri tavoin ja työnantajaorganisaation eri portailla.

Työturvallisuuslain 27 §:n 1 momentin mukaan työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, työ ja työolosuhteet on järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Tällöin työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen. Pykälän 2 momentin mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettua työtä ja työpaikkaa varten työnantajan on laadittava menettelytapaohjeet, joissa ennakolta kiinnitetään huomiota uhkaavien tilanteiden hallintaan ja toimintatapoihin, joilla väkivaltatilanteen

vaikutukset työntekijän turvallisuuteen voidaan torjua tai rajoittaa. Tarvittaessa on tarkistettava turvallisuusjärjestelyjen ja -laitteiden toimivuus.

Lain työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (44/2006) 50 §:ssä on määritelty työsuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuudesta rikosasian yhteydessä. Pykälän 1 momentin mukaan, jos on todennäköisiä perusteita epäillä, että on tehty työsuojeluviranomaisen valvottavana olevassa laissa tai rikoslain eräissä pykälissä, kuten ihmiskauppaa ja petosta koskeissa säännöksissä rangaistavaksi säädetty teko, työsuojeluviranomaisen on tehtävä siitä ilmoitus poliisille esitutkintaa varten. Nykyisessä sanamuodossaan 50 § ei kuitenkaan velvoita työsuojeluviranomaista tekemään ilmoitusta esimerkiksi pahoinpitelystä.

2.1.8 Vahingonteko- ja tuhotyösääntely sekä varkaus- ja ryöstörikokset

Rikoslain 35 luku sisältää säännökset vahingonteosta. Luvun 1 §:n mukaan se, joka oikeudettomasti hävittää tai vahingoittaa toisen omaisuutta, on tuomittava vahingonteosta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Luvun törkeää vahingontekoa koskevan 2 §:n 1 momentin mukaan, jos vahingonteolla aiheutetaan 1) erittäin suurta taloudellista vahinkoa, 2) rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa tai 3) historiallisesti tai sivistyksellisesti erityisen arvokkaalle omaisuudelle huomattavaa vahinkoa ja vahingonteko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä vahingonteosta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan törkeän vahingonteon yritys on rangaistava.

Vahingonteko katsotaan lieväksi vahingonteoksi 3 §:n mukaan, jos vahingonteko, huomioon ottaen vahingon vähäisyys tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Lievästä vahingonteosta tuomitaan sakkoon.

Esiin voidaan nostaa myös kysymys vahingonteon ja tuhotyön suhteesta. Tuhotyötä ja törkeätä tuhotyötä koskevat rangaistussäännökset on sijoitettu rikoslain 34 lukuun. Luvun 1 §:n 1 momentin mukaan se, joka 1) sytyttää tulipalon, 2) räjäyttää jotakin taikka 3) saa aikaan vedentulvan tai luonnontilan muun mullistuksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan yleistä hengen tai terveyden vaaraa taikka että siitä on yleistä erittäin huomattavan taloudellisen vahingon vaaraa, on tuomittava tuhotyöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan tuhotyöstä tuomitaan myös se, joka omaisuutta vahingoittamalla tai tuhoamalla taikka tuotanto-, jakelu- tai tietojärjestelmän toimintaan oikeudettomasti puuttumalla aiheuttaa vakavan vaaran energiahuollolle, yleiselle terveydenhuollolle, maanpuolustukselle, oikeudenhoidolle tai muulle näihin rinnastettavalle yhteiskunnan tärkeälle toiminnolle. Pykälän 3 momentin mukaan tuhotyön yritys on rangaistava.

Luvun 2 §:n 1 momentin mukaan liikennetuhotyöstä tuomitaan se, joka 1) tuhoaa kulkuneuvon tai kiinteän lautan, tai niiden välineistön taikka kulkuväylän, liikenteen ohjausmerkin tai muun liikenteen laitteiston taikka vahingoittaa tai muuntaa niitä, 2) antaa liikenteeseen liittyvän väärän tiedon tai 3) tekee kulkuneuvossa, lentokentällä, kiinteällä lautalla tai liikenteen ohjailutehtävissä olevaa henkilöä kohtaan väkivaltaa taikka uhkaa häntä väkivallalla siten, että teko on omiaan aiheuttamaan yleistä hengen tai terveyden vaaraa liikenteessä tai kiinteällä lautalla, eikä teko ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Liikennetuhotyöstä tuomitaan vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan liikennetuhotyön yritys on rangaistava.

Törkeää tuhotyötä koskevan luvun 3 §:n 1 momentin mukaan teko katsotaan törkeäksi tuhotyöksi, jos tuhotyö tai liikennetuhotyö tehdään 1) aiheuttaen suurelle ihmismäärälle vakavaa hengen tai terveyden vaaraa, 2) aiheuttaen jollekin yhteiskunnan tärkeälle toiminnolle uhkaavan vahingon pitkäaikaisuuden tai laaja-alaisuuden vuoksi taikka muusta syystä erityisen vakavaa vaaraa taikka 3) sodan tai muiden poikkeusolojen aikana ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeän tuhotyön rangaistusasteikko on vankeutta vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan törkeän tuhotyön yritys on rangaistava.

Rikoslain 28 luku sisältää säännökset varkaudesta. Luvun 1 §:n 1 momentin mukaan se, joka anastaa toisen hallusta irtainta omaisuutta, on tuomittava varkaudesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi. Pykälän 2 momentin mukaan varkauden yritys on rangaistava.

Luvun törkeää varkautta koskevan 2 §:n 1 momentin mukaan jos varkaudessa 1) anastamisen kohteena on erittäin arvokas omaisuus, 2) anastamisella aiheutetaan rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa, 3) rikoksenteijä käyttää hyväkseen rikoksen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa, 4) rikoksenteijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten ampuma-aseella, räjähdysaineella taikka muulla näiden kaltaisella vaarallisella välineellä tai 5) rikoksenteijä murtautuu asuttuun asuntoon ja varkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä varkaudesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan törkeän varkauden yritys on rangaistava.

Jos varkaus, huomioon ottaen anastetun omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on luvun 3 §:n 1 momentin mukaan tuomittava näpistyksestä sakkoon. Pykälän 2 momentin mukaan näpistyksen yritys on rangaistava.

Rikoslain 28 luvun 9 a §:n 1 momentin mukaan se, joka ottaa luvattomasti käyttöönsä toisen moottorikäyttöisen kulkuneuvon, on tuomittava moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi. Pykälän 2 momentin mukaan moottorikulkuneuvon käyttövarkauden yritys on rangaistava.

Törkeää moottorikulkuneuvon käyttövarkautta koskevan 9 b §:n 1 momentin mukaan jos moottorikulkuneuvon käyttövarkaudessa 1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai 2) aiheutetaan rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen tai muuten erityisen tuntuva vahinkoa tai haittaa ja moottorikulkuneuvon käyttövarkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan törkeän moottorikulkuneuvon käyttövarkauden yritys on rangaistava.

Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus katsotaan lieväksi moottorikulkuneuvon käyttövarkaudeksi 9 c §:n mukaan, jos moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, huomioon ottaen se, että rikos ei ole omiaan aiheuttamaan merkittävää vahinkoa tai haittaa, tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Lievästä moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta tuomitaan sakkoon.

Rikoslain 31 luku sisältää säännökset ryöstöstä. Luvun 1 §:n 1 momentin mukaan se, joka 1) käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla välittömästi käyttää sellaista väkivaltaa toisen hallusta anastaa tai ottaa luvattomasti käyttöön toisen irtainta omaisuutta taikka 2) sellaista väkivaltaa tai uhkausta käyttämällä pakottaa toisen luopumaan taloudellisesta

edusta, johon rikoksenteijällä tai sillä, jonka puolesta hän toimii, ei ole laillista oikeutta, on tuomittava ryöstöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan ryöstön yritys on rangaistava. Ryöstöstä tai sen yrityksestä tuomitaan pykälän 3 momentin mukaan myös se, joka 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta anastamisesta tai käyttöön ottamisesta verekseltään tavattuna käyttämällä siinä tarkoitettua väkivaltaa tai uhkausta täyttää tai yrittää täyttää rikoksen taikka pitää tai yrittää pitää siten ottamansa omaisuuden. Pykälän 4 momentin mukaan, ellei tässä pykälässä tarkoitettu teko, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, ole kokonaisuutena arvostellen vakava, ei rikoksenteijää tuomita ryöstöstä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää.

Törkeää ryöstöä koskevan 2 §:n 1 momentin mukaan jos ryöstössä 1) aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla, 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä tai 4) rikos kohdistetaan henkilöön, joka ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi ei voi itseään tai omaisuuttaan puolustaa, ja ryöstö on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä ryöstöstä vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan törkeän ryöstön yritys on rangaistava.

Törkeän ryöstön valmistelua koskevan 2 a §:n 1 momentin mukaan se, joka 2 §:ssä tarkoitetun rikoksen tekemistä varten 1) pitää hallussaan ampuma- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä taikka välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi apuvälineenä rikoksessa, 2) hankkii rikoksen tekemisessä tarpeellisen erityisen tiedon tai 3) sopii toisen kanssa tai laatii yksityiskohtaisen suunnitelman rikoksen tekemisestä on tuomittava törkeän ryöstön valmistelusta vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan, jos vaara rikoksen toteuttamisesta on ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen taikka jos henkilö on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen valmistelusta, estänyt sen jatkumisen tai muuten poistanut oman toimintansa merkityksen rikoksen valmistelussa, 1 momenttia ei kuitenkaan sovelleta.

Suomessa niin sanotun sinivilkkusabotaasin omaisuusvahingon elementin näkökulmasta omaisuutta suojataan muun muassa vahingontekoa koskevien rangaistussäännösten kautta. Jos teon voidaan katsoa olevan omiaan aiheuttamaan yleistä hengen tai terveyden vaaraa tai yleistä erittäin huomattavan taloudellisen vahingon vaaraa, kyseeseen voivat tulla tuhotyötä koskevat rangaistussäännökset. Myös muun muassa varkautta, moottorikulkuneuvon käyttövarkautta ja ryöstöä koskevat rangaistussäännökset suojaavat osaltaan poliisi- tai hälytystoiminnassa käytettävää omaisuutta.

2.1.9 Johtopäätökset

Kun tarkastellaan rangaistussäntelyn nykytilaa, voidaan todeta, että virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan rikoslain 16 luvun 1 §:n säännöksen soveltaminen edellyttää, että säännöksessä tarkoitettu vastustaminen kohdistuu virkamieheen tai häneen luvun 20 §:ssä säädetyin tavoin rinnastettavaan tahoon, ja että vastustamisen kohteessa kysymys on julkisen vallan käyttämisestä sisältävästä virkatoimesta. Lisäksi vastustamissäännöstä sovelletaan vastustamisen kohdistuessa tällaista tehtävää suorittavaa henkilöä tämän pyynnöstä avustavaan henkilöön. Lähtökohtana sääntelyssä on nimenomaan julkisen vallan käyttöä sisältävien virkatoimien erityinen rikosoikeudellinen suojaaminen. Siltä osin, kun poliisi- tai hälytystoiminnassa työskentelevä henkilö kohtaa vastustusta muussa tehtävässä kuin julkisen vallan käyttöä sisältävässä tehtävässä, tekoon sovelletaan rikoslain yleisiä säännöksiä.

Muissa kuin edellä mainittujen rikoslain 16 ja 17 luvun erityissäännösten soveltamisen tilanteissa rikosoikeudellinen arviointi tapahtuu yleisten rangaistussäännösten, esimerkiksi laitonta uhkausta tai pahoinpitelyrikoksia koskevien säännösten perusteella. Tuomioistuimen tulee rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaan mitata rangaistus rikokseen soveltuvalta rangaistusasteikolta siten, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen sekä rikoksesta ilmenevään tekijän syyllisyyteen.

Rikoslain 21 luvun syyteoikeutta koskevan sääntelyn täydentäminen siten, että lieväkin pahoinpitely on yleisen syytteen alainen teko, kun se on kohdistunut henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi, osoittaa lainsäätäjän tarkoittaneen, että työtehtävissä lievänkin pahoinpitelyn kohteeksi joutuminen on sillä tavoin yhteiskunnan toimenpiteitä edellyttävä asia, että rikosoikeudelliseen vastuuseen saattamista ei ole katsottu sopivaksi jättää teon kohteen tahdonilmaisesta riippuvaiseksi.

Sinivilkkusabotaasin käsitteen kannalta merkittäviä rangaistussäännöksiä omaisuusvahingon osalta ovat etenkin vahingontekoa koskeva rangaistussäännös sekä yleistä vaaraa aiheuttavien tekojen osalta tuhotyötä koskevat rangaistussäännökset. Törkeän vahingonteon tunnusmerkistö ei määrittele erikseen poliisi- tai hälytystoimintaan liittyvää omaisuusvahinkoa törkeän vahingonteon täyttymisen kriteerinä. On todennäköistä, että poliisi- tai hälytystoiminnassa käytettävään ajoneuvoon tai välineistöön kohdistuvat teot eivät yleensä täytä tuhotyön korkeaa soveltamiskynnystä ja esimerkiksi yleisen vaaran elementtiä, jolloin ensisijaisesti tällaisten vahinkojen tahallista aiheuttamista arvioitaisiin vahingonteon tunnusmerkistön näkökulmasta. Poliisi- tai hälytystoiminnassa käytettäviä ajoneuvoja tai välineistöä ei ole erikseen mainittu muissakaan omaisuusrikoksia koskevissa rangaistussäännöksissä.

2.2 Oikeuskäytäntö

2.2.1 Tilastot

Tilastokeskuksen tietojen mukaan Suomessa tuomittiin vuonna 2023 virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta (RL 16:1 §) 318 henkilöä. Suurimmassa osassa tapauksia (223) henkilö tuomittiin ehdolliseen vankeuteen, jonka keskimääräinen pituus oli 5,4 kuukautta. Kymmenessä tapauksessa ehdollisen vankeuden ohella määrättiin oheissakko. Ehdottomaan vankeuteen tuomittiin 62 henkilöä.

Virkamiehen vastustamisesta (RL 16:2 §) tuomittiin vuonna 2023 oikeudessa yhteensä 134 henkilöä. Näistä henkilöistä lähes kaikki (125 henkilöä) tuomittiin sakkoon ja 3 henkilöä ehdolliseen vankeuteen. Ehdollisen vankeuden osalta keskimääräinen rangaistus oli 2,1 kuukautta. Sakkoon tuomittujen osalta keskimääräinen päiväsakkojen lukumäärä oli 40,3.

Haitanteosta virkamiehelle (RL 16:3 §) tuomittiin vuonna 2023 yhteensä 78 henkilöä. Tuomittujen päiväsakkojen keskimääräinen lukumäärä oli 19,9.

Tilastotiedon pohjalta voidaan tulkita, että virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta määrätään keskimäärin n. 5–6 kuukauden ehdollisia vankeusrangaistuksia. Virkamiehen vastustamisen osalta taas määrätään lähes aina sakkorangaistus, muutamassa tapauksessa lyhyt ehdollinen vankeusrangaistus. Haitanteossa rangaistuksena on aina vain sakko.

Tilastotiedon pohjalta ei voitu erottaa rikosnimikkeistä sellaisia tapauksia, joissa henkilö tuomittiin teosta, joka kohdistui poliisi- tai hälytystoiminnassa käytettävään omaisuuteen. Tällaisia rikosnimikkeitä nykylainsäädännön näkökulmasta ovat muun muassa vahingonteko,

törkeä vahingonteko, ryöstö, törkeä ryöstö, moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, varkaus, törkeä varkaus, tuhotyö ja törkeä tuhotyö.

Kaikki edellä mainitut rikostunnusmerkistöt edellyttävät, että rikosentekijän toiminta on tahallista.

2.2.2 Kotimainen ratkaisukäytäntö

Oikeusministeriö pyysi kesällä ja syksyllä 2024 Oikeusrekisterikeskukselta tietoa tuomioistuinratkaisuksista, joissa voitiin katsoa rikoslain 16 luvun säännösten taikka muiden rikoslain yleisten säännösten perusteella olleen kyse poliisiin, ensihoitoon ja pelastustoimeen liittyvästä väkivallasta ja sen uhasta. Tarkasteltujen tapausten voidaan arvioida olevan suuntaa antava rajattu otos niistä Suomessa käsitellyistä tuomioistuimeen edenneistä asioista, joissa voitaisiin katsoa olevan kyse poliisiin, ensihoitoon ja pelastustoimeen liittyvästä väkivallasta ja sen uhasta. Lisäksi Oikeusrekisterikeskus lähetti oikeusministeriön pyynnöstä ratkaisuita sellaisista tapauksista, joissa oli kyse näiden toimijoiden omaisuuteen liittyvästä vahingosta. Käräjäoikeuksista saatiin tiedoksi yhteensä 95 tuomiota ja hovioikeuksista 10 tuomiota.

Rikoslain 16 lukua (1, 2 ja 3 §) koskevista ratkaisuista arvioituista teoista suurin osa kohdistui poliisiin. Aineiston ratkaisuista osa kohdistui pelastustoimen tai ensihoidon henkilöstöön. Virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevista ratkaisuista väkivalta ilmeni useimmiten esimerkiksi potkimisena, lyömisenä taikka muun muassa ajoneuvolla ajamisena uhkaavasti siten, että poliisin tuli väistää ajoneuvoa, joka ei väistänyt tai totellut määräyksiä pysähtyä. Osassa ratkaisuista henkilö uhkasi virkamiestä eli yleensä poliisia ampuma-aseella, teräaseella taikka muulla esineellä, kuten teräsputkella. Uhkaaminen liittyi eräässä tapauksessa myös siihen, että henkilö uhkasi syyttäjää ja tämän läheisiä väkivallalla viesteillä useaan otteeseen, mikäli tämä ei nopeuttaisi hänen asiaansa koskevaa prosessia.

Eräissä poliisiin kohdistuneissa teoissa kuvattiin poliisin saapuneen paikalle turvaamaan ensihoidon tehtäviä silloin, kun ensihoitoon kohdistui väkivaltaa tai sen uhkaa. Eräässä tapauksessa henkilö uhkasi ambulanssin henkilökuntaa teräaseella, minkä seurauksena paikalle saapui poliisiauto. Henkilö uhkasi poliisia teräaseella ja esitti poliisille henkeen liittyviä uhkauksia. Henkilö kuljetettiin ambulanssilla sairaalaan, ja kuljetuksen aikana aggressiivinen käyttäytyminen jatkui. Teosta tuomittiin poliisiin kohdistuneesta virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ehdolliseen vankeuteen seitsemäksi kuukaudeksi. Eräässä toisessa tapauksessa henkilö tuomittiin pahoinpitelystä, joka kohdistui ensihoitotehtävää hoitavaan henkilöön sekä virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, joka kohdistui poliisiin. Henkilö oli kohdistanut ensihoitohenkilöön väkivaltaa potkimalla ja lyömällä sekä tehnyt ruumiillista väkivaltaa kiinniottamistilanteessa poliisille potkimalla.

Virkamiehen vastustamista koskevista teoissa väkivalta ja uhkailu olivat virkamiehen väkivaltaista vastustamista lievempää. Myös virkamiehen vastustamista koskevat tapaukset kohdistuivat yleensä poliisiin. Vastustaminen saattoi ilmetä tavaroihin tarttumisena taikka potkimisena ja lyömisenä sekä tönimisenä ja läpsimisenä. Usein kysymys oli siitä, että huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat osoittivat, että virkamiehen väkivaltainen vastustaminen oli kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty.

Haitantekoa koskevista ratkaisuista keskiössä oli väkivallaton häirintä, joka vaikeutti tehtävän hoitamista. Tällaista haitantekoa saattoi ilmetä esimerkiksi siten, ettei henkilö totellut virkamiehen, kuten poliisin käskyjä. Oikeusministeriölle toimitettujen ratkaisuiden joukossa oli

myös niskoittelua poliisia vastaan koskevia tapauksia, joissa henkilö esimerkiksi kieltäytyi antamasta poliisille henkilötietojaan.

Otoksessa mukana olevat ensihoitoa koskevat ratkaisut vahvistavat sitä arviota, että ensihoidotehtävää hoidettaessa ei tyypillisesti käytetä julkista valtaa, jolloin tällaisiin tapauksiin soveltuvat virkamiehen vastustamissäännösten sijaan usein rikoslain yleiset rangaistussäännökset, kuten laitton uhkaus ja pahoinpitely. Osassa tapauksista väkivaltaa tai sen uhkaa oli kohdistettu sekä poliisiin että ensihoidon henkilökuntaan, mutta näissäkin tapauksissa yleensä vain poliisiin kohdistunut väkivalta ja sen uhka käsiteltiin virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan rangaistussäännöksen mukaisesti ja ensihoitoon kohdistuvista teoista henkilö tuomittiin rikoslain yleisten rangaistussäännösten mukaisesti.

Yleisin nimike ensihoidotehtävissä ilmenneiden ongelmatilanteiden näkökulmasta oli laitton uhkaus. Uhkaus ilmeni usein joko aseella uhkaamisena, rikoksella uhkaamisena sekä henkilöön itseensä tai hänen läheistensä henkeen ja terveyteen kohdistuvana uhkaamisena. Osassa tapauksista uhkauksen sijaan tai sen lisäksi esiintyi ruumiillista väkivaltaa. Väkivalta ilmeni muun muassa potkimisena ja lyömisenä sekä muuna väkivaltaisena vastustamisena, kuten tavaroiden heittämisenä.

Eräässä ratkaisussa käräjäoikeus arvioi julkisen vallan käyttöä ensihoidon tehtävän yhteydessä. Henkilö tuomittiin virkamiehen vastustamisesta vastustamisen kohdistuttua ensihoidotehtävää hoitamaan henkilöön. Käräjäoikeus katsoi, että henkilö oli hyökännyt tehtävää hoitavan henkilön kimppuun sen jälkeen, kun tämä oli irrotettu kaiteesta ja pudottautunut jaloiltaan. Käräjäoikeus katsoi näytetyksi tulleen, että henkilö oli hyökännyt ensihoitajan kimppuun nimenomaan tämän tekemän julkisen vallan käytöksi katsotun irrotustoimen vuoksi. Asiassa oli tullut selvitettyksi, että ensihoitajan tehtävässä toiminut henkilö oli toiminut virkasuhteessa, ja hän oli rikoslain 16 luvun 2 §:ssä tarkoitettu virkamies.

Muutamassa ratkaisussa arvioitiin ensihoidotehtävän hoitamista virka-apuna. Eräässä tapauksessa katsottiin, että henkilö oli käyttänyt väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen siten, että hän oli poliisin pyynnöstä häntä hoitamaan tulleen sairaankuljetusyksikön hoitajan kysyessä häneltä tämän nimeä potkaissut tätä alavartaloon. Väkivaltainen vastustaminen oli huomioon ottaen väkivallan ja uhkauksen vähäisyys ja muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena arvostellen tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa ja henkilö tuomittiin virkamiehen vastustamisesta. Eräässä toisessa ratkaisussa henkilö oli käyttänyt tai uhannut käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehiä eli poliisin pyynnöstä ja apuna toimivaa sairaankuljetushenkilökuntaa jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen eli poistamisen asumiskieltoon määrätystä asunnosta. Hän oli lyönyt ambulanssihenkilökuntaan kuulunutta hoitajaa kyynärpäällä kasvoihin. Sairaankuljetushenkilökunta oli lopulta joutunut henkilön aggressiivisen käytöksen vuoksi perääntymään heille annettulta tehtävältä ambulanssiin odottamaan poliisipartion saapumista. Virkamiehen vastustamista koskeva syyte hylättiin, sillä käräjäoikeus katsoi, että kysymys ei ollut poliisin pyynnöstä tehdystä virka-avun luonteisesta toimesta, eikä sitä olisi laitettu pakolla täytäntöön. Siten kyse ei ollut lain tarkoittamasta virkatoimesta, ja syyte virkamiehen vastustamisesta hylättiin.

Usein poliisin, ensihoidon tai pelastustoimen henkilökuntaan väkivaltaa tai sen uhkaa kohdistanut henkilö oli päihtyneessä tai muuten sekavassa tilassa. Eräässä tapauksessa rangaistusta ei tuomittu, sillä henkilön katsottiin olleen tekoaikaa psykoosin kaltaisessa tilassa.

Silloin, kun tapaus liittyi ensihoitoon kohdistuvaan väkivaltaan tai sen uhkaan ja hoitotoimenpiteen kohteena oleva henkilö itse vastusti hoitohenkilökuntaa, oli hän usein yllä

mainitun kaltaisessa sekavassa tilassa. Toisaalta väkivaltaa ja sen uhkaa hoitohenkilökuntaan kohdistanut henkilö saattoi olla myös ulkopuolinen henkilö eli muu kuin ensihoidon potilas.

Pelastushenkilökuntaa koskevia ratkaisuita oli otoksessa huomattavasti vähemmän kuin poliisia ja ensihoitoa koskevia ratkaisuita. Pääsääntöisesti otokseen valikoituneissa pelastushenkilökuntaa koskevissa ratkaisuissa syyte nostettiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tai virkamiehen vastustamisesta. Eräässä ratkaisussa käräjäoikeus totesi, että asiassa oli riidatonta, että asianomistajalla on palomiehenä ollut virkamiesasema ja hän oli ollut suorittamassa virkatehtävää. Vastaajan teko oli käräjäoikeuden mukaan johtunut siitä, että asianomistaja oli estänyt vastaajaa virkatoimen johdosta menemästä palopaikalle, minkä seurauksena vastaaja oli päällä puskemalla kohdistanut väkivaltaa asianomistajaan. Vastustaminen kohdistui otoksen mukaisissa tapauksissa esimerkiksi kieltoon, jonka palomies oli vastustajalle antanut ja jota tämä ei ollut noudattanut.

Osassa ratkaisuihin arvioitiin vastustamiseen liittyvää vähäistä vahingontekoa, kuten hälytysajoneuvon ja sen kaluston vahingoittamista. Tällaisia vähäisiä vahingontekoja ei arvioitu erillisenä vahingontekona.

Osassa tapauksista syyte nostettiin erikseen vahingonteosta. Näin oli esimerkiksi tapauksessa, jossa henkilö oli vahingoittanut hyvinvointialueen omaisuutta kivittämällä ensihoidon ajoneuvoa sekä tapauksessa, jossa henkilö oli lyönyt nyrkillä häntä kuljettaneen ambulanssin käyttöpaneelia niin, että se oli irronnut kiinnikkeistään ja rikkoutunut. Eräässä toisessa tapauksessa tekoa arvioitiin vahingontekona, kun henkilö oli repinyt ambulanssin defibrillaattori virtajohtoja ja heittänyt sen lattialle, rikkoen sen käyttökelvottomaksi sekä eräässä toisessa tapauksessa, jossa henkilö oli heittänyt esineen ajoneuvon tuulilasiin siten, että ajoneuvon tuulilasi oli vaurioitunut. Vahingontekona arvioitiin lisäksi tekoa, jossa henkilö oli puhkaissut ambulanssin renkaan sekä tapauksessa, jossa henkilö oli rikkonut kuljetuksen aikana poliisiauton kuljetustilan istuimen. Vahingontekoa arvioitiin myös tapauksessa, jossa henkilö oli vahingoittanut poliisilaitoksen omaisuutta rikkomalla poliisiauton kuljetustilan kattovalon ja vääntämällä auton takaovea niin, että se oli oikaistava. Vahingontekoa arvioitiin lievänä vahingontekona tapauksessa, jossa henkilö oli repinyt ambulanssin sähköjohtoja. Otoksen mukaisissa ratkaisuissa ei ollut törkeää vahingontekoa koskevia tapauksia.

Eräässä hovioikeuden ratkaisussa tarkasteltiin niin sanottuun sinivilkkusabotaasin ilmiöön liittyvää toimintaa, jossa ilmeni sekä poliisin omaisuuteen kohdistuva anastustarkoitus että henkilöön kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa. Ratkaisussa tarkasteltiin usean murhan yrityksen, virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen sekä muiden rikosnimikkeiden ohella törkeää ryöstöä. Tapauksessa henkilöt houkuttelivat poliisin syrjäiselle paikalle tarkoituksenaan anastaa aseita ja muuta poliisin välineistöä. Ryöstöä pidettiin kokonaisuutena arvostellen törkeänä ottaen huomioon muun muassa teon suunnitelmallisuus, teon syrjäinen tekopaikka, teon kohdistuminen poliisin henkilöstöön ja se, että teon kohteena oli yksinomaan poliisin käyttöön tarkoitettut ampuma-aseet ja muu välineistö. Henkilöt tuomittiin muun muassa virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, murhan yrityksistä ja törkeästä ryöstöstä vankeuteen 15 vuodeksi.

Otoksessa mukana olleiden ratkaisuiden mukaiset määrätyn rangaistukset kuvastivat pitkälti Tilastokeskuksen tilastoja.

2.3 Tilannekuva

2.3.1 Tilastokeskus

Hallituksen esityksen valmisteluvaiheessa tilastokeskukselta pyydettiin tietoa siitä, miten ensihoidon ja pelastustoimen osalta tehtävät jakautuvat työsuhteisiin ja virkasuhteisiin. Tilastokeskuksen toimittamien tietojen mukaan (Lähde: palkkarakenne 2022 & kuntasektorin palkat 2022) ensihoidon henkilöstöstä 14 % (375 henkilöä) toimii virkasuhteessa ja 86 % (2365 henkilöä) työsuhteessa. Palo- ja pelastushenkilöstöstä 94 % (4443 henkilöä) toimii virkasuhteessa ja 6 % (279 henkilöä) työsuhteessa. Poliisin operatiiviseen toimintaan osallistuvat henkilöt työskentelevät virkasuhteessa.

2.3.2 Kyselytutkimukset

Sosiaali- ja terveysalan ammattijärjestö Tehy ry, Suomen Ensihoitoalan Liitto SEHL ry, Suomen Pelastusalan Ammattilaiset SPAL ry ja Suomen Sopimuspälokuntien Liitto SSPL ry toteuttivat vuonna 2020 valtakunnallisen Ensihoitoalan väkivalta -kyselyn. Tehyssä ja Suomen Ensihoitoalan Liitossa (Tehy/SEHL) kyselyyn vastasivat perus- ja hoitotason ensihoitajat. Myös ensihoidon kenttäjohtajia oli vastaajien joukossa. Suomen pelastusalan ammattilaiset SPALissa kyselyyn vastasivat pääasiassa ensihoitajat, palomies-ensihoitajat, palomiehet ja palomies-sairaankuljettajat. Suomen Sopimuspälokuntien Liitossa (SSPL) kyselyyn vastasivat pääsääntöisesti ensivastetehtävissä toimivat henkilöt. Vastaajia oli kaikkiaan lähes 2 000 (n=1939) ensihoito- tai ensivastetyötä tekevää henkilöä. Kaikista vastaajista miehiä oli 73 % ja naisia 27 %. Ensivastetoiminnassa mukana olevat sopimuspälokuntalaiset (SSPL) kokivat väkivaltaa tai sen uhkaa harvemmin. Kaikkien vastausten perusteella sanallinen uhkailu ja uhkaava käytös oli lähes jokapäiväistä ensihoito- ja ensivastetyössä. Myös varsinaiset väkivaltatilanteet olivat yleisiä. Tällaisiin tilanteisiin kuuluivat tappouhkaukset, ampumaseella uhkailu, teräaseella uhkailu, tavaroilla heittäminen ja töniminen.

Oikeusministeriö pyysi valmisteluvaiheessa tarkasteltavaksi Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston ensihoidon palvelualueen laatimat tilastot mukana olleiden pelastuslaitosten toimittamista uhka- ja väkivaltatilanteista. Tiedot toimitettiin ajalta 2014–2023. Tilastoissa ei ole eroteltu ensihoidon ja pelastustoimen henkilöstön kokemia tilanteita, mutta lähes kaikki ilmoitukset liittyvät ensihoitotyössä ilmi tulleisiin tapahtumiin. Tietojen osalta todettiin, että myös pelastustoimessa uhka- ja väkivaltatilanteisiin viittaavia tapauksia on esiintynyt yksittäisiä kertoja vuodessa. Uhka- ja väkivaltatilanteiden esiintyvyyttä on toimitettujen tietojen perusteella noussut, mikäli sitä verrataan ensihoitopalveluiden suorittamien ensihoitotehtävien lukumääriin. Vuonna 2022 tietonsa raportoineiden ensihoitopalveluiden kokonaistehtävämäärä oli 398 302, esiintymistiheyden ollessa 0,041 % (yksi uhka-/väkivaltatilanne jokaista 2 414 ensihoitotehtävää kohden). Vuonna 2023 tietonsa raportoineiden ensihoitopalveluiden kokonaistehtävämäärä oli 636 303 kpl ja esiintymistiheys 0,057 % (yksi uhka-/väkivaltatilanne joka 1753 tehtävässä).

Tyypillinen uhka- tai väkivaltatilanteen aiheuttaja vuonna 2023 oli ensihoidon potilas/asiakas (87 %) ja joissain tapauksissa potilaan omainen (4 %) tai ulkopuolinen (4 %). Useimmiten tilanteen aiheuttaja oli mies (74 %) ja hyvin usein hän oli päihtynyt (76 %). Edellä kuvatussa tulee huomioida se, että aiheuttajan sukupuolen osalta tietoa ei ollut saatavilla 53 %:sta ilmoituksista ja päihtymysarvion osalta 43 %:ssa ilmoituksista.

Suurin osa ilmoituksen kohteena olleista uhka- ja väkivaltatilanteista tapahtui kohteessa joko yksityisessä asunnossa, julkisella kiinteistöllä tai ulkona sekä ambulanssissa. Esimerkiksi vuonna 2023 uhka- ja väkivaltatilanteita raportoitiin tapahtuneen eniten ambulanssissa (38 %).

Yksityisasunnossa tilanteita raportoitiin tapahtuneen toiseksi eniten (30 %) ja kolmanneksi eniten kohdeosoitteessa ulkona (14 %). Niiden lisäksi tilanteita kirjattiin tapahtuneeksi hoitolaitoksissa (8 %), julkisissa rakennuksissa (4 %) tai muissa tiloissa (6 %). Ilmenemismuodoista yleisin oli kielellinen tai henkinen väkivalta sekä lievä väkivalta. Kolmanneksi yleisin ilmenemismuoto olivat tapahtumat, jotka kohdistuivat esineisiin tai laitteisiin. Vakavaa fyysistä väkivaltaa (kipua) tuottavia tilanteita kirjattiin vuonna 2023 31 kpl (8 %). Vakavan vamman aiheuttanutta fyysistä väkivaltaa raportoitiin tapahtuneen 4 kpl (1 %).

Vuoden 2023 uhka- ja väkivaltatilanteet aiheuttivat ensihoitopalveluissa yhteensä 814 ilmoitusta tai toimenpidettä. Eniten laadittiin ilmoituksia työnantajalle (361 kpl) ja työsuojelupäällikölle tai vastaavalle (193 kpl). Poliisikonsultaatioita raportoitiin 112 kpl ja rikosilmoituksia tehtiin 11 kpl. Varotietoilmoituksia laadittiin 34 kpl (vuonna 2022 6 kpl). Uhka- tai väkivaltatilanne tuli yllätyksenä valtaosassa (85 %) tilanteista. Ennakkotieto tai -odotus mahdollisesta väkivallan uhasta oli ainoastaan 15 % tilanteista. Edellä kuvatussa jakaumassa tulee huomioida se, että ennakkotiedosta tai sen puuttumisesta ei raportoitu 129 uhka-/väkivaltatilanteen osalta (36 %). Tietojen osalta katsottiin, että oletettavaa on, että raportoitujen uhka- ja väkivaltatilanteiden määrä on ainoastaan pieni osa ensihoitohenkilöstön työssään kokemista uhka- ja väkivaltatilanteista. Tutkimusten perusteella kaupungeissa työskentelevät ensihoitajat kohtaavat enemmän väkivaltaa kuin maaseudulla työskentelevät (Jäntti & Nordquist, 2022; Paulin, Lahti, Riihimäki, Hänninen, Vesanen, Koivisto & Peltonen, 2024).

Oikeusministeriö pyysi esityksen valmisteluvaiheessa lisätietoja Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston laatimista tilastoista. Lisäselvityksen laatimiseen osallistuivat muun muassa hyvinvointialueilta pelastuslaitoksen ja ensihoitopalvelun sekä LAB ammattikorkeakoulun henkilöt. Annetussa lisäselvityksessä avattiin lisää vastustamisen muotoja, tekijää, potilaan oikeuksia sekä väkivalta- ja uhkatilanteiden ilmoittamista koskevia näkökulmia.

Potilaan osalta esiin tuotiin, että ensihoidon potilas ei välttämättä ole lainkaan tietoinen, että hänelle on soitettu ambulanssi eikä hän välttämättä lähtökohtaisesti halua tai tarvitse apua. Selvityksessä todettiin, että muun sekavuuden osuutta uhka- ja väkivaltatilanteissa ei ole erikseen seurattu, eli tietoa ei ole siitä, kuinka usein dementoitunut tai psykoottinen henkilö on ollut osallisena tai tekijänä ensihoidon uhka- ja väkivaltatilanteissa. Alkoholin ja muiden päihteiden käyttö näkyy selvityksessä todetusti myös tilastoissa ja varsin harvoin hyökkääjä on ollut täysin selvinpäin. Mahdollisesti osa tapauksista liittyy dementiapotilaiden aiheuttamiin tilanteisiin, mutta tästä ei ole olemassa tilastotietoa.

Selvityksessä tuotiin esiin, että potilaan oikeuksia pyritään kunnioittamaan myös ensihoidon uhka- ja väkivaltatilanteissa. Esiin tuotiin sekin, että ensihoitajalla ei ole voimankäyttöoikeuksia, ja mikäli lääkäri tekee päätöksen potilaan pakkohoidosta, tehdään usein myös virka-apupyyntö poliisille.

Tilastotiedoissa viitataan poliisikonsultaatioilla esimerkiksi siihen, että ensihoitajat ovat kohdanneet väkivallan uhkaa, mutta syystä tai toisesta poliisi ei ole ollut mukana tehtävällä. Poliisikonsultaatio tilastoissa saattaa viitata myös siihen, että tilanteessa on pyydetty ohjausta poliisin päivystävältä kenttäjohtajalta tai tilanteen jälkeen on käyty keskustelua esimerkiksi rikosilmoitukseen tai rangaistusvaatimukseen liittyen. Vastauksena kysymykseen siitä, miksi niin harvasta uhka- ja väkivaltatilanteesta on ilmoitettu poliisille, nostettiin selvityksessä esiin syyksi muun muassa se, että tekemättä rikosilmoitusta pääsee helpommalla.

Lisäselvityksessä todettiin, että käytännöt ja koulutus ensihoidon uhka- ja väkivaltatilanteisiin varautumisen, ennakoinnin ja jälkihoidon suhteen vaihtelevat työnantajittain. Vuonna 2023 perustettu valtakunnallinen ensihoidon uhka- ja väkivaltatilanteiden kouluttajaverkosto pyrkii vastaamaan tähän haasteeseen yhtenäistämällä käytäntöjä ensihoidon tilanteisiin varautumisen, ennakoinnin ja jälkihoidon osalta.

2.3.3 Poliisihallitus

Valmisteluvaiheessa pyydettiin tilannekuvan luomiseksi tietoja myös Poliisihallitukselta. Poliisihallitukselta pyydettiin kuvausta siitä, millä tavoin Ruotsissa esiintynyttä sinivilkkusabotaasiin verrattavaa toimintaa tapahtuu Suomessa. Poliisihallitus katsoi, että poliisin tilastoista ei pysty sellaisenaan saamaan tietoa ilmiöstä tai sen yleisyydestä. Poliisin tilastoissa käsitellään lukuarvoja, joiden perusteella ei voida vetää selviä johtopäätöksiä syistä, miksi tietty tapahtuma on tapahtunut. ”Sinivilkkusabotaasista” puhuttaessa määritelmän laajuus tuottaa omat haasteensa, sillä periaatteessa kaikki toiminta, mikä haittaa tai estää poliisin tai muiden hälytysviranomaisten toimintaa voidaan tulkita tähän kategoriaan.

Poliisin tilastot kuvaavat rikoslain 16 luvun (1–3 §) tekojen (poliisin henkilöstöön kuuluiin henkilöihin kohdistuneet virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, virkamiehen vastustaminen sekä haitanteko virkamiehelle) lukumäärää valtakunnassa ja erikseen Ahvenanmaan maakunnassa. Valtaosa näistä teoista on kuitenkin yksittäistapauksiin liittyviä tekoja ja mahdollinen teon motiivi ei selviä, koska sellaista ei tilastoida tai sen olemassaolo on lähes mahdotonta selvittää. Poliisin henkilökuntaan kohdistuvia väkivaltaisista vastustamisista on tilastoitu vuosittain noin 1900 tapausta. Vastaavasti haitantekorikoksia tapahtuu vuosittain poliisin kohdistuvina 1300–1400 kappaletta. Hälytystehtävien osalta poliisin henkilöstöön kohdistuvia väkivaltaan tai uhkaamiseen liittyviä tekoja on tapahtunut vuonna 2023 noin 1300 kappaletta. Tekojen määrä on selkeässä kasvussa. Eniten näitä tekoja (vuonna 2023 yhteensä 718 tekoa) tapahtuu poliisia kohtaan yksilön suojaan liittyvillä tehtävillä (häiriökäyttäytyminen, kotihälytykset, mielenterveyteen ja itsetuhoisuuteen liittyvät tehtävät yms.). Seuraavaksi eniten (271 tekoa vuonna 2023) tekoja ilmenee yleensä hengen ja terveyden suojaan liittyvillä tehtävillä (esimerkiksi pahoinpitelyt, puukotukset, ampumiset, henkirikokset ja seksuaalirikokset).

Ensihoidon ja pelastustoimen osalta Poliisihallitus arvioi, että esimerkiksi väkijoukko voi estää pelastuslaitoksen toiminnan kohdistamalla väkivaltaa tai vahingontekoja pelastustoimen (tai ensihoidon) henkilöstöön ja kalustoon. Poliisihallitus viittasi Helsingissä vuonna 2006 tapahtuneeseen mellakkaan, jossa väkijoukko esti pelastuslaitoksen sammuttamasta suurta avotulta kivittämällä palomiehiä ja yrittämällä rikkoa letkuja tai ajoneuvoja. Poliisin tullessa paikalle turvaamaan pelastuslaitoksen työtä, kivitti väkijoukko poliisimiehiä. Toiminnan seurauksena vanha, tiilirakenteinen makasiinirakennus syttyi tuleen ja tuhoutui.

Poliisihallituksen vastauksen perusteella voidaan arvioida, että poliisi on sellainen yhteiskunnallinen toimija, johon kohdistuu väkivaltaa ja häirintää eri muodoissa laajalti. Poliisilla on laajat toimivaltuudet käyttää julkista valtaa, ja rikoslain 16 luvun säännökset soveltuvat poliisiin siten usein.

2.3.4 Aluehallintovirastot

Oikeusministeriö pyysi aluehallintovirastoilta tarkastuskertomukset, joihin voitiin katsoa liittyvän väkivallan tai sen uhan käsittelyä poliisin, ensihoidon ja pelastustoimen tehtävissä. Lounais-Suomen aluehallintovirasto toimitti oikeusministeriölle viisi tarkastuskertomusta,

Länsi-Suomen aluehallintovirasto kuusi tarkastuskertomusta, Etelä-Suomen aluehallintovirasto 36 tarkastuskertomusta ja Pohjois-Suomen aluehallintovirasto 11 tarkastuskertomusta.

Poliisia koskeissa tarkastuskertomuksissa nousi esiin vaaratilanteiden yleisyys sekä muun muassa liikenteen valvonnan ja voimankäyttötilanteiden yhteydessä ilmenneet teot, joiden seurauksena poliisi oli loukkaantunut. Väkivallan uhka katsottiin merkittäväksi monissa tehtävissä. Työnantajan tekemissä vaarojen selvittämisissä ja arvioinneissa henkisen kuormittumisen tekijöiksi oli kirjattu väkivallan uhkatilanteet ja toisaalta mahdollinen yksintyöskentely. Esiin nostettiin myös, että avun saanti voi viedä aikaa. Eräissä tarkastuskertomuksissa viitattiin siihen, että partio voi olla kaukana, eikä apua ole aina saatavilla, josta syystä kaikkia väkivallan uhkatilanteita ei voi välttää.

Myös ennaltaehkäiseviä toimia ja jälkitoimia sekä näihin liittyviä puutteita käsiteltiin tarkastuskertomuksissa. Kertomuksissa käsiteltiin usein sitä, että työnantajan on huolehdittava, että työssä, jossa on ilmeinen väkivallan uhka, on tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen. Eräissä tarkastuskertomuksissa tuotiin esiin, että väkivalta- ja uhkatilanteiden jälkikäsittely ja seuranta jää keskeneräiseksi työyhteisön kannalta. Tämä saattoi johtua muun muassa puutteellisesta ohjeistuksesta sekä toisaalta siitä, että työntekijät eivät tehneet kattavasti ilmoituksia eikä työnantaja näin ollen pystynyt seuraamaan järjestelmällisesti tapahtumien esiintyvyyttä.

Eräissä ensihoitopalveluita koskeissa tarkastuskertomuksissa nousi esiin, että ensihoitoyksikön työkohteissa on koettu väkivallan uhkaa. Myös pelastushenkilöstöä ja palomiehiä koskeissa tarkastuskertomuksissa tuotiin esiin saman tyyppisiä seikkoja siitä, että työssä oli esiintynyt vakavia vaaratilanteita väkivallan uhkaan liittyen. Väkivallan uhkaa ja väkivaltatilanteita aiheutui muun muassa joidenkin ensihoidon ja pelastustoimen asiakkaiden aggressiivisesta käyttäytymisestä. Toisinaan henkilö, kuten ensihoidon potilas saattoi olla sekavassa tilassa. Eräissä tarkastuskertomuksissa todettiin, että työntekijöiden työhön sisältyy lisäksi usein väkivallan uhkaa lisääviä piirteitä, sillä työkohteiden turvallisuudesta ei etukäteen voida aina varmistua ja asiakkaan, kuten potilaan käyttäytyminen voi olla ennalta arvaamatonta.

Tarkastuskertomuksissa tuotiin esiin, että tapaturman sattumisen mahdollisuutta voidaan vähentää huolehtimalla, että työnantajan ohjeistus väkivallan uhan varalle huomioi riittävällä tavalla tehtävän erityispiirteet.

2.4 Nykytilan arviointi

Rikoslain 16 luvun ratkaisukäytännöstä ilmenee, että tuomioistuimeen edenneissä asioissa on usein ollut kyse poliisiin kohdistuneesta teosta. Oikeuskäytännöstä ilmenee myös ensihoitoon ja pelastushenkilökuntaan kohdistuvia väkivalta- ja uhkatilanteita. Rikoslain 16 luku tarjoaa laajalti suojaa etenkin poliisille tehtäviä hoidettaessa. Pelastuslaitoksilla työskennellään yleensä virkasuhteessa. Lisäksi pelastustoimelle on määritelty eräitä edellä esityksessä mainittuja toimivaltuuksia ja 16 luvun säännökset, kuten virkamiehen väkivaltainen vastustaminen voivat soveltua myös tällaista tehtävää hoitavaan henkilöön säännöksessä määriteltyjen edellytysten täytyessä. Otoksen mukaisissa pelastustoimen palohenkilökuntaan kohdistuneissa tapauksissa oli sovellettu 16 luvun säännöksiä.

Ensihoidon tehtävien osalta rikoslain 16 luvun säännökset vaikuttavat soveltuvan harvoin. Tämä voi johtua muun muassa siitä, että ensihoitotehtäviä ei tyypillisesti ole pidetty julkisen vallan käyttöä sisältävinä tehtävinä. Viime kädessä tuomioistuin arvioi sitä, milloin kyse on ollut julkisen vallan käytöstä. Siltä osin, kun ensihoitaja kohtaa väkivaltaa tai uhkaamista muussa tehtävässä kuin julkisen vallan käyttöä sisältävässä tehtävässä tekoon sovelletaan

rikoslain yleisiä säännöksiä. Ratkaisukäytäntö vahvistaa tätä tulkintaa. Tilastotiedon ja kyselytutkimusten perusteella vaikuttaa siltä, että ensivastetehtävissä toimiviin henkilöihin kohdistuvat väkivalta- ja uhkatilanteet ovat yleistyneet. Ensihoitajien osalta rikosoikeudellisen suojan vahvistaminen on hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti perusteltua.

Edellä esitetyn tilastotiedon mukaisesti vuoden 2023 uhka- ja väkivaltatilanteet aiheuttivat ensihoitopalveluissa yhteensä 814 ilmoitusta tai toimenpidettä, joista poliisikonsultaatioita raportoitiin 112 kappaletta, ja joista rikosilmoituksia tehtiin ainoastaan 11 kappaletta. Rikosilmoitusten määrä on erityisen alhainen ottaen huomioon myös edellä mainitut rikoslakiin vuosina 2011 ja 2021 tehdyt syyteoikeutta koskevat muutokset, joiden tarkoituksena on ollut turvata muun muassa työssä kohdattujen väkivalta- ja uhkaustilanteiden etenemistä rikosprosessissa. Aluehallintovirastojen tarkastuskertomuksissa tuotiin yleisesti esiin puutteita uhka- ja väkivaltatilanteiden ilmoittamisen osalta myös muiden henkilöryhmien, kuten poliisin kohdalla.

3 Tavoitteet

Ehdotettujen lainmuutosten tavoitteena on yhteiskunnallisesti tärkeiden toimijoiden, eli tässä yhteydessä poliisin, pelastustoimen ja ensihoidon häiriöttömän toiminnan suojaaminen. Tavoitteena on taata tällaiseen toimintaan osallistuville henkilöille rikoslaissa riittävä suoja.

Esityksen mukaisilla poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista ja haittaamista koskevilla uusilla säännöksillä pyritäisiin tehostamaan yhteiskunnan reagointia poliisi- ja hälytystoiminnan henkilöstöön kohdistuneen väkivallan ja sillä uhkailun varalta sekä vahvistamaan näin poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien henkilöiden rikosoikeudellista suojaa. Uudet poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista ja haittaamista koskevat säännökset eivät pitäisi sisällään kriteeriä siitä, että teko kohdistuu julkisen vallan käyttöön liittyvään virkatoimeen. Uudet säännökset laajentaisivat näin ollen säännöksen soveltamisalaan kuuluvien henkilöryhmien rikosoikeudellista suojaa. Rikoslain 16 lukuun lisättävien säännösten tavoitteena olisi taata erityinen suoja poliisi- ja hälytystoiminnassa työskenteleville henkilöille väkivallan ja sen uhan varalta myös niissä tapauksissa, joissa tehtäviä ei hoideta virkasuhteessa tai siihen rinnastettavassa asemassa sekä silloin, kun teon kohteena olevaan toimeen ei liity julkisen vallan käyttöä.

Poliisin, pelastustoimen ja ensihoidon toiminta on katsottava erottamattomaksi osaksi yhteiskunnan infrastruktuuria. Näiden tahojen toiminnan arvioidaan tässä esityksessä liittyvän yhteiskunnallisesti merkittävän tehtävän hoitamiseen. Poliisi turvaa yhteiskuntarauhaa ja hoitaa rikostorjunnan tehtäviä. Pelastustoimen ja ensihoidon toiminnalla on kiinteä liityntä ihmishenkien pelastamiseen. Poliisi- ja hälytystoiminnan yhteiskunnallista merkitystä kuvastaa lisäksi, että kaikkien näiden tahojen tehtäviin kuuluu myös hälytystehtävien hoitaminen, joilla on kiinteä liityntä hätäkeskuslaitokseen ja sen toimintaan. Hätänumeroon voi soittaa vain kiireellisissä hätätilanteissa, jolloin paikalle tarvitaan auttavia tahoja.

Ehdotetuilla uusilla säännöksillä pyritään lisäksi painottamaan yhteiskunnallisesti merkittävien toimintojen, eli tässä yhteydessä poliisin, pelastustoimen ja ensihoidon kulkuneuvoihin ja välineistöön kohdistuvien tekojen moitittavuutta. Tavoitteena on turvata toiminnan häiriötön hoitaminen suojaamalla näiden toimijoiden tehtävien edellyttämää omaisuutta.

Tavoitteena on myös poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamiseen ja haittaamiseen syyllistyneiden henkilöiden entistä tehokkaampi rikosoikeudelliseen vastuuseen saattaminen, minkä osalta keskeistä on erityisesti rikostapausten saattaminen esitutkintaviranomaisten tietoon.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain rikoksista viranomaisia vastaan koskevaan 16 lukuun lisätään uusi 3 a §, jossa poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen määritellään rikokseksi. Säännöksen mukaan se, joka estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa 1) käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa poliisin taikka pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvaa kohtaan tai 2) anastamalla poliisin, pelastustoimen tai ensihoidon toiminnassa käytettävän kulkuneuvon tai olennaista välineistöä, merkittävästi vahingoittamalla sellaista kulkuneuvoa tai välineistöä taikka estämällä sellaisen kulkuneuvon tai välineistön käytön, on tuomittava poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Ehdotetun säännöksen 2 momentin mukaan poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta tuomittaisiin myös se, joka menettelee 1 momentissa tarkoitetulla tavalla sitä kohtaan, joka poliisi-, pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvan henkilön pyynnöstä tai suostumuksella avustaa poliisi- tai hälytystoiminnassa.

Lisäksi ehdotetaan, että 16 lukuun lisättäisiin uusi 3 b §, jonka mukaan, jos poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentekijä on tuomittava poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta tuomittaisiin myös se, joka oikeudettomasti muulla kuin 3 a §:ssä tarkoitetulla tavalla estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Esityksessä arvioidaan, että poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskeva ehdotus lisää jossain määrin käsiteltäväksi tulevia tapauksia esitutkinnassa, syyttäjällä ja tuomioistuimissa. Ehdotetussa säännöksessä kriminalisoitava toiminta on tosin pääosin jo rangaistavaa rikoslain 16 luvun perusteella sekä rikoslain yleisten rangaistussäännösten perusteella esimerkiksi pahoinpitelynä, laittomana uhkauksena, vahingontekona, varkautena, moottorikulkuneuvon käyttövarkautena, ryöstönä ja tuhotyönä. Se, että rangaistussäännöksessä kuvattu toiminta on jo suurelta osin rangaistavaa muiden rikoslain säännösten mukaisesti, vähentäisi esityksen taloudellisten vaikutusten laajuutta.

Poliisin, pelastustoimen ja etenkin ensihoidon mainitseminen nimenomaisesti lain tasolla lisää todennäköisesti ilmoitusherkkyyttä liittyen väkivalta- ja uhkatilanteisiin. Myös ehdotetun 3 a §:n soveltamisalaan kuuluviin tekoihin liittyvä aiempaa ankarampi rangaistusuhka on omiaan lisäämään poliisille ilmoitettavien tapausten määriä. Voidaan kuitenkin karkeasti arvioida, että tapauksia ilmoitettaisiin muutama kymmenen lisää vuodessa. Toisaalta on otettava huomioon, että tilastotiedon perusteella varsin harva ensihoitoon liittyvä väkivalta- ja uhkatilanne on edennyt esitutkintaan. Se, että ensihoitoon kohdistuvia tekoja pidettäisiin laissa aiempaa moitittavampina todennäköisesti kuitenkin edistää tapausten etenemistä myös rikosprosessiin. Nykyistä ankarampi rikosoikeudellinen arvostelu korostaisi tällaisten rikosten yhteiskunnallista selvittämistä, mikä voi tehostaa poliisin tällaisiin rikoksiin kohdistamia toimia. Tapausmäärien ja siten kustannusten mahdollista kasvua on vaikea arvioida, mutta kustannusten kasvua ei tässä vaiheessa arvioida erityisen merkittäväksi. Vaikutukset esitutkinnassa,

syyttäjien toiminnassa ja tuomioistuimissa olisivat tämän hetken arvion mukaan hoidettavissa viranomaisten nykyisten toimintamenojen puitteissa.

Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevalla säännöksellä olisi vaikutusta rangaistuksen määräämisessä ankaroittavaan suuntaan, koska uusi säännös kattaisi esimerkiksi pahoinpitelyn ja laittoman uhkauksen kaltaisia tekoja poliisi- ja hälytystoiminnan yhteydessä. Etenkin ensihoidon yhteydessä oikeuskäytäntö osoittaa, että virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tai virkamiehen vastustamisen sijaan on yleensä sovellettu lievemmän rangaistusuhan sisältäviä rikoslain yleisiä säännöksiä.

Ehdotetusta poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta tuomittaisiin vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Toisaalta on oletettavaa, että ehdotetun säännöksen perusteella tuomittava vankeusrangaistus olisi tavallisesti ehdollinen. Näin on myös virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen yhteydessä. Suurin osa virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomituista henkilöistä tuomitaan ehdolliseen vankeuteen, jonka pituus oli vuonna 2023 keskimäärin 5–6 kuukautta. Mahdollisista rikosprosessiin tulevista uusista tapauksista saatetaan vuosittain tuomita joitakin ehdottomia vankeusrangaistuksia. Ehdottomia vankeusrangaistuksia koskevien tapausten määrän kasvun voidaan olettaa jäävän vähäiseksi. Joissain tapauksissa voi olla mahdollista hyödyntää rikoslain 6 luvun 8 §:n mahdollisuutta säädettyä lievemmän rangaistuksen tuomitsemiseen, jolloin myös sakkorangaistus voi tulla kysymykseen. Rikoslain 6 luvun 8 §:n soveltaminen on kuitenkin tarkoitettu poikkeukseksi.

Ehdotetun säännöksen kattamat omaisuuteen kohdistuvat teot eivät ole selvitysten ja oikeuskäytännön perusteella erityisen yleisiä, mistä syystä ehdotuksen ei arvioida lisäävän merkittävästi käsiteltäväksi tulevia tapauksia esitutkinnassa, syyttäjällä tai tuomioistuimissa. Mahdollisista rikosprosessiin tulevista uusista tapauksista saatettaisiin ehdollisen vankeusrangaistuksen sijaan tuomita vuosittain joitakin ehdottomia vankeusrangaistuksia. Ehdottomia vankeusrangaistuksia koskevien tapausten määrän kasvun voidaan olettaa myös tältä osin jäävän vähäiseksi.

Rikosprosessin keston kannalta vaikutuksia voi olla sillä, että esimerkiksi tuomioistuimen kirjallisessa menettelyssä ei voida käsitellä asiaa, josta on säädetty ankarampi rangaistus kuin sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskeva rangaistusasteikko on tätä korkeampi. Toisaalta poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskevan säännöksen rangaistusasteikko mahdollistaa kirjallisen menettelyn hyödyntämisen.

Muutos voi yllä esitetyllä tavalla tarkoittaa rikosprosessin ja vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon kustannusten maltillisia lisäyksiä. Esityksessä arvioidaan, että ehdotuksesta seuraavat mahdolliset vaikutukset vankilukuun olisivat vähäisiä ja ne olisivat hoidettavissa Rikosseuraamuslaitoksen nykyisten toimintamenojen puitteissa.

Esityksestä aiheutuvia taloudellisia vaikutuksia vähentää osaltaan mahdollisuus soveltaa lievemmän rangaistusasteikon sisältävää poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskevaa säännöstä silloin, kun rikoksen katsotaan olevan kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty. Rangaistus poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta olisi sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi. Säännöksen soveltamisesta aiheutuisi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon liittyviä kustannuksia vain poikkeuksellisesti. Ehdotettu rangaistusasteikko mahdollistaisi myös asian ratkaisemisen sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) mukaisessa menettelyssä. Ehdotetulla säännöksellä on rikosprosessikustannuksia vähentävä vaikutus, mikäli asian ratkaisemisessa hyödynnetään sakkomenettelyä.

Ehdotettujen lainsäädäntömuutosten ei voida olettaa edellyttävän viranomaisten varsinaista kouluttautumista ainakaan siten, että tästä seuraisi merkittäviä kustannuksia, mutta muutokset on muuten saatettava tehokkaasti rangaistussäännöksiä soveltavien viranomaisten tietoon.

Tällä hallituskaudella on ankaroitettu rangaistuksia useilla muutoksilla. Näistä uudistuksista seuraa viranomaisille yhteisvaikutuksia, joiden laajuutta on haastavaa arvioida tyhjentävästi.

4.2.2 Vaikutukset rikollisuuteen

Yleisesti ottaen lakiehdotuksen osalta voidaan tarkastella sitä, onko uuden säännöksen säätämisellä merkitystä rikollisuutta ennalta ehkäisevänä. On katsottu, että rangaistustasoa ankarampaan suuntaan muuttavien lainsäädäntömuutosten oletetaan jossakin määrin ennalta estävän rikollisuutta. Estävää vaikutusta voidaan kuvata rangaistusjouston käsitteellä. Sillä tarkoitetaan, kuinka monta prosenttia rikoskäyttäytyminen vähenee, jos rangaistukset ankaroituvat. Käytännössä rikoskäyttäytyminen on kuitenkin joustamattomampaa. Rikoskäyttäytymisen muutokset ovat suhteessa selvästi pienempiä kuin rangaistusten muutokset.

Esityksessä ehdotetaan eräitä rangaistusten ankaroitamista koskevia muutoksia, jotka eivät kuitenkaan liity esimerkiksi tietyn olemassa olevan rangaistussäännöksen rangaistusasteikon ankaroitamiseen. Käytännössä ehdotuksilla voi olla tällainen vaikutus silloin, kun tekoa arvioidaan lähtökohtaisesti poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevan säännöksen mukaisesti lievempien rangaistussäännösten sijaan. Kriminalisointi koskee rikoslaisia jo suurelta osin rangaistavaksi säädeltyä toimintaa. Ehdotetut lakimuutokset koskevat toimintaa, joka yleisesti voidaan yhteiskunnassa ymmärtää rikolliseksi. Jonkin verran vaikutuksia rikollisuuden vähenemiseen voisi rangaistavuuden ankaroitumisen ohella olla sillä, että poliisi- ja hälytystoimintaan kohdistuvat teot käyvät rikoslaista selkeämmin ilmi. Tästä huolimatta lakimuutoksilla ei arvioida olevan erityisen merkittäviä rikollisuutta ehkäiseviä vaikutuksia.

Uusien säännösten vaikuttavuutta voi merkittävästikin vähentää se, että esimerkiksi ensihoitoon kohdistuvissa teoissa tekijät ovat saatavilla olevan tiedon mukaan olleet pääsääntöisesti päihteiden vaikutuksen alaisia tai muuten tokkuraisia.

4.2.3 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset

Esityksen mukaiset 16 lukuun lisättävät uudet säännökset tehostaisivat yhteiskunnan reagointia poliisi- ja hälytystoiminnassa työskenteleviin henkilöihin kohdistuvaa väkivaltaa ja sillä uhkailua vastaan. Esityksen tavoitteena on mainittu poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamiseen ja häiritsemiseen syyllistyneiden henkilöiden entistä tehokkaampi rikosoikeudelliseen vastuuseen saattaminen, minkä osalta keskeistä on erityisesti rikostapausten saattaminen esitutkintaviranomaisten tietoon. Muutosten seurauksena rikoslain 16 luvussa olisi nimenomaisesti mainittu poliisi- ja hälytystoiminta suojeltavana oikeushyvinä siten, että tunnusmerkistön täytyminen ei edellyttäisi julkisen vallan käyttöä. Tämä selkeyttäisi oikeustilaa etenkin ensihoitajien osalta sekä ilmentäisi vielä aiempaa vahvemmin sitä, että tällaisissa yhteiskunnallisesti merkittävissä työtehtävissä koettu väkivalta, uhkaaminen ja muu toiminnan olennainen häiritseminen ei ole hyväksyttävää. Edellä mainitut seikat voisivat tehostaa asioiden etenemistä rikosprosessissa. Toisaalta poliisi- ja hälytystoimintaa koskevien tekojen rangaistusten osittainen ankaroituminen oletettavasti vaikuttaisi tällaisten rikosten ilmoitusherkkyyteen, jolloin asioita saataisiin saatettua paremmin esitutkintaviranomaisten tietoon.

Ehdotetut säännökset parantaisivat tällaisen käyttäytymisen uhriksi joutuvien henkilöiden asemaa, koska säännösten enimmäisrangaistukset vastaisivat rikoslain 16 luvun 1–2 §:ssä säädettyjen vastustamisrikosten enimmäisrangaistuksia, mutta säännösten soveltamisen edellytyksenä ei olisi se, että henkilö käyttää tehtävässään julkista valtaa. Muutokset ilmentäisivät vielä aiempaa vahvemmin sitä, että työtehtävässä olevaan kohdistuva väkivalta tai sillä uhkaaminen ei ole hyväksyttävää. Tämän arvioidaan jossain määrin ehkäisevän säännöksissä tarkoitettua rangaistavaa toimintaa. Lisäksi ehdotettujen säännösten arvioidaan vahvistavan oikeusvarmuutta, koska sitä, milloin kyseessä on julkisen vallan käyttö ja milloin ei, voi tilanteesta riippuen olla käytännössä vaikea arvioida. Tehokkaammalla puuttumisella väkivaltaa ja uhkaamista sisältäviin tilanteisiin on myönteisiä vaikutuksia poliisin, pelastustoimen ja erityisesti ensihoidon tehtäviä hoitavien henkilöiden työturvallisuuden kannalta. Toisaalta äkillisesti ja yllättäen ilmenevien väkivaltilanteiden ennalta ehkäisemiseen voidaan lainsäädännöllä vaikuttaa vain rajallisesti. Tärkeää on pyrkiä ennaltaehkäisemään väkivaltilanteet työnantajan riskienhallintatoimenpiteillä, koulutuksella sekä toimivalla viranomaisyhteistyöllä.

Ehdotetuilla säännöksillä tehostettaisiin poliisi- ja hälytystoiminnan integriteettiä vahvistamalla poliisi- ja hälytystoiminnassa käytettävän omaisuuden suojaa. Muutokset painottaisivat yhteiskunnallisesti merkittäviä toimintoja hoitavien tahojen, eli tässä yhteydessä poliisin, ensihoidon ja pelastustoimen kulkuneuvoihin ja välineisiin kohdistuvien rikosten moitittavuutta ja samalla osin ankaroittaisivat tällaisten rikosten rangaistuksia. Poliisi- ja hälytystoiminnassa käytettävään omaisuuteen kohdistuvien rikosten ennaltaehkäisyllä ja tehokkaammalla puuttumisella tällaisiin rikoksiin voi olla myönteisiä vaikutuksia hälytystoiminnan turvallisen ja tehokkaan suorittamisen kannalta ja siten positiivisia vaikutuksia myös poliisi- ja hälytystoimen asiakkaiden näkökulmasta.

4.2.4 Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset

Väkivallan, uhkauksen, anastuksen ja vahingonteon kriminalisoinnilla on liittynyt erinäisiin perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin, joita ovat oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen sekä omaisuudensuojaan. Myös sananvapaus, kokoontumisvapaus ja työvoiman suojelu on huomioitava samoin kuin yksityiselämän ja kotirauhan suoja ottaen huomioon, että poliisi- ja hälytystoiminta tapahtuu usein kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella. Ehdotetut lakimuutokset koskettavat näitä oikeuksia.

Ehdotettujen lakimuutosten näkökulmasta erityisen tärkeäksi katsotaan oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, jonka toteutumista ehdotetut säännökset osaltaan turvaavat. Poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien henkilöiden näiden perusoikeuksien toteutuminen vahvistuisi uusien kriminalisointien myötä ottaen huomioon, että ehdotettujen säännösten enimmäisrangaistukset vastaisivat rikoslain 16 luvun 1–2 §:ssä säädettyjen vastustamisrikosten enimmäisrangaistuksia, mutta niiden soveltaminen ei edellyttäisi teon kohdentumista julkisen vallan käyttöä sisältävään virkatoimeen. Erityisesti ehdotetut säännökset parantaisivat ensihoitotyötä tekevien henkilöiden rikosoikeudellista suojaa, koska rikoslain 16 luvun 1–2 §:t soveltuvat heihin kohdistuviin tekoihin vain harvoin. Merkitystä tässä yhteydessä on myös toiminnan kohteena olevan henkilön henkilökohtaisella koskemattomuudella. Laittoman uhkauksen kaltainen väkivallalla tai muulla rikoksella uhkaaminen ei nauti sananvapauden suojaa. Yhteiskuntarauhan kannalta haasteellista on, jos uhkailu kohdistuu yhteiskunnan kannalta tärkeisiin toimintoihin tai sillä pyritään vaikuttamaan tällaiseen toimintaan.

Ensihoidon osalta ehdotettuja säännöksiä voidaan tarkastella myös laissa potilaan asemasta ja oikeuksista määriteltujen potilaan oikeuksien näkökulmasta. Lain 6 §:n mukaan potilasta on

hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietystä hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla. Potilaalla on oikeus kieltäytyä kaikesta hänelle suunnitellusta tai jo aloitetusta hoidosta. Nyt ehdotetuilla lakimuutoksilla ei ole vaikutusta potilaan oikeuteen kieltäytyä hoidosta. Väkivalta ja sillä uhkaaminen katsotaan kuitenkin sellaiseksi rangaistavaksi toiminnaksi, jonka ei voida katsoa kuuluvan potilaan oikeuteen kieltäytyä hoidosta. Tilastotietojen perusteella vaikuttaa siltä, että varsin usein väkivaltatilanteen taustalla on päihtyneessä tilassa oleva ensihoidon asiakas. Potilas voi olla myös muuten sekavassa tilassa. On oletettavaa, että rikosoikeudellisten keinojen tehokkuus voi tällaisissa tilanteissa olla varsin rajallinen. Arvioitavaksi voivat tulla tahallisuutta ja syyllisyyttä koskevat opit, mikäli potilas on ollut päihtyneessä tai muuten sekavassa tilassa. Sama koskee esimerkiksi tilanteita, joissa poliisimies ottaa kiinni päihtynyttä tai muutoin sekavassa tilassa olevaa henkilöä. Rikoslain 3 luvun 4 §:n 4 momentin mukaan päihtymystä tai muuta tilapäistä tajunnan häiriötä, johon tekijä on saattanut itsensä, ei kuitenkaan oteta syyntakeisuusarvioinnissa huomioon, ellei siihen ole erityisen painavia syitä. Sen sijaan esimerkiksi mielenterveyden häiriö tai dementian tuoma ymmärryskyvyn alenemistila voi vaikuttaa henkilön kykyyn kontrolloida käyttäytymistään. Tällaisissa tilanteissa ehdotettujen säännösten vaikutukset jäävät rikosentekijän näkökulmasta todennäköisesti verraten vähäisiksi.

Perustuslain 6 §:n mukainen yhdenvertaisuus on huomioitava myös siten, että esityksen mukaisilla ehdotuksilla vahvistetaan tiettyjen henkilöryhmien rikosoikeudellista suojaa. Suojaa vahvistetaan poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien henkilöryhmien osalta. Esityksessä on perusteltu tätä erityistä suojaa poliisi- ja hälytystoiminnan häiriöttömän hoitamisen näkökulmasta.

Perustuslaissa perusoikeuksiin sisältyvää kansalaisten yhdenvertaisuusperiaatetta on vahvistettu sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevalla 6 §:n 4 momentin säännöksellä. Kuten perusoikeussäännös edellyttää, naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 4 §:llä on vahvistettu ja konkretisoitu viranomaisen tasa-arvon edistämisvelvollisuutta täsmentämällä tasa-arvon edistämiskeinoja. Rikoslain säännökset ovat sukupuolineutraaleja. Neutraaleilla säännöksillä voi kuitenkin olla miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa mainittuja tosiasiallisia vaikutuksia, jotka ovat erilaisia eri sukupuolten kohdalla. Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla voidaan arvioida olevan muun muassa poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien naisten asemaa parantava vaikutus. Toisaalta kyse on sukupuolesta riippumatta poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien henkilöiden asemaa yleisesti parantavasta vaikutuksesta.

Ehdotettuihin lakimuutoksiin liittyviä perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia käsitellään tarkemmin esityksen luvussa 9.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Vaihtoehtona rikoslain 16 lukuun lisättäväksi ehdotetuille säännöksille olisi hyödyntää tehokkaammin olemassa olevaa lainsäädäntöä. Nykytilan kuvauksesta ilmenee, että esitutkinnassa on kattavasta rangaistussääntelystä ja työntekijöihin kohdistuneiden väkivalta- ja uhkausrikosten yleisen syytteen alaiseksi saattamisesta huolimatta käsitelty vain hyvin vähäinen osa erityisesti ensihoitohenkilökuntaan kohdistettua väkivaltaa sisältäneistä tilanteista. Tällöin pitäydyttäisiin nyky sääntelyn mukaisessa ratkaisussa. Rikoslain 16 luvun säännökset suojaisivat virkamiestä ja tähän rinnastettavaa henkilöä säännöksen edellytysten täytyttyessä ja

muutoin väkivalta- ja uhkatilanteisiin sovellettaisiin rikoslain yleisiä säännöksiä. Tämä vaihtoehto ei kuitenkaan vastaisi hallitusohjelman kirjausta sinivilkkusabotaasista ja ensihoitotehtäviä hoitavan henkilön suojasta rikoslaissa.

Vaihtoehtoisena sääntelynä olisi mahdollista myös täydentää rikoslain 16 luvun soveltamisalasäännöksiä koskevaa 20 §:ää siten, että säännöksessä nimenomaan mainittaisiin ensihoitajat. Lisäyksen seurauksena tällaiset henkilöt rinnastettaisiin selvästi virkamieheen luvun virkamiehen vastustamista koskevia säännöksiä sovellettaessa. Tämä vaihtoehto ei kuitenkaan muuttaisi merkittävästi oikeustilaa, sillä ensihoitotehtäviä hoitava henkilö voidaan jo lähtökohtaisesti rinnastaa virkamieheen 20 §:n edellytysten täyttyessä ilman erillistä mainintaa ammattiryhmästä. Tarkasteltavaksi jäisi yhä se, kohdistuisiko virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskeva teko julkisen vallan käyttämisestä koskevaan toimeen. Näin ollen vaihtoehto ei todennäköisesti merkittävästi vahvistaisi ensihoitajien suojaa rikoslaissa, koska ensihoitajat eivät tyypillisesti käytä tehtävässään julkista valtaa.

Vaihtoehtona esityksessä ehdotetuille rikoslain 16 luvun muutoksille olisi myös säätää uusi ensihoitotehtävää hoitavan henkilön vastustamista koskeva rangaistussäännös, jonka rangaistusasteikko vastaisi virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevaa rangaistusasteikkoa. Tällaisesta teosta tuomittaisiin siten vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Rikoslain 16 luvun erityinen suoja on kuitenkin sidottu julkisen vallan käyttöä sisältäviin tehtäviin. Koska ensihoitotehtävää hoitavan henkilön vastustamisen kohteena ei useinkaan ole julkisen vallan käyttöä sisältävä tehtävä, tarkoittaisi edellä mainittu vaihtoehto sitä, että ensihoitotehtävää hoitavan henkilön rikosoikeudellinen suoja olisi laajempi kuin esimerkiksi hälytystehtäviä niin ikään hoitavalla poliisilla siltä osin, kun kysymys ei ole julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatehtävän vastustamisesta. Tällaista vaihtoehtoa ei voida pitää perusteltuna ja suhteellisuusperiaatetta vastaavana.

Vaihtoehtoisesti voitaisiin ensihoitotehtävää hoitavan henkilön vastustamista koskevan rangaistussäännöksen asteikko säätää matalammaksi kuin rikoslain 16 luvun 1 §:ssä säädetty rangaistusasteikko. Toisaalta on huomioitava sekin, että ensihoitajien vastustamiseen nähden melko saman tyyppistä tilannetta koskevan järjestystä ylläpitävän henkilön vastustamista koskevan rangaistussäännöksen asteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi. Ensihoitotehtävän hoitaminen liittyy hälytystehtävän suorittamiseen, jonka voidaan katsoa edellyttävän erityistä suojaa. Tästä näkökulmasta on perusteltua, että rangaistusasteikko olisi ehdotettavassa säännöksessä korkeampi.

Edellä todettuja näkökohtia kokonaisuutena punniten perusteltuna voitaisiin pitää rangaistusasteikkoa, joka olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Tämänkaltaisen sääntely on omaksuttu Norjassa. Edellä esiin tuodut vaihtoehdot parantaisivat kuitenkin vain ensihoitotyötä tekevien henkilöiden rikosoikeudellista suojaa, eivätkä ne siten täysin toteuttaisi sinivilkkusabotaasia koskevaa hallitusohjelmakirjausta, joka koskee ensihoidon lisäksi myös sisäisen turvallisuuden viranomaisia.

Varteen otettava vaihtoehto saattaisi tästä näkökulmasta olla työturvallisuus- ja työsuojelulainsäädännön täsmentäminen. Tilastotiedon pohjalta erityisen tärkeä esiin noussut seikka on, että yli 800 esiintyneestä ensihoitotyötä tekevään henkilöön kohdistuneesta väkivalta- ja uhkatilanteesta 27 ilmoitettiin poliisille ja näistä 11 eteni tutkintaan. Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset ovat esitutkintalain 3 luvussa. Vaikuttaa siltä, että väkivalta- ja uhkatapaukset katsotaan usein vähäisiksi siten, ettei niistä ilmoiteta poliisille tai toisaalta, ettei niitä kuitenkaan tutkita. Yhtenä vaihtoehtona voitaisiin täydentää lain työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta 50 §:ää (rikosasiasta ilmoittaminen ja ilmoituksen käsittely) esimerkiksi siten, että jos on todennäköisiä perusteita epäillä, että on tehty

rikoslain 21 luvun 5 tai 6 §:ssä rangaistavaksi säädetty teko, eli pahoinpitely tai törkeä pahoinpitely, työsuojeluviranomaisen olisi tehtävä siitä ilmoitus poliisille esitutkintaa varten. Nykyisellään 50 § sisältää määräyksiä liittyen muun muassa ihmiskaupan ja petoksen sekä eräiden muiden rikosten ilmoitusvelvollisuuteen. Tämä vaihtoehto ei suoranaisesti vahvistaisi minkään henkilöryhmän rikosoikeudellista suojaa rikoslaissa, mutta voisi tehostaa työtehtävissä tapahtuneiden väkivaltatilanteiden päättymistä esitutkintaan ja rikosprosessuaaliseen käsittelyyn.

Esityksessä on päädytty ehdottamaan Ruotsin sinivilkkusabotaasia muistuttavan poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevan uuden säännöksen säätämistä. Uusi säännös ei sisältäisi julkisen vallan käyttöä koskevaa tunnusmerkkiä, ja se kattaisi sekä sinivilkkusabotaasiin liittyvän henkilöllisen ulottuvuuden että poliisi- ja hälytystoiminnassa käytettäviin kulkuneuvoihin ja välineisiin kohdistuvat teot. Vaihtoehtoisesti kulkuneuvoihin ja välineisiin kohdistuvat teot olisi mahdollista huomioda kunkin yksittäisen rikostunnusmerkistön ankaroitamisperusteissa. Tämä vaihtoehto edellyttäisi kuitenkin muutosten tekemistä lukuisiin rikoslain säännöksiin, eikä näin monipolviseen sääntelyyn vain yhden tyyppisen teon rangaistusten ankaroitamiseksi tulisi ryhtyä, jos on muita säädösteknisesti yksinkertaisempia ja rikoslain systematiikkaan paremmin sopivia vaihtoehtoja. Rangaistuksen koventamisperusteet rikoslain 6 luvun 5 §:ssä taas soveltuvat lähtökohtaisesti kaikkiin tekoihin tai rikoslajeihin, ja pelkästään poliisi- ja hälytystoimintaa vastaan kohdistuvia tekoja koskeva koventamisperuste poikkeaisi säännöksen tästä lähtökohdasta.

Vaikka ehdotettu poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskeva säännös on pitkälti päällekkäinen olemassa olevan sääntelyn kanssa, selkeyttää erilliskriminalisointi kuitenkin erilaisten poliisi- ja hälytystoimintaa vastaan kohdistuvien tekojen rangaistavuutta. Ehdotetun sääntelyvaihtoehdon etuna on myös, että sen rikosoikeudellista suojaa tehostava vaikutus ulottuu ensihoidon ohella samalla myös poliisi- ja pelastustoimintaan. Ehdotettua rikoslain muutosta voidaan pitää selkeimmin hallitusohjelmakirjausta toteuttavana sääntelyvaihtoehtona.

Ehdotetun rangaistussäännöksen rangaistusasteikon osalta on harkittu erilaisia vaihtoehtoja. Hallitusohjelmakirjaukset ja niissä esiin tuodun virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan säännöksen rangaistusasteikko muodostaa yhden huomioon otettavan lähtökohdan. Ehdotettu rangaistussäännös kattaa kuitenkin tuota rangaistussäännöstä laajemmin myös omaisuuteen kohdistuvia tekoja, eikä kysymyksessä muutoinkaan ole julkista valtaa sisältävän virkatoimen vastustaminen. Kysymys on virkatoiminnan suojaamisen ohella hälytystoiminnan suojaamisesta. Toiminnan kohteet saattavat olla tokkuraisia tai heidän henkinen suorituskykynsä voi olla tavallista heikompi. Näihin seikkoihin nähden valmistelussa on pohdittu myös sakkorangaistuksen mahdollisuutta rangaistusasteikon alarajalle. Valmistelussa on kuitenkin päädytty siihen, että rangaistusasteikkona olisi vankeutta enintään neljä vuotta. Tämä ratkaisu voi merkitä sitä, että kohtuulliseen rangaistukseen pääsemiseksi saatetaan hyödyntää rikoslain 6 luvun 8 §:n säännöksiä lievempään rangaistuslajiin tuomitsemisesta. Osassa tapauksia voi olla mahdollista soveltaa ehdotettua vähemmän vakavia tekoja koskevaa rangaistussäännöstä poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta.

Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevan rangaistussäännöksen lisäksi esityksessä on päädytty ehdottamaan myös poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskevan säännöksen lisäämistä rikoslain 16 lukuun. Ehdotetun säännöksen mukaan, jos poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksenteijä on tuomittava poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta tuomittaisiin myös se, joka oikeudettomasti muulla kuin 3 a §:ssä tarkoitettulla tavalla vakavasti

haittaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Rangaistusasteikko on sama kuin virkamiehen vastustamista koskevassa rikoslain 16 luvun 2 §:ssä, jota sovelletaan, jos virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty. Ehdotettu ratkaisu on näin ollen linjassa 16 luvun vastustamisrikoksia koskevan sääntelyn kanssa, joskin ehdotetun poliisi- ja hälytystoiminnan haittaamista koskevan säännöksen 2 momentti laajentaa rangaistavuutta haitantekotyyppeihin tekoihin. Vaihtoehtona olisi, että lievemmän rangaistusuhun sisältävää poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskevaa säännöstä ei säädettäisi, mutta tällöin poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevät henkilöt saisivat parempaa rikosoikeudellista suojaa kuin virkamiehet voimassa olevan rikoslain 16 luvun sääntelyn nojalla heidän käyttäessään julkista valtaa. Tätä ei voitaisi pitää oikeasuhtaisena. Valmistelussa on myös pohdittu poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskevan säännöksen haitantekotyyppejä tekoja koskevan 2 momentin tarpeellisuutta, erityisesti huomioon ottaen säännöksen rangaistusasteikkoon sisältyvä vankeusrangaistusuhka. Säännös on päädytty ottamaan ehdotukseen.

Ottaen huomioon, että rikoslain sääntelyn lähtökohtiin kuuluu se, että virkamiesten ja heihin rinnastettavien erityissuoja liittyy toimintaan, jota koskee virkavastuu, on esityksen valmistelun aikana noussut esiin tarve arvioida myös rikosoikeudellisen virkavastuun henkilöllistä soveltamisalaa. Mikäli ensihoitoa koskevia tehtäviä hoidetaan yksityisellä sektorilla julkisten hallintotehtävien ulkopuolella, tehtäviin ei liity virkavastuuta. Pelastuslaissa on säädetty virkavastuu vain niille sopimuspalokuntalaisille, jotka johtavat tilapäisesti pelastustoimintaa. Muutoin sopimuspalokuntalaisille ei ole säädetty virkavastuuta. Ehdotetut poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista ja haittaamista koskevat rangaistussäännökset suojaisivat myös tällaisia henkilöryhmiä. Ehdotettujen säännösten soveltamisen kannalta merkityksellinen ei ole kuitenkaan henkilön mahdollinen virkamiesasema tai rikosoikeudellisen virkavastuun keskeiseksi aineelliseksi perusteeksi rikoslaissa säädetty julkisen vallan käyttö, vaan säännöksillä suojattaisiin poliisi- ja hälytystoimintaa yleisesti. Valmistelussa on päädytty siihen, että tämän esityksen yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista ehdottaa virkavastuuta koskevaa erityissääntelyä.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Kansainvälisen vertailun tarkoituksena on selvittää sisäisen turvallisuuden viranomaisiin ja ensihoitohenkilökuntaan kohdistuvan vastustamisen kriminalisoinnin sääntelymalleja Suomelle merkityksellisissä vertailuvaltioissa eli Pohjoismaissa (Ruotsi, Norja, Tanska) sekä Saksassa.

Ruotsi

Vuonna 2020 Ruotsin rikoskaaren (brottsbalk 1962:700) 13 luvussa säädettiin rangaistavaksi sinivilkkutoimintaan kohdistuva sabotaasi. Ennen vuoden 2020 alusta voimaan tullutta muutosta Ruotsin oikeustila vastasi viranomaisiin kohdistuvien ja yleisvaarallisten rikosten osalta pitkälti Suomen lainsäädäntöä.

Kriminalisoinnin taustalla on Ruotsissa yleistynyt ilmiö, jossa poliisi-, pelastuspalvelu- ja ensihoitohenkilöstöön kohdistetaan erilaista häirintää heidän suorittaessaan laissa määriteltyjä tehtäviä. Toistuvien poliisiin sekä ensihoito- ja pelastushenkilökuntaan kohdistuneiden hyökkäysten yleistyessä asetettiin vuonna 2016 parlamentaarinen komitea tutkimaan tarvetta muuttaa rikoskaarta. Komitean mietintö julkaistiin vuonna 2018 (SOU 2018:2). Komitea ehdotti mietinnössään muutoksia Ruotsin rikoskaareen.

Mietinnössä tuotiin esiin, että poliisin häirinnän voitiin katsoa liittyvän pitkälti siihen, että väkivaltaa ja häirintää harjoittavat tahot haluavat poistaa poliisin alueilta, jotta rikollista toimintaa, kuten huumekauppaa voidaan harjoittaa häiriöttä. Hyökkäysten katsottiin selvityksessä liittyvän myös suunnitelmalliseen toimintaan, jossa poliisi tai pelastustoimija kutsutaan väärin perustein tiettyyn paikkaan, jossa toimijoihin kohdistetaan väkivaltaa. Hyökkäysten seurauksena pelastustoimet viivästyivät joissakin tapauksissa. Esiin tuotiin lisäksi, että Ruotsissa yleisesti esiintyy laajasti yhteiskunnallista levottomuutta, johon liittyy tuhopolitoja, hälytysajoneuvojen kivittämistä ja muita toistuvia hyökkäyksiä, jotka kohdistuvat yhteiskunnallisesti merkittäviin toimintoihin, kuten poliisiin sekä ensihoito- ja pelastushenkilökuntaan väkivallan ja muun haitanteon muodossa. Vaurioita on lisäksi kohdistunut poliisiautoihin, muihin pelastusajoneuvoihin sekä poliisi- ja paloasemiin ja muuhun näiden toimijoiden tärkeään omaisuuteen. Mietinnössä todettiin, että myös ambulanssihenkilöstö altistuu hyökkäyksille, vaikka nämä hyökkäykset eivät ole yhtä yleisiä kuin poliisiin ja pelastuspalveluihin kohdistuvat teot. Mietinnössä tarkasteltiin ilmiön esiintymistä myös muissa Pohjoismaissa. Siinä katsottiin, että saman kaltaista ilmiötä ei esiinny merkittävässä määrin Suomessa.

Sinivilkkusabotaasia koskevassa hallituksen esityksessä (2018/19:15) todettiin, että hyökkäykset poliisiin, pelastuspalveluun ja ensihoitoon olivat jo ennen kriminalisointia rangaistavia erinäisillä säännöksillä. Hälytystoiminnassa toimivaa henkilökuntaa kohtaan hyökkääminen väkivaltaisesti tai väkivallalla uhkaaminen oli pääsääntöisesti rangaistavaa pahoinpitelynä tai laittomana uhkauksena rikoskaaren 3 ja 4 luvun mukaisesti. Rikoskaaren 17 luvussa puolestaan annetaan erityissuojaa henkilöille, jotka käyttävät valtaa tehtävässään. Suoja kattaa esimerkiksi virkamiehiin kohdistuvan väkivallan ja uhkailun. Näitä erityistä suojaa tarjoavia säännöksiä ei kuitenkaan pääsääntöisesti sovelleta pelastuslaitoksen ja ensihoidon toimintaan. Yhteiskunnan kannalta hyödyllisen omaisuuden anastaminen on rangaistavaa Ruotsissa rikoskaaren 8 luvun mukaan. Tällainen teko on rangaistavaa myös vahingontekona tai törkeänä vahingontekona rikoskaaren 12 luvun mukaan.

Hallituksen esityksessä todettiin, että vaikka lähtökohtana on, että päällekkäisiä rikossäännöksiä tulisi välttää, olisi erilliskriminalisointi tästä huolimatta perusteltu ratkaisu. Kun rikostunnusmerkistöt ovat osittain päällekkäisiä, sovellettaisiin tapauksissa kilpailevien säännösten periaatteita päätettäessä, mikä tunnusmerkistö yksittäistapaukseen soveltuisi.

Rangaistusasteikon osalta haluttiin varmistaa riittävän vakava rangaistus. Hallituksen esityksessä katsottiin, ettei voida sulkea pois mahdollisuutta siitä, että tietyissä tapauksissa elinkautinen vankeusrangaistus on perusteltu. Tällä viitattiin esimerkiksi tilanteeseen, jossa yksi tai useampi henkilö tahallisesti estää poliisia, pelastuspalvelua tai ambulanssia saapumasta onnettomuuspaikalle, ja tämä toiminta johtaa ihmisten menehtymiseen.

Sinivilkkusabotaasia koskeva kriminalisointi on Ruotsin rikoskaaren systematiikassa sijoitettu yleisvaarallisiin rikoksiin. Ruotsin rikoskaaren 13 luvun 5 c §:n mukaan sinivilkkusabotaasiin syyllistyy se, joka hyökkää poliisitoimintaa, pelastuspalvelua tai sairaankuljetuspalvelua vastaan tai muutoin häiritsee sitä siten, että henkilö 1) käyttää toimintaan osallistuvaan henkilöstöön tai sitä avustaviin henkilöihin kohdistuvaa väkivaltaa tai sen uhkaa; 2) vahingoittaa ajoneuvoa tai muuta laitteistoa, jota toiminnassa käytetään tai tullaan käyttämään; tai 3) muilla toimin vakavasti estää hälytystoimintaa. Sinivilkkusabotaasista tuomitaan vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Jos teko katsotaan törkeäksi, tuomitaan siitä vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksaksitoista vuodeksi tai elinkaudeksi. Arvioitaessa sitä onko rikos törkeä, otetaan erityisesti huomioon, aiheuttiko teko vaaraa useiden ihmisten hengelle tai erityisen tärkeälle omaisuudelle.

Säännös edellyttää käytännössä sitä, että teko on ollut omiaan vakavasti vaikeuttamaan tai estämään hälytys- tai rikostorjuntatoimintaa. Hälytystoimintaa on ainakin toiminta, joka on vaatinut esimerkiksi poliisin välitöntä toimintaa sekä erilaiset pelastustehtävät. Toiminnan piiriin on sisällytetty myös ensihoito- ja pelastushenkilökunta poliisin rinnalla. Säännöksen soveltamisala ei kuitenkaan rajoitu pelkästään käynnissä olevien hälytystehtävien suorittamiseen. Sinivilkkusabotaasia koskevan hallituksen esityksen perusteluiden mukaan esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö viiltelee pysäköidyn paloauton renkaat siten, että sitä ei voida enää käyttää hälytyksen sattuessa, voidaan teon katsoa olevan omiaan vakavasti vaikeuttamaan tai estämään hälytystoimintaa. Arvioitaessa sitä, onko teko omiaan vakavasti vaikeuttamaan hälytystoimintaa, ei nimittäin oteta huomioon muita käytettävissä olevia resursseja, vaan lähtökohtana on, että poliisi, pelastustoimi ja ensihoito tarvitsevat kaikki niiden välittömässä käytössä olevat resurssit. Rikostorjuntatoiminnalla puolestaan tarkoitetaan säännöksessä poliisin toimintaa, jonka tarkoituksena on rikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen. Myös poliisin yleisellä valvontatoiminnalla on rikostorjunnallinen tarkoitus, ja siksi myös se kuuluu säännöksen soveltamisalaan.

Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisussa B 6347-20 tarkasteltiin sitä, oliko teko haitannut poliisin toimintaa sinivilkkusabotaasia koskevan rangaistussäännöksen edellyttämällä tavalla. A oli poliisin kiellosta huolimatta noussut ulos autosta ja käyttäytynyt aggressiivisesti kahta poliisimiestä kohtaan siten, että he kokivat olonsa uhatuksi ja menettivät tilanteen hallinnan. Voimankäytön seurauksena A oli palannut autoon. A sai syytteen sinivilkkusabotaasista. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden langettaman tuomion ja katsoi, että sinivilkkusabotaasin edellytykset eivät toteutuneet tapauksessa.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa B 451-21 oli kyse tilanteesta, jossa poliisi kohtasi yöllä partioidessaan suurella nopeudella ajavan auton, joka ei pysähtynyt siitä huolimatta, että poliisi lähti auton perään. Pakettiautoa kuljettava henkilö yritti estää muutamaan otteeseen poliisiauton takaa-ajon ajamalla poliisiautoa kohti tarkoituksenaan estää poliisiauton kulku. Käräjäoikeus tuomitsi kuljettajan sinivilkkusabotaasista neljäksi kuukaudeksi vankeuteen. Hovioikeus ei muuttanut tuomiota. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden tuomiota.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa B 6185-22 oli kyse mellakan yhteydessä tapahtuneesta hyökkäyksestä poliisia ja poliisin omaisuutta kohtaan. Poliisiin ja sen omaisuuteen kohdistui väkivaltaa muun muassa kivittämisen, lyömisen ja potkujen seurauksena. Suuri joukko poliiseja loukkaantui ja useita poliisiajoneuvoja syttyi tuleen. Käräjäoikeus tuomitsi AA:n muun muassa törkeästä sinivilkkusabotaasista kuudeksi vuodeksi vankeuteen ja AK:n törkeästä sinivilkkusabotaasista viideksi vuodeksi vankeuteen. Hovioikeus alensi AA:n vankeusrangaistuksen viiteen vuoteen ja kuuteen kuukauteen vankeutta. Korkein oikeus alensi vielä AA:n vankeusrangaistuksen kolmeen vuoteen ja kolmeen kuukauteen vankeutta ja AK:n vankeusrangaistuksen kolmeen vuoteen vankeutta.

Norja

Norjan rikoslaissa (straffeloven) on käsitelty rikoksia viranomaisia vastaan pykälissä 155–159. Norjan rikoslain 155 § on verrattavissa kattavuudeltaan Suomen ja Ruotsin vastaaviin virkamiehen vastustamista koskeviin säännöksiin. Norjan rikoslaissa on kuitenkin päädytty ratkaisuun, jossa tietyille ammattiryhmille on määritelty erityinen rikosoikeudellinen suoja (265 ja 286 §).

Rikoslain 155 § koskee muun muassa virkamiehiin kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkailua. Pykälän mukaan se, joka väkivallalla, uhkailulla, vahingonteolla tai muuten laittomasti saa tai yrittää

saada virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä virkatoimen, tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Samoin rangaistetaan sitä, joka kohdistaa väkivaltaa, uhkailua, vahingonteon tai muun laittoman toimen virkamieheen tai tämän läheiseen kostaakseen virkatoimen.

Virkamiehellä tarkoitetaan säännöksessä muun muassa henkilöä, joka käyttää julkista valtaa valtion tai kunnan puolesta tai jolla on tehtävänsä perusteella sellainen toimivalta. Eräiden haavoittuvien ammattiryhmien suojelua koskee rikoslain 265 §. Pykälän 1 momentin mukaan se, joka uhkailulla pyrkii vaikuttamaan erityisen haavoittuaiseen ammattiryhmään kuuluvan henkilön tehtävien hoitamiseen, tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Erityisen haavoittuviin ammattiryhmiin kuuluvat a) terveydenhuoltohenkilöstö, joka tarjoaa lääketieteellisesti perusteltua terveydenhoitoa sekä palo- ja pelastushenkilöstö, joka hoitaa palo- tai pelastustehtävää; b) henkilöt, jotka vastaavat julkisesta matkustajaliikenteestä, kuten rautateistä, metroista, raitiovaunuista, linja-autoista, lennoista, takseista tai lautoista, ja c) henkilöt, jotka vastaavat peruskoulun tai toisen asteen koulutuksesta. Se, joka estää tällaisen ammatin harjoittamisen, tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Rikoslain 286 §:ssä säädetään rangaistavaksi erityisen haavoittuvaisiin ammattiryhmiin kohdistuva väkivalta. Pykälän mukaan se, joka väkivallalla pyrkii vaikuttamaan erityisen haavoittuaiseen ammattiryhmään kuuluvan henkilön tehtävien hoitamiseen, tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Erityisesti haavoittuviin ammattiryhmiin kuuluvat a) terveydenhuoltohenkilöstö, joka tarjoaa lääketieteellisesti perusteltua terveydenhoitoa sekä palo- ja pelastushenkilöstö, joka hoitaa palo- tai pelastustehtävää, b) henkilöt, jotka vastaavat julkisesta matkustajaliikenteestä, kuten rautateistä, metroista, raitiovaunuista, linja-autoista, lennoista, takseista tai lautoista, ja c) henkilöt, jotka vastaavat peruskoulun tai toisen asteen koulutuksesta.

Tanska

Tanskassa on ilmennyt Ruotsissa sinivilkkusabotaasiksi kuvattua toimintaa esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden yhteydessä. Tanskan rikoslain (straffeloven) 14 luvussa on käsitelty rikoksia viranomaisia vastaan (offentlige myndighed) luvun 118–121 §:ssä. Rikoslain 119 § koskee virkamiehiin kohdistuvaa väkivaltaa ja uhkailua. Säännös on laajempi kuin esimerkiksi Ruotsin rikoskaaren 17 luvun vastaavat säännökset. Säännöstä on tulkittu siten, että se kattaa myös väkivaltaisissa mellakoissa tapahtuvan vastustamisen. Säännöksen on katsottu käytännössä vastaavan riittävällä tavalla ilmiöön liittyviin haasteisiin.

Rikoslain 119 §:n 1 momentin mukaan se, joka kohdistaa väkivaltaa sellaiseen henkilöön tai uhkaa väkivallalla sellaista henkilöä, joka suorittaa julkista tehtävää tai se, joka vastaavalla tavalla pyrkii estämään tällaista henkilöä suorittamasta laissa tarkoitettua tehtävää tai pakottaa hänet suorittamaan tehtävän, tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksaksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan säännös soveltuu myös toimiin, joissa uhataan väkivallalla tai vapaudenriistolla henkilöä, jolla on virkamiehenä oikeus päättää esimerkiksi syytteenpanosta, ja joilla pyritään estämään tällaista henkilöä suorittamasta laissa määriteltäviä tehtäviä tai pakottamaan hänet suorittamaan pykälässä tarkoitettu tehtävä. Pykälän 4 momentin mukaan se, joka muutoin pyrkii estämään mainittuja henkilöitä suorittamasta heidän tehtäviään, tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi ja kuudeksi kuukaudeksi. Rangaistusta määrättäessä on otettava huomioon raskauttavana seikkana se, että rikos on tehty yleisen järjestyksen vakavaan häirintään liittyvän toiminnan yhteydessä tai välittömästi sen jälkeen.

Säännöstä on tulkittu siten, että se kattaa poliisin, ensihoidon ja pelastustoiminnan henkilöstöön kohdistuvat teot. Säännös kattaa myös luonteeltaan julkisen tehtävän, jota harjoittaa yksityinen toimija. Säännös kattaa tätä kautta myös yksityisen ensihoidon toiminnan.

Saksa

Saksan rikoslaissa (Strafgesetzbuch) on käsitelty rikoksia viranomaisia ja muun muassa pelastustoimen henkilökuntaa vastaan lain 113–115 §:ssä. Lisäksi lain 11 §:ssä on määritelty käsite ”Amtsträger”, jolla tekstissä viitataan virkamieheen tai viranhaltijaan.

Rikoslain 113 §:ssä määritellään teko, jossa väkivaltaa käyttämällä tai uhkaamalla väkivallalla vastustetaan virkamiestä tai liittovaltion asevoimien sotilasta virkatoimen suorittamisen yhteydessä. Teosta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Pykälässä määritellyissä erityisen vakavissa tapauksissa teosta tuomitaan vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Rikoksesta ei rangaista 113 §:n mukaisesti, jos teon kohteena oleva virkatoimi ei ole laillinen.

Lain 114 §:ssä säädetään virkamieheen tai liittovaltion asevoimien sotilaaseen kohdistuneesta hyökkäyksestä. Teosta tuomittava rangaistus on vankeutta kolmesta kuukaudesta viiteen vuoteen. Lain 115 §:n mukaan 113 ja 114 §:ää sovelletaan myös sellaisten henkilöiden suojelemiseen, joilla on poliisin valtuudet ja henkilöihin, jotka eivät ole virkamiehiä, mutta toimivat syyttäjälaitoksen tutkijoina sekä henkilöihin, jotka pyynnöstä avustavat virkatoimen suorittamisessa. Lisäksi pykälässä säädetään, että 113 §:ää sovelletaan myös silloin, kun henkilö onnettomuuden, yleisen vaaran tai hätätilanteen sattuessa käyttää väkivaltaa tai sen uhkaa estääkseen pelastuslaitoksen tai ensihoidon toimintaa. Lain 114 §:ää taas sovelletaan silloin, kun henkilö tällaisessa tilanteessa hyökkää auttavia tahoja kohtaan.

Saksan rikoslain 2 luvussa on määritelty käsitteistöä. ”Amtsträger” on määritelty lain 11 §:ssä ja termillä viitataan virkamieheen tai viranhaltijaan, joita myös 113–115 §:ssä määritellyt teot voivat koskea. Pykälän mukaan käsitteellä viitataan henkilöön, joka Saksan lain mukaan a) on virkamies tai tuomari, b) suorittaa muita julkisia tehtäviä tai c) on muutoin nimitetty toimimaan viranomaisen tai muun viraston palveluksessa taikka muuhun henkilöön, joka suorittaa julkisia hallintotehtäviä, riippumatta siitä, missä organisaatiomuodossa tehtäviä toteutetaan.

Yhteenveto

Ehdotettu poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskeva uusi säännös muistuttaa sisällöllisesti Ruotsin sinivilkkusabotaasisäännöstä ja kattaa siten sekä ilmiöön liittyvän henkilöllisen ulottuvuuden että toiminnassa käytettäviin ajoneuvoihin ja välineisiin kohdistuvat teot. Ruotsin erillissäännöksen mukaisesta törkeästä sinivilkkusabotaasista voidaan tosin tuomita jopa elinkautiseen vankeuteen. Tältä osin merkityksellisiä Suomessa ovat rikoslain 21 luvun säännökset, jotka osaltaan tehostavat suojaa. Luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan, jos tappo tehdään tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi, tuomitaan henkilö murhasta vankeuteen elinkaudeksi. Myös henkilön, joka estää poliisia, pelastuspalvelua tai ambulanssia saapumasta onnettomuuspaikalle, ja tämä toiminta johtaa ihmisten menehtymiseen, vastuuta tällaisista henkilövahingoista arvioidaan rikoslain 21 luvun säännösten mukaan.

6 Lausuntopalaute

6.1 Lausuntopalaute yleisesti

Lausuntopalautteessa ehdotettujen lakimuutosten tavoitteita pidettiin yleisesti tärkeinä ja kannatettavina. Lausunnonantajien näkemykset ehdotetuista lainsäädäntömuutoksista kuitenkin jakautuivat.

Moni lausuja kyseenalaisti ehdotettujen säännösten tarpeellisuuden ottaen huomioon niiden päällekkäisyys suhteessa voimassa oleviin rikostunnusmerkistöihin. Lisäksi Ruotsissa ilmenevä vakava viranomaistoiminnan vaikeuttaminen ja haittaaminen ei vaikuta ajankohtaisesti olevan merkittävä kriminaalipoliittinen ongelma Suomessa. Osa lausunnonantajista ilmoitti kannattavansa jotakin esitysluonnoksessa esillä ollutta vaihtoehtoista ratkaisua hallitusohjelmakirjausten taustalla olevien tavoitteiden toteuttamiseksi.

Valtaosassa niistäkin lausunnoista, joissa ehdotettuja lakimuutoksia kannatettiin, nähtiin parantamisen varaa säännösten tai niiden perustelujen osalta. Erityisesti lausunnoissa kiinnitettiin huomiota ehdotetun sääntelyn soveltamisalaan, säännösten käytännön sovellettavuuteen, lainkonkurrenssiin, ehdotetun sääntelyn suhteeseen rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen ja perustuslaissa turvattuun kokoontumisvapauteen sekä ehdotetun 3 a §:n rangaistusasteikkoon.

Esityksen jatkovalmistelussa on tehty joitakin muutoksia ehdotettuihin säännöksiin ja useita muutoksia esityksen perusteluihin. Muutokset ovat luonteeltaan pääasiassa selventäviä eivätkä ne koske ehdotetun sääntelyn perusratkaisuja.

Seuraavassa tuodaan esiin tiivistetysti keskeinen lausuntopalaute ja sen huomioon ottaminen esityksen jatkovalmistelussa. Lausunnonantajien huomioita on tiivistämistä varten lyhennetty, ryhmitelty uudestaan ja niiden kieliasua on yhtenäistetty. Lausumia ei pääsääntöisesti ole toistettu siltä osin kuin lausunnonantajat ovat ilmoittaneet kannattavansa esityksen hyväksymistä tai lausunnoissa tuetaan tai toistetaan esityksen ehdotuksia tai argumentaatiota taikka muissa lausunnoissa jo esitettyä.

6.2 Säännösten soveltamisala

Useat lausunnonantajat ehdottivat sääntelyn soveltamisalan laajentamista ottaen huomioon, että rikosten estämistä, paljastamista ja selvittämistä tapahtuu myös Rajavartiolaitoksessa, Tullissa ja Puolustusvoimissa, minkä lisäksi Rajavartiolaitos suorittaa myös pelastus- ja ensihoitotehtäviä. Lausunnoissa katsottiin, että esityksessä olisi vähintäänkin esitettävä perustelut sille, miksi nämä viranomaiset, jotka suorittavat osittain samoja tehtäviä, kuin ehdotetussa sääntelyssä tarkoitettut tahot, eivät kuulu säännösten soveltamisalaan muutoin kuin ehdotetun 3 a §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, joissa on kysymys toiminnassa avustamisesta poliisin-, pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökunnan pyynnöstä tai suostumuksella. Myös sosiaalihuollon viranomaisten, sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijöiden, muiden sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöön kuuluvien henkilöiden sekä järjestyksenvalvojien ja Metsähallituksen erätarkastajien sisällyttämistä sääntelyn soveltamisalaan ehdotettiin lausunnoissa.

Esityksen jatkovalmistelussa tällaisia soveltamisalan laajennuksia ei ole pidetty aiheellisina. Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on taata lisäsuojaa rajatulle henkilöryhmälle. Vaikka Rajavartiolaitos, Tulli ja Puolustusvoimat suorittavat osittain samoja tehtäviä kuin ehdotetun sääntelyn piiriin kuuluvat tahot, eroaa niiden tehtäväkenttä kuitenkin muilta osin olennaisesti

poliisin, pelastustoimen ja ensihoidon tehtävistä. Rajavartiolaitos, Tulli ja Puolustusvoimat ovat ehdotetun sääntelyn soveltamisalaan kuuluvan toiminnan osalta erityisviranomaisia, joiden tehtävät, vastuut ja toimivaltuudet ovat rajatumpia kuin poliisilla, pelastustoimella ja ensihoidolla. Kuitenkin silloin, kun esimerkiksi tietyillä raja- ja hajaseutualueilla Rajavartiolaitoksen rooli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä on siinä määrin tärkeä, että toiminta tapahtuu läheisessä operatiivisessa yhteistyössä poliisin kanssa, voidaan näiden viranomaisten välisestä tehtävänjaosta lähtökohtaisesti katsoa vallitsevan sellainen yhteisymmärrys, että ehdotetun 3 a §:n 2 momentin soveltamisen edellytykset käytännössä täyttyvät. Jatkovalmistelussa esityksen perusteluja on täsmennetty tältä osin.

Sinänsä voidaan osoittaa useita yhteiskunnallisesti tärkeitä toimijoita, joita ehdotettu sääntely ei koske. Näitä muita tahoja suojaavat kuitenkin joka tapauksessa rikoslain 16 luvun 1–3 §:n vastustamisrikoksia koskevat säännökset mukaan lukien haitanteko virkamiehelle ja tarvittaessa myös rikoslain yleiset säännökset. Ehdotettujen säännösten soveltamisalan laajentaminen lisäisi rikostunnusmerkistöjen päällekkäisyyteen liittyviä haasteita. Myös laillisuusperiaatteen kannalta on tärkeää, että ehdotettujen uusien rangaistussäännösten soveltamisala on rajattu mahdollisimman selkeällä tavalla.

6.3 Ehdotetun sääntelyn selkeys

Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota ehdotetun sääntelyn terminologiaan, jonka katsottiin paikoin jäävän tulkinnanvaraiseksi. Lakiehdotuksen perustelujen valossa katsottiin myös jäävän joissain määrin täsmentymättömäksi, minkälaisiin tilanteisiin ehdotetut uudet säännökset soveltuisivat. Lisäksi 3 a §:n perusteluiden todettiin laajentavan rangaistavan menettelyn alaa ehdotetun rikostunnusmerkistön sanamuodon ulkopuolelle. Tunnusmerkistön täsmällisyyteen ja soveltamisalaan sekä muotoiluun muutenkin on kiinnitetty jatkovalmistelussa vielä erityistä huomiota ja siihen on tehty muutoksia muokkaamalla säännöksen sanamuotoa ja täydentämällä säännöskohtaisia perusteluja. Ehdotetun 3 a §:n 1 momentin 2 kohtaa on täydennetty siten, että siinä mainitaan poliisi- ja hälytystoiminnan käsitteessä tarkoitetut toimijat. Lisäykset selkeyttävät tulkintaa sen osalta, mitä poliisi- ja hälytystoiminnalla tarkoitetaan. Esityksen jatkovalmistelussa on katsottu, että tätä enempää määritelmiä ei kuitenkaan ole mahdollista täsmentää säännöksissä tarkoituksenmukaisella tavalla. Käytännössä rangaistussäännöksiä ja niiden perusteluja ei voida kirjoittaa niin tyhjentävästi, että mitään tulkinnanvaraa ei syntyisi.

Useissa lausunnoissa kiinnitettiin huomiota ehdotettuun lainkonkurrenssiratkaisuun, jonka mukaan poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskeva säännös olisi ensisijainen suhteessa pahoinpitelyrikokseen. Tämän nähtiin poikkeavan vakiintuneesta oikeuskäytännöstä, mitä ei pidetty perusteltuna. Lausuntopalautteen perusteella ehdotettuun 3 a §:ään sisältynyt toissijaisuuslauseke on poistettu.

Useissa lausunnoissa kiinnitettiin huomiota perusteluissa kuvattujen soveltamista koskevien esimerkkien täsmällisyyteen ja siihen, että perusteluissa tulisi täsmentää, millaisiin tilanteisiin uudet säännökset tarkasti ottaen soveltuvat. Esiin nostettiin kysymys estämisen ja olennaisen vaikeuttamisen määritelmistä sekä potilaan oikeuksiin liittyvistä näkökulmista, kuten tokkuraisuuden vaikutuksesta rikosoikeudelliseen arviointiin. Lisäksi lausunnoissa esitettiin kysymyksiä siitä, soveltuisiko sääntely mielenosoituksissa esiintyviin tekoihin.

Lausuntopalautteen perusteella säännöskohtaisia perusteluja on näiltä osin täydennetty ja täsmennetty. Ehdotettujen 3 a ja 3 b §:ien suhdetta, soveltamisesimerkkejä sekä estämisen ja olennaisen vaikeuttamisen määritelmiä on tarkennettu perusteluissa. Esitysluonnoksen potilaan oikeuksia koskevat arvioinnit, jotka voivat ottaa huomioon potilaan sekavan tilan, katsottiin myös jatkovalmisteluvaiheessa perustelluiksi. Lisäksi esityksessä otettiin erikseen

jatkovalmistelun aikana kantaa kriminalisointien suhteeseen perustuslaissa turvattuun sananvapauteen ja kokoontumisvapauteen nähden.

Osa lausunnonantajista ehdotti, että ajoneuvojen ja välineistön anastamisen ja vahingoittamisen lisäksi säädösten lisäksi ajoneuvon tai välineistön käytön estämisen kieltö. Esitysluonnoksessa on huomioitu tämä ehdotus säädöstekstissä sekä säännöskohtaisissa perusteluissa.

Useassa lausunnossa kiinnitettiin huomiota siihen, ettei hallituksen esityksen luonnoksessa ole tarkasteltu sitä, kuka voisi olla ehdotetun tunnusmerkistön (RL 16:3a) mukaisen rikoksen asianomistaja. Asianomistajuutta koskevaa arviointia on täydennetty säännöskohtaisiin perusteluihin.

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmalliseksi katsottiin, että ehdotetussa 3 a §:ssä todetaan poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisessa väkivallan tai sen uhan kohdistuvan poliisin taikka pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvaan kohtaan, kun perusteluissa henkilöryhmää laajennetaan koskemaan esimerkiksi henkilön läheisiä. Säännöskohtaisia perusteluita on tältä osin täydennetty jatkovalmistelussa.

Useissa lausunnoissa kiinnitettiin huomiota ehdotetun 3 b §:n 2 momenttia koskeviin perustuslaillisiin sekä lainsoveltamisen ongelmiin. Ehdotettu muotoilu muusta vakavasta haittaamisesta ja sen sisällöstä katsottiin rikoslainsäädännöltä edellytettävän tarkkarajaisuuden kannalta ongelmalliseksi. Ehdotettu säännös katsottiin haasteelliseksi myös lainsoveltajan kannalta. Avoin muotoilu ja sen soveltaminen voisi kattaa perusteettomasti hyvin erilaisia tekoja ja tilanteita. Lausuntopalautteen perusteella 3 b §:n 2 momentin sanamuotoa on täsmennetty. Perusteluita on pyritty täydentämään tulkinnanvaraisuutta vähentävästi.

6.4 Rangaistusasteikot

Lausunnonantajien näkemykset ehdotetun 3 a §:n rangaistusasteikosta jakautuivat. Osassa lausunnoista ehdotettua rangaistusasteikkoa pidettiin oikeasuhtaisena suhteessa teon moitittavuuteen ja rikoslain 16 luvun nykyisiin rangaistussäännöksiin. Osassa lausunnoista taas katsottiin, että rangaistusasteikon tulisi mahdollistaa myös sakkorangaistuksen tuomitseminen. Eräissä lausunnoissa myös ehdotettua neljän vuoden enimmäisrangaistusta pidettiin liian ankarana. Lisäksi ehdotetun rangaistusasteikon todettiin poikkeavan muista samantyyppisistä rikoksista koskevista rangaistusasteikoista, minkä nähtiin heikentävän rikoslain johdonmukaisuutta ja systematiikkaa.

Esityksen jatkovalmistelussa on katsottu, että esityksessä ehdotettu rangaistusasteikko on esityksestä ilmenevistä syistä perusteltu. Lausuntopalautteen perusteella on tältä osin kuitenkin tehty eräitä täsmennyksiä esityksen perusteluihin. Lisäksi säännöksen soveltamiskynnystä on nostettu omaisuuteen kohdistuvien tekojen osalta tarkentamalla säännöksen sanamuotoa siten, että siinä viitataan toiminnassa käytettävään olennaiseen välineistöön ja sen merkittävään vahingoittamiseen.

6.5 Tarkoituksenmukaisuus ja vaihtoehdot

Useissa lausunnoissa katsottiin, etteivät ehdotetut lakimuutokset parhaalla mahdollisella tavalla vastaa esityksen taustalla oleviin tavoitteisiin ottaen huomioon, etteivät esityksessä tarkoitettuihin tekoihin puuttumisen ongelmat ole liittyneet lainsäädännön aukkoihin vaan ennen kaikkea siihen, ettei epäilyistä teoista ilmoiteta viranomaisille tai siihen, etteivät ne syystä tai toisesta etene viranomaisprosessissa. Ehdotettujen säännösten todettiin olevan

päällekkäisiä voimassa olevien rikoslain säännösten kanssa, jotka jo mahdollistavat esitysluonnoksessa tarkoitetusta toiminnasta rangaistukseen tuomitsemisen. Esitetyssä sääntelyssä nähtiin symbolisen kriminalisoinnin piirteitä, ja sen epäiltiin johtavan lainkäytössä ilmeneviin epäselviin tulkintatilanteisiin, lain soveltamisen monimutkaistumiseen ja epäyhtenäiseen oikeuskäytäntöön. Osa lausunnonantajista ilmoitti kannattavansa jotakin esityksen luvussa 5.1 esiin nostettua vaihtoehtoista ratkaisua hallitusohjelmakirjausten taustalla olevien tavoitteiden toteuttamiseksi.

Esityksen jatkovalmistelussa on katsottu, että vaihtoehdot ehdotetulle sääntelylle on riittävästi arvioitu esityksen perusteluista ilmenevällä tavalla. Vaikka ehdotetut uudet säännökset pitävät sisällään osittain samankaltaisia elementtejä kuin rikoslain 16 luvun 1–3 §:n mukaiset vastustamisrikokset ja haitanteko virkamiehelle, eivät ne kuitenkaan ole täysin päällekkäisiä voimassa olevan sääntelyn kanssa. Rikoslain 16 luvun 1–3 §:t suojaavat julkisen vallan käyttämistä sisältävien yksittäisten virkatehtävien suorittamista, kun ehdotetut uudet säännökset suojaavat tehtävien suorittamista myös silloin, kun toimintaan ei liity julkisen vallan käyttöä sekä poliisi- ja hälytystoimintaa yleisesti. Toisiaan lähellä olevien ja osin päällekkäisten rangaistussäännösten soveltamiseen lainkäytössä mahdollisesti liittyviä haasteita on pyritty lieventämään ennakoimalla esityksen perusteluissa yleisimmät lainkonkurrenssin tilanteet. Lausuntopalautteen perusteella esityksen perusteluja on myös tarkennettu siltä osin, miksi ehdotetussa sääntelyssä ei ole kyse symbolisista syistä ehdotetusta kriminalisoinnista, ja miten ehdotettu sääntely turvaa sitä, että epäillyt rikokset saatetaan tehokkaammin rikosprosessiin.

6.6 Säättämisyjärjestysperustelut ja vaikutusarvio

Useissa lausunnoissa katsottiin, että ehdotetun sääntelyn suhdetta perustuslaissa turvattuun kokoontumisvapauteen olisi perusteltua arvioida laajemmin. Esityksen jatkovalmistelussa säättämisyjärjestysperusteluja on tältä osin tarkennettu lausuntopalautteen perusteella.

Kaikki lausunnonantajat eivät myöskään olleet vakuuttuneita esityksen taloudellisia vaikutuksia koskevasta arviosta, ja esityksen toteuttamisen katsottiin vaativan lisäresurssien myöntämistä viranomaisille ja tuomioistuimille. Osassa lausunnoista katsottiin, että jatkovalmistelussa olisi aiheellista pohtia, miten säännökset konkreettisesti vaikuttavat rikosprosessien etenemiseen ja oikeudenkäyntien keston.

Esityksessä yhdytään siihen esitysluonnoksessa esitettyyn näkemykseen, että esityksestä johtuvat vaikutukset esitutkinnassa, syyttäjien toiminnassa ja tuomioistuimissa ovat hoidettavissa viranomaisten nykyisten toimintamenojen puitteissa. Esityksen jatkovalmistelussa vaikutusarviota on kuitenkin tältä osin tarkennettu lausuntopalautteen perusteella.

6.7 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto

6.7.1 Lausunnon sisältö

Lainsäädännön arviointineuvosto antoi 23.5.2025 lausunnon yleisen lausuntokierroksen jälkeen jatkovalmistellusta luonnoksesta hallituksen esitykseksi. Lausunnossaan arviointineuvosto katsoi, että hallituksen esitysluonnos noudattaa hyvin lainvalmistelun vaikutusarviointiohjetta. Lausunnon mukaan esitysluonnoksen keskeisimmät puutteet ja kehittämiskohteet olivat seuraavat:

i) Esitysluonnoksen tarkoituksena on vahvistaa tiettyjen henkilöryhmien rikosoikeudellista suojaa. Esityksessä ei käy riittävästi ilmi, miten poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien henkilöiden perusoikeuksien toteutuminen vahvistuisi tällä hallituksen esityksellä.

ii) Esityksessä tulisi kuvata, mitä vaikutuksia esityksellä voi olla mielenosoitusten toteutumiseen. Voiko mielenosoittajille tulla jatkossa helpommin rikosoikeudellisia seuraamuksia, jos he esimerkiksi mielenosoituksen aikana estävät poliisi- tai hälytysajoneuvon liikkumisen?

Lausunnossa katsotaan myös, että esityksen nykytilan kuvauksessa olisi hyvä tarkentaa, miten yleistä nimenomaan tahallinen sabotaasi poliisi- ja hälytystoiminnassa työskenteleviä kohtaan on.

Lausunnossa ehdotetaan myös, että esityksen vaikutusarviointiosion tekstiä tiivistettäisiin ja poistettaisiin sellaista tekstiä, joka ei suoraan liity vaikutustenarviointiin. Näin esityksen olennaisista taloudellisista vaikutuksista ja niiden suuruusluokasta saisi paremman käsityksen. Lausunnon mukaan perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi olisi hyvä esittää jäsennellysti ja kootusti omana alalukunaan.

Lausunnossa kiinnitetään lisäksi huomiota siihen, että tällä hallituskaudella on annettu eräitä hallituksen esityksiä, joihin on sisältynyt ehdotuksia rangaistuksen määräämisestä ankaroittavaan suuntaan. Lausunnon mukaan esityksessä olisi hyvä arvioida viranomaisille koituvia yhteisvaikutuksia rangaistusten ankaroittamisen näkökulmasta. Tällaisilla esityksillä voi nimittäin olla vaikutuksia rikosentekijöihin, vankiloihin, rikosseuraamusjärjestelmään ja yhteiskuntaan.

Lausunnossa pidetään myönteisenä muun muassa sitä, että esitysluonnoksen valmistelun aikana on hyödynnetty erilaisia tietolähteitä nykytilan kuvauksessa. Arviointineuvosto piti lisäksi myönteisenä sitä, että esitysluonnoksessa on selostettu esitysluonnoksesta annettu keskeinen lausuntopalaute ja kerrottu, millä tavoin esitystä on täydennetty lausuntopalautteen perusteella.

Myönteisenä pidettiin myös sitä, että esitysluonnoksessa on tunnistettu esityksen kannalta keskeiset perusoikeudet sekä tuotu esille, mitä perusoikeuksia ehdotetulla sääntelyllä pyritään erityisesti suojaamaan.

Arviointineuvosto suositteli, että esitysluonnosta korjataan neuvoston lausunnon mukaisesti ennen hallituksen esityksen antamista.

6.7.2 Lausunnon huomioon ottaminen esityksessä

Esityksen perusteluja ja vaikutusarviota on täydennetty ja muokattu arviointineuvoston lausunto huomioon ottaen. Samalla on pyritty noudattamaan lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeita vaikutusarvion laajuudesta ja yksityiskohtaisuudesta sekä rajallisten valmisteluresurssien kohdentamisesta sen laadinnassa. Tämän mukaisesti esitystä on muokattu seuraavasti:

i) Esityksen vaikutusarviointiosiossa perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on erotettu omaksi alaluvukseen, jotta muun muassa poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien henkilöiden perusoikeuksien vahvistumiseen liittyvät vaikutukset kävisivät kokonaisuudesta selvemmin ilmi. Sinänsä esityksessä oli kuitenkin jo perusteellisesti selvitetty ne seikat, joilla on tässä suhteessa merkitystä. Esityksen vaikutuksia on tältä osin kuitenkin vielä selvennetty.

ii) Esityksen perusteluissa on selvennetty ehdotettujen säännösten vaikutuksia mielenosoitusten toteutumiseen. Lisäksi sääätämisyjärjestystä koskevassa luvussa on selvennetty esityksen suhdetta sanavapauteen ja kokoontumisvapauteen.

iii) Esityksen nykytilan kuvauksessa on tarkennettu, että asiaan kuuluvien rikostunnusmerkistöjen soveltaminen edellyttää tahallisuutta. Muutoin arviointineuvoston tarkasteltavana olleessa luonnoksessa oli jo tarkastelu lakiehdotuksen kohteena olevaa ilmiötä koskevaa oikeuskäytäntöä ja tilannekuvaa tavalla, jota pidetään kattavana ja riittävänä.

iv) Esityksen taloudellisia vaikutuksia koskevaa alalukua on tiivistetty samalla kuitenkin huolehtien siitä, että jaksosta edelleen ilmenevät keskeiset seikat, joilla on merkitystä ehdotettuihin säännöksiin liittyvien taloudellisten vaikutusten ja niiden suuruusluokan arvioinnin kannalta.

Esityksessä ei ole lähdetty arvioimaan tarkemmin viranomaisille eri hallituksen esityksistä koituvia yhteisvaikutuksia rangaistusten ankaroitamisen näkökulmasta. Tällaisella selvityksellä ei oleteta saatavan sellaista tietoa, joka hyödyttäisi niiden lainsäädäntöratkaisujen valmistelua, jotka on asetettu tämän esityksen tavoitteiksi. Laajempaa selvitystä ei sen vuoksi ole pidetty tarkoituksenmukaisena tässä yhteydessä. Viranomaisille aiheutuvat yhteisvaikutukset on lisätty mainintana vaikutustenarviointia koskevaan lukuun.

7 Säännöskohtaiset perustelut

16 luku Rikoksista viranomaisia vastaan

3 a §. Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen. Lukuun lisättäisiin uusi poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskeva rangaistussäännös. Ehdotetun säännöksen 1 momentin mukaan se, joka estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa 1) käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa poliisiin taikka pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvaa kohtaan tai 2) anastamalla poliisin, pelastustoimen tai ensihoidon toiminnassa käytettävän kulkuneuvon tai olennaista välineistöä, merkittävästi vahingoittamalla sellaista kulkuneuvoa tai välineistöä taikka estämällä sellaisen kulkuneuvon tai välineistön käytön, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Ehdotetun säännöksen 2 momentin mukaan poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta tuomittaisiin myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla sitä kohtaan, joka poliisi-, pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvan henkilön pyynnöstä tai suostumuksella avustaa poliisi- tai hälytystoiminnassa.

Ehdotetun säännöksen suojelun kohteena olisivat poliisi- ja hälytystoiminta ja tällaisen toiminnan häiriöttömyys. Hälytystoiminta voisi sanamuotonsa mukaisesti viitata muuhunkin toimintaan kuin poliisin, pelastustoimen tai ensihoidon toimintaan. Ehdotetun säännöksen kohdassa 1 viitataan tästä syystä sääntelyn selkeyden varmistamiseksi niihin henkilöryhmiin, joihin määritelmällä poliisi- ja hälytystoiminta viitataan. Kohdassa 2 viitataan sanamuodon mukaisesti näiden samojen toimijoiden omaisuuteen. Nämä viittaukset säädösten tasolla vaikuttavat arviointiin siitä, mitä poliisi- ja hälytystoiminnalla tarkoitetaan.

Säännös suojaisi sanamuotonsa mukaisesti poliisitoimintaa. Säännös suojaa samalla tehtäviä hoitavia henkilöitä sekä toiminnan edellyttämää omaisuutta. Säännöksessä tarkoitettuun poliisitoimintaan kuuluu poliisin operatiivinen toiminta kaikilla poliisin toimialueilla. Tämä tarkoittaisi ainakin valvontaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, hälytystoimintaa, rikosten estämistä, selvittämistä ja paljastamista sekä liikennevalvontaa.

Ehdotettu säännös suojaisi edellä mainittua poliisitoimintaa riippumatta siitä, mikä poliisin toimija tällaisia tehtäviä hoitaa.

Hälytystoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, joka on vaatinut poliisin, pelastustoimen tai ensihoidon välitöntä toimintaa sekä näiden erilaisia pelastustehtäviä. Hälytystoiminnan vastaanottamista tehtävistä pääosa tulee hätäkeskuksilta.

Pelastustoiminnan osalta hälytystoiminnalla tarkoitetaan säännöksessä pelastuslain mukaisten pelastustoimintaan kuuluvien tehtävien hoitamista, kun tulipalo, muu onnettomuus tai niiden uhka vaatii kiireellisiä toimenpiteitä ihmisen hengen tai terveyden, omaisuuden tai ympäristön suojaamiseksi tai pelastamiseksi sekä onnettomuudesta aiheutuvien vahinkojen rajoittamiseksi tai onnettomuuden seurauksien lieventämiseksi. Ensihoidon osalta säännöksessä tarkoitettulla hälytystoiminnalla tarkoitetaan ainakin terveydenhuoltolain 40 §:n 1 momentin 1, 3 ja 5 kohdassa tarkoitettuja tehtäviä. Tällaisia tehtäviä ovat äkillisesti sairastuneen tai loukkaantuneen potilaan hoidon tarpeen arviointi ja kiireellinen hoito terveydenhuollon hoitolaitoksen ulkopuolella, mutta eivät kuitenkaan meripelastuslaissa (1145/2001) tarkoitettuja tehtäviä, tarvittaessa potilaan kuljettaminen lääketieteellisesti arvioiden tarkoituksenmukaisimpaan hoitoyksikköön ja äkillisesti sairastuneen tai vammautuneen potilaan jatkohoitoon liittyvät siirrot, silloin kun potilas tarvitsee siirron aikana vaativaa ja jatkuvaa hoitoa tai seurantaa. Tällaisiin tehtäviin katsottaisiin kuuluvaksi myös tarvittaessa potilaan, hänen läheisensä ja muiden tapahtumaan osallisten ohjaaminen psykososiaalisen tuen piiriin. Toiminta voi liittyä myös virka-avun antamiseen poliisille, pelastusviranomaisille, rajavartiolaitokselle ja meripelastusviranomaisille niiden vastuulla olevien tehtävien suorittamiseksi. Ensihoidon hälytystoimintaa voidaan toteuttaa hoitolaitoksen, kuten sairaalan ulkopuolella sekä toisaalta myös terveydenhuollon toimintayksiköissä esimerkiksi ensihoitopalveluun kuuluvan potilassiirron yhteydessä.

Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevan säännöksen 1 momentin 1 kohdassa väkivalta tai sen uhka kohdistuisi poliisin taikka pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvaan henkilöön. Säännös suojaisi sellaisia poliisin henkilökuntaan kuuluvia henkilöitä, jotka työskentelevät edellä esitetyn mukaisessa poliisitoiminnassa osana valvonta- ja hälytystoimintaa, rikosten selvittämistä ja paljastamista, rikostorjuntaa sekä esimerkiksi liikennevalvontaa. Säännöstä ei sovellettaisi henkilöihin, jotka työskentelevät edellä määritellyn operatiivisen toiminnan ulkopuolisissa tehtävissä esimerkiksi lupahallinnoissa tai muissa vastaavissa hallinnollisissa tehtävissä. Säännöksen tarkoituksena on suojata poliisin, ensihoidon ja pelastustoiminnan operatiivista ydintoimintaa. Esimerkiksi hallinnolliseksi toiminnaksi luokitellut tehtävät eivät ole luonteeltaan hälytystoimintaa vastaavia. Tehtävien todellinen luonne on otettava arvioinnissa kuitenkin huomioon. Lupahallinnollisia tehtäviä, joita suoritetaan lupien myöntämiseksi hallinnollisessa tarkoituksessa ei katsottaisi operatiiviseksi toiminnaksi, joka kuuluu poliisitoiminnan tai hälytystoiminnan ytimeen. Toisaalta esimerkiksi poliisin lupahallinnossa työskentelevän poliisipartion valvoessa yleisötilaisuutta, on kyse yleisen järjestyksen valvomisesta ja tätä kautta operatiivisesta toiminnasta.

Pelastustoiminnan henkilökunnalla tarkoitettaisiin säännöksessä henkilöitä, jotka työskentelevät pelastuslain mukaisissa pelastustoimintaan kuuluvissa tehtävissä, kun tulipalo, muu onnettomuus tai niiden uhka vaatii kiireellisiä toimenpiteitä ihmisen hengen tai terveyden, omaisuuden tai ympäristön suojaamiseksi tai pelastamiseksi sekä onnettomuudesta aiheutuvien vahinkojen rajoittamiseksi tai onnettomuuden seurauksien lieventämiseksi. Säännöksellä suojataan pelastustoiminnan henkilökuntaa riippumatta siitä, osallistuvatko he toimintaan osana hyvinvointialueen pelastuslaitoksen, sopimuspalokunnan tai muun pelastusalaalla toimivan yhteisön toimintaa.

Ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä tarkoitettaisiin ensihoitopalveluista annetussa asetuksessa tarkoitettuun ensihoidon yksikköön kuuluvaa henkilöä. Asetuksen 8 §:n mukaan ensihoitopalvelun yksiköllä tarkoitetaan ensihoitopalvelun operatiiviseen toimintaan kuuluvaa kulkuneuvoa ja sen henkilöstöä. Ensihoitopalvelun yksiköitä ovat ambulanssien lisäksi erilaiset ajoneuvot ja lääkäri- ja lääkintähelikopterit sekä muut tarpeelliset kulkuneuvot. Säännöksessä tarkoitettu ensihoitotoiminnan henkilöstö voi työskennellä virka- tai työsuhteessa hyvinvointialueeseen tai yksityisen palveluntarjoajan palveluksessa. Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskeva säännös suojaisi ensihoitotoiminnan henkilökuntaa riippumatta palvelussuhteen muodosta ja siitä, onko palvelu ulkoistettu hyvinvointialueen toimesta yksityiselle palveluntarjoajalle tai harjoitetaanko toimintaa elinkeinovapauden nojalla.

Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevan säännöksen 1 momentin 1 kohdan mukainen väkivalta merkitsee aktiivista toimintaa, joka välittömästi tai välillisesti kohdistuu poliisin taikka pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvaan henkilöön. Väkivalta kohdistuisi suoranaisesti henkilön terveyteen tai turvallisuuteen. Pelkästään passiivinen suhtautuminen ei ole väkivaltaa. Väkivaltaa on esimerkiksi lyöminen, potkiminen, pureminen tai väkivaltainen vastaan haraaminen ja riuhtominen. Väkivaltaa säännöksen tarkoittamassa mielessä on myös esimerkiksi kulkuneuvon tahallinen kuljettaminen liikennettä valvovaa poliisia taikka pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilöstöä päin.

Väkivallassa on kyse ruumiillisen koskemattomuuden loukkaamisesta. Väkivallan seurauksena voisi aiheutua henkilölle vamma tai kipua. Väkivallan ei tarvitsisi olla luonteeltaan vakavaa, eikä väkivallasta välttämättä aiheutuisi näkyvää seurausta.

Pahoinpitelyn ja lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön soveltamisalaa on tarkasteltu esitöissä (HE 94/1993). Pahoinpitelyä on muun muassa ruumiillisen väkivallan tekeminen toiselle siten, että loukataan toisen ruumiillista koskemattomuutta. Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisessa väkivalta voi muistuttaa pahoinpitelyn tunnusmerkistön mukaista tekoa.

Esityksen mukaisessa poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevassa säännöksessä väkivallalla uhkaaminen merkitsisi aktiivista toimintaa, joka välittömästi tai välillisesti kohdistuu poliisin taikka pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvaan henkilöön. Väkivallalla uhkaaminen voi liittyä välittömästi käsillä olevaan tekotilanteeseen. Toisaalta uhkaus voi liittyä myös siihen, että väkivaltaa tullaan käyttämään myöhemmin kuin tekotilaisuudessa. Uhkaaminen voidaan toteuttaa suusanallisesti, kirjallisesti tai konkludenttisin teoin, kuten erilaisin sanattomin elein tai aseella uhkaamalla. Olennaista uhkauksen käsitteen kannalta on, että herätetään jollain ilmaisulla tai menettelyllä mielikuva uhasta, jonka toteutuminen on uhkaajan vallassa. Uhkaus voisi ehdotetussa säännöksessä liittyä rikoksella uhkaamiseen tai muuhun sellaiseen uhkaukseen, jonka seurauksena poliisi- tai hälytystoimintaa toteuttava henkilö katsoo, että on syytä epäillä hänen turvallisuutensa olevan vaarassa. Uhkaamisella tässä yhteydessä ei tarkoiteta esimerkiksi poliisin tai pelastustoimen kiinteistöihin tai ensihoidon yksikköihin kohdistettuja yleisiä uhkauksia.

Väkivallalla uhkaaminen voi muistuttaa laitonta uhkausta. Laittomasta uhkauksesta tuomitaan se, joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden olevan vakavassa vaarassa. Laitonta uhkausta koskevissa esitöissä (HE 68/1966 vp, s.13) tarkennettiin, että pelkoa ja varokeinoja saattavat aiheuttaa ennen kaikkea esimerkiksi uhkaukset henkirikoksesta ja törkeän pahoinpitelyn tapahtumisesta. Uhkaus voi aiheuttaa henkilössä epävarmuutta ruumiillisesta koskemattomuudesta tai henkilökohtaisesta vapaudesta. Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisessa uhkauksen vakavuuden ja intensiivisyyden tulisi olla

huomionarvoinen, mutta sille ei asetettaisi yhtä korkeita vaatimuksia kuin laittoman uhkauksen tunnusmerkistössä.

Ensihoidon osalta on huomioitava potilaan oikeudet, joista säädetään laissa potilaan asemasta ja oikeuksista. Potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan ja potilaalla on oikeus kieltäytyä hoidosta siten kuin potilaan oikeuksista on säädetty laissa.

Ehdotetussa säännöksessä edellytetään sitä, että väkivalta tai sillä uhkaaminen estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Edellytyksenä on, että toiminta estyy tai olennaisesti vaikeutuu. Jos toiminta on sellaista, ettei sillä ole vaikutusta tässä mielessä tai että menettely vain vähäisesti vaikeuttaa tunnusmerkistössä tarkoitettua toimintaa, kyse ei ole poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta. Rikos on toteutunut siinä vaiheessa, kun käytetään väkivaltaa tai uhataan käyttää sitä, ja tämä estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Olennainen vaikeutuminen ei edellytä estämisen tavoin sitä, että esimerkiksi hälytystehtävää tai muuta toimintaa ei voida saattaa loppuun. Väkivalta ja uhkaaminen yleensä ainakin olennaisesti vaikeuttavat toimintaa.

Estämisellä viitataan toimintaan, jonka seurauksena poliisi- tai hälytystehtävän suorittaminen estyy. Olennaisen vaikeuttamisen ei sen sijaan tarvitse kohdistua tietyn käynnissä olevan poliisi- tai hälytystehtävän hoitamiseen, sillä ehdotetulla säännöksellä suojataan myös poliisi- ja hälytystoimintaa yleisesti. Siksi säännöksen soveltamisalaan kuuluvaa olennaista vaikeuttamista voisi olla myös muun muassa se, että poliisin, pelastustoimen tai ensihoidon henkilöstöön kohdistetaan väkivaltaa tai sen uhkaa silloin, kun henkilö on työnsä puolesta esimerkiksi liikenteessä tai pysäköinyt. Vaikka tällainen teko ei suoranaisesti estä tietyn yksittäisen toimintaan liittyvän poliisi- tai hälytystehtävän hoitamista, se voi olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Suojattava oikeushyvä viittaa näin ollen poliisi- ja hälytystoimintaan, eikä vain yksittäiseen tehtävään. Pienet tai itse toiminnan kannalta vähämerkityksiset teot tai melko lievä vaikeutuminen eivät kuitenkaan kuuluisi ehdotetun säännöksen piiriin, sillä soveltaminen edellyttää, että vaikeutuminen on olennaista. Teon kielteinen vaikutus toimintaan tulee olla selvästi havaittavissa.

Ehdotetun säännöksen 1 momentin 2 kohdan mukaan poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta tuomittaisiin myös se, joka anastaa toiminnassa käytettävän kulkuneuvon tai olennaista välineistöä silloin, kun teko estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Kohdassa viitataan poliisitoiminnassa ja hälytystoiminnassa käytettävään kulkuneuvon tai välineistöön. Tällainen kulkuneuvo tai välineistö katsotaan kuuluvan säännöksen soveltamisalaan, jos se on tavanmukaisesti havaittavissa säännöksessä tarkoitettussa toiminnassa käytettäväksi kulkuneuvoksi tai välineistöksi. Kulkuneuvo voi tarkoittaa ajoneuvojen lisäksi muuta toiminnassa käytettävää kulkuneuvoa, kuten ilma-alusta, vesikulkuneuvoa tai poliisihevosta. Mitä edellä on todettu estämisestä ja vaikeutumisen olennaisuudesta koskee myös kohtaa 2. Kun toiminnassa käytettävä kulkuneuvo kuten poliisiauto, paloauto, ambulanssi tai muu toiminnassa tarpeellinen kulkuneuvo anastetaan, voidaan katsoa, että teko yleensä ainakin olennaisesti vaikeuttaa toimintaa. Sillä voi tilanteesta riippuen olla myös estävä vaikutus. Sama koskee tilannetta, jossa toiminnassa käytettävää toiminnan kannalta olennaista välineistöä anastetaan. Tällainen välineistö voi olla kulkuneuvon kalustoa taikka muuta poliisi- tai hälytystoiminnan irtainta omaisuutta sen sijaintipaikasta riippumatta. Olennaisella välineistöllä viitattaisiin toiminnan kannalta merkitykselliseen välineistöön. Tällaisella välineistöllä voidaan tarkoittaa esimerkiksi aseita tai muita voimankäytön välineitä, sammutusvälineitä, lääkinnällisiä välineitä, lääkkeitä tai muita vastaavia toiminnan kannalta olennaisia välineitä mukaan lukien poliisikoirat.

Ehdotetun säännöksen 1 momentin 2 kohdan mukaan poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta tuomittaisiin myös se, joka merkittävästi vahingoittaa toiminnassa käytettävää kulkuneuvoa tai olennaista välineistöä. Mitä edellä on todettu estämisestä ja vaikeutumisen olennaisuudesta anastamisen osalta koskee myös omaisuuden vahingoittamista. Mitä vakavampaa aiheutettu vahinko on, sitä todennäköisemmin sillä on toimintaa estävä tai olennaisesti vaikeuttava vaikutus. Vahingoittamisen tulee olla merkittävää. Pienet tai toiminnan kannalta vähämerkityksiset vahingoittamiset eivät olisi säännöksessä tarkoitettua merkittävää vahingoittamista. Lisäksi vahingon tulisi kohdistua toiminnan kannalta olennaiseen välineistöön. Välineistön olennaisuutta arvioidaan samoin kuin anastamisen yhteydessä on todettu. Kun toiminnassa käytettävää kulkuneuvoa, kuten poliisiautoa, paloautoa, ambulanssia tai muuta toiminnassa tarpeellista kulkuneuvoa merkittävästi vahingoitetaan, merkitystä olisi sillä, onko teko estänyt tai olennaisesti vaikeuttanut toimintaa. Sama koskee tilannetta, jossa poliisi- tai hälytystoiminnassa hyödynnettävää välineistöä vahingoitetaan.

Esimerkiksi kulkuneuvon, kuten poliisiauton, paloauton, ambulanssin tai muun toiminnassa käytettävän kulkuneuvon renkaiden puhkominen, tuleen sytyttäminen, sitä päin ajaminen toisella kulkuneuvolla tai muu kulkuneuvon kohdistuva vahinko, jonka seurauksena sitä ei voida ainakaan väliaikaisesti hyödyntää toiminnassa voitaisiin katsoa merkittäväksi vahingoittamiseksi, joka kuuluu säännöksen soveltamisalaan. Tällainen toiminta yleensä ainakin olennaisesti vaikeuttaa toimintaa. Välineistön osalta säännöksessä tarkoitettua vahinkoa voitaisiin aiheuttaa esimerkiksi tuhoamalla, sytyttämällä tuleen taikka muulla käyttökelvottomaksi tekemisellä, vaikka omaisuus voitaisiin myöhemmin korjata.

Esimerkiksi kulkuneuvon tai välineistön naarmuttaminen, potkiminen, lyöminen tai muu vahingoittaminen siten, että teolla ei ole mitään tosiasiallisia vaikutuksia poliisi- tai hälytystoiminnan toteuttamiseen ei tulisi arvioitavaksi poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisena. Soveltamisen kannalta merkitystä ei olisi sillä, kohdistetaanko vahinkoa käynnissä olevan poliisi- tai hälytystoiminnan tehtävällä olevaan kulkuneuvon tai välineistöön vai esimerkiksi liikenteessä olevaan tai pysäköityyn kulkuneuvon taikka välineistöön sen sijainnista riippumatta.

Ehdotetun säännöksen 1 momentin 2 kohdan mukaan poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta tuomittaisiin myös se, joka estää toiminnassa käytettävän kulkuneuvon tai olennaisen välineistön käytön. Esimerkiksi välineistön vahingoittaminen ei aina tarkoita sitä, että välineistön käyttö estyy. Kulkuneuvon tai välineistön käytön estämisellä viitataan toimintaan, jonka seurauksena poliisi- tai hälytystoiminnassa käytettävää välineistöä tai kulkuneuvoa ei voida käyttää toiminnassa sen tarkoituksen mukaisesti. Käytön estämisestä olisi kyse esimerkiksi silloin, kun henkilö pysäköi kulkuneuvon poliisi- tai hälytystoiminnassa käytettävän kulkuneuvon eteen tielle tai muulla tavalla esteeksi. Toisaalta myös muun muassa poliisi- tai hälytystoiminnassa käytettävän kulkuneuvon kulun estäminen ihmismuurilla, piikkimatolla taikka kaadetulla puulla tarkoittanee yleensä hälytystoiminnan estymistä tai olennaista vaikeutumista. Toiminnassa käytettävän välineistön käytön estäminen voisi tarkoittaa esimerkiksi välineistön haltuunottoa ilman, että kyseessä olisi kuitenkaan säännöksessä tarkoitettu anastus. Kyse olisi käytön estämisestä, jos tällaisen toiminnan seurauksena välineistön käyttäminen toiminnassa estyy. Kulkuneuvon tai välineistön käyttö voi estyä myös silloin, kun henkilö esimerkiksi oikeudettomasti lukitsee itsensä toiminnassa käytettävän kulkuneuvon sisään.

Anastetun tai vahingoitetun omaisuuden omistajaa olisi pidettävä ehdotuksen mukaisen rikoksen asianomistajana. Merkitystä ei olisi sillä, aiheutuuko vahinko julkisyhteisön, yksityisen palveluntuottajan tai muun toimintaan osallistuvan yhteisön omaisuudelle. Omaisuuden ei myöskään tarvitsisi olla näiden toimijoiden omistuksessa, vaan riittävää on, että

omaisuutta käytetään näiden toimijoiden toiminnassa. Vahinko ei voisi kohdistua sellaiseen yksityishenkilön omaisuuteen, kuten poliisin taikka pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökunnan omaan omaisuuteen, joka ei liity poliisi- tai hälytystoimintaan. Vahinko ei säännöksen mukaan voisi kohdistua myöskään toiminnassa käytettäviin kiinteistöihin.

Myös esimerkiksi mielenosoitukset voivat sisältää menettelyä, jota toisinaan arvioidaan oikeudettomaksi. Ehdotettu säännös ei muuttaisi oikeudellista arviointia mielenosoitusten ja vastaavien kokoontumisten osalta. Ehdotettu säännös ei vähentäisi kansalaisten oikeuksia tai lisäisi viranomaisten toimivaltuuksia. Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena ei olisi rajoittaa perustuslain mukaista sananvapautta ja kokoontumisvapautta tai puuttua näin kokoontumislain (530/1999) mukaisesti asianmukaisesti järjestettyihin kokoontumisiin, kuten mielenosoituksiin. Ehdotetussa säännöksessä rangaistavuuden alaan luettu toiminta, kuten uhkaaminen, väkivalta sekä omaisuuteen kohdistuvat teot, kuten anastaminen ja vahingonteko ovat tekoja, jotka ovat jo nykyisellään rangaistavia rikoslain mukaisesti.

Poliisi- ja hälytystoiminnan arvioidaan tässä esityksessä liittyvän yhteiskunnallisesti merkittävän toiminnan hoitamiseen. Koska tällaisissa tehtävissä työskentelevät henkilöt osallistuvat tärkeässä roolissa tällaiseen suojattavaan toimintaan, tulee rikoslain taata riittävä suoja tehtävien hoitamiseksi häiriöttä. Toisaalta tunnusmerkistö kattaa myös pelkästään omaisuuteen kohdistuvaa moitittavaa suhtautumista. Tästä syystä on tarpeen, että rikoksesta säädetty rangaistusasteikko on jossain määrin laajempi kuin virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa. Näin ollen poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisen rangaistusasteikoksi ehdotetaan vankeutta enintään neljäksi vuodeksi. Ehdotetun säännöksen mukainen vähimmäisrangaistus olisi vankeuden yleinen minimi. Ehdotettu asteikko ei ole rikoslain systematiikassa täysin poikkeuksellinen, ja sen puitteissa on mahdollista mitata rangaistus siten, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen niin väkivallan käyttöä sisältäneissä tapauksissa kuin myös esimerkiksi vahingontekotyyppeissä teoissa. Poliisi- ja hälytystoiminnassa käytettävän omaisuuden tärkeä merkitys huomioon ottaen on perusteltua, että sakkorangaistus ei lähtökohtaisesti tule kysymykseen silloin, kun tällaista omaisuutta anastetaan tai vahingoitetaan tavalla, joka estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Joissain tapauksissa voi kuitenkin olla mahdollista hyödyntää rikoslain 6 luvun 8 §:n mahdollisuutta säädettyä lievemmän rangaistuksen tuomitsemiseen, jolloin myös sakkorangaistus voi tulla kysymykseen.

Ehdotetun säännöksen 2 momentin mukaan poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta tuomittaisiin myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla sitä kohtaan, joka poliisi-, pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvan henkilön pyynnöstä tai suostumuksella avustaa poliisi- tai hälytystoiminnassa. On perusteltua, että silloin, kun poliisi- tai hälytystoiminnassa joudutaan turvautumaan ulkopuolisten apuun tehtävien hoitamisessa, rikosoikeudellinen suoja ulotetaan myös toiminnassa avustaviin tahoihin, joita voivat tilanteesta riippuen olla esimerkiksi viranomaiset, kuten Tulli, rajavartiolaitos, sosiaaliviranomainen tai aluehallintoviranomainen. Lisäksi poliisilain 9 luvun 3 §:n mukaan jokainen on velvollinen päälystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä avustamaan poliisia hengenvaarassa olevan kadonneen etsimisessä, ihmishengen pelastamisessa, loukkaantuneen auttamisessa sekä huomattavan omaisuus- tai ympäristövahingon torjumisessa, jollei tällaiseen toimenpiteeseen osallistuminen ole henkilön ikä, terveydentila tai henkilökohtaiset olosuhteet huomioon ottaen tai muusta erityisestä syystä kohtuutonta. Omatoimisesti yksityishenkilö ei voi kuitenkaan saada ehdotetussa pykälässä tarkoitettua rikosoikeudellista suojaa. Esimerkiksi pakkokeinolain 2 luvun 2 §:ssä tarkoitettua yleistä kiinniotto-oikeutta käyttävä yksityishenkilö ei avusta poliisitoiminnassa säännöksessä tarkoitettulla tavalla.

Säännöksen 2 momentissa tarkoitettu pyyntö tai suostumus voi koskea yksittäisen toimenpiteen suorittamista, tai sitten kysymys voi olla pysyvämmästä viranomaisten välisestä yhteisymmärryksestä koskien toimimista toisen viranomaisen puolesta tai apuna. Esimerkiksi tietyillä raja- ja hajaseutualueilla Rajavartiolaitoksen rooli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä on tärkeä, ja toiminta tapahtuu läheisessä operatiivisessa yhteistyössä poliisin kanssa. Poliisi ja rajamies voivat muodostaa yhdessä partioita, ja Rajavartiolaitos voi hoitaa esimerkiksi maasto- ja vesiliikennevalvontaa. Tällöin näiden viranomaisten välisestä tehtävänjaosta voidaan lähtökohtaisesti katsoa vallitsevan sellainen yhteisymmärrys, että ehdotetun 3 a §:n 2 momentin soveltamisen edellytykset käytännössä täyttyvät.

Säännöksessä tarkoitetun teon on oltava tahallinen. Tahallisuuteen kuuluu selvillä olo siitä, että teko kohdistuu poliisi- tai hälytystoiminnassa työskentelevään henkilöön tai siinä käytettävään omaisuuteen. Tahallisuuden sisällön osalta sovelletaan yleisiä sitä koskevia lähtökohtia ja periaatteita. Rikoksen subjektiivisten elementtien toteutumista koskevassa arvioinnissa on erityisesti ensihoidon osalta syytä kiinnittää huomiota rikoksentekijän mahdolliseen tokkuraiseen tilaan. Syyntakeettomuuden arvioinnissa sovellettaisiin sitä koskevia yleisiä periaatteita.

Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisen tekijänä voi olla myös ulkopuolinen henkilö, joka ei ole poliisi- tai hälytystoiminnan kohteena. Rikokseen syyllistyy esimerkiksi toiminnan kohteena olevan henkilön läheinen tai täysin sivullinen henkilö menetellessään jollakin ehdotetussa säännöksessä todetulla tavalla, jos teko estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Asianomistajuutta koskevassa arvioinnissa olisi huomioitava, että sääntelyssä suojeltava oikeushyvä olisi poliisi- ja hälytystoiminta. Asianomistajuutta tulisi arvioida samoin periaattein kuin virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja virkamiehen vastustamista koskevissa teoissa.

Uusi ehdotettu säännös pitäisi sisällään osittain saman kaltaisia elementtejä kuin 16 luvun säännökset virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta (1 §), virkamiehen vastustamisesta (2 §) ja haitanteosta virkamiehelle (3 §). Tilanteessa, jossa sekä 16 luvun 1 §:n että poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevan säännöksen soveltamisedellytykset täyttyisivät, sovellettaisiin 16 luvun 1 §:n säännöstä.

Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen voi toteuttaa myös esimerkiksi lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön, joka sisältyisi esitetyn poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskevan säännöksen alaan. Pidemmälle menevät henkilöön kohdistuvat teot, kuten terveyttä vahingoittamalla toteutetun pahoinpitelyn taikka törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön mukainen teko eivät kuuluisi ehdotetun säännöksen tunnusmerkistön alaan.

Pidemmälle menevät omaisuuteen kohdistuvat teot, kuten ryöstö, törkeä ryöstö, tuhotyö ja törkeä tuhotyö tulisivat arvioitavaksi erillisinä tekoina.

Milloin samaan tekoon näyttäisi soveltuvan useampi tunnusmerkistö, olisi silti aina erikseen harkittava rikosten yhtymistä koskevien yleisten periaatteiden pohjalta, ovatko säännökset toisensa syrjäyttävässä suhteessa vai onko käsillä todellinen usean rikoksen tapaus. Käsiteltävänä olevaan tapaukseen mahdollisesti liittyvät muut rikokset tulisi arvioida rikosten yhtymistä koskevien yleisten periaatteiden mukaisesti. Jos arvioinnissa päädyttäisiin siihen, että kyseessä on usean rikoksen tapaus, sovellettaisiin rikoslain 7 luvun säännöksiä yhteisestä rangaistuksesta.

Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen olisi yleisen syytteen alainen rikos.

3 b § Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaaminen. 1 momentti. Lukuun lisättäisiin uusi poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskeva rangaistussäännös. Ehdotetun säännöksen mukaan, jos poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentekijä on tuomittava poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Mitä edellä on todettu estämisestä ja vaikeutumisen olennaisuudesta koskee myös poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista. Edellytyksenä rangaistavuudelle on tältäkin osin, että teko estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa, mutta rikos on kuitenkin lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty. Ehdotetussa 3 b §:ssä on näin ollen kyse 3 a §:n mukaisen teon lievemmästä tekemuodosta.

Myös vähäisen väkivallan käyttämisellä voi olla poliisi- tai hälytystoiminnan kannalta toimintaa estävä tai sitä olennaisesti vaikeuttava vaikutus. Tarkasteltaessa väkivallan vähäisyyttä tulisi kiinnittää huomiota muun muassa väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen ja terveyden vahingoittamisen vähäisyyteen. Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisessa väkivalta voi muistuttaa lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön mukaista tekoa.

Säännöksessä tarkoitettu vähäinen väkivalta voi ilmetä monin tavoin ja kattaa hyvin erilaisia tekoja. Kyse voi olla esimerkiksi tönäisemisestä tai huitomisesta. Tällaisella vähäisellä väkivallalla ei puututtaisi uhrin ruumiilliseen koskemattomuuteen kovinkaan vakavasti, eikä siitä aiheutuisi hoitoa vaativaa seurausta.

Arvioitaessa poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamiseen liittyvää uhkausta, ei uhkaukselta vaadittaisi edellä poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisen yhteydessä kuvatun kaltaista vakavuutta ja intensiivisyyttä. Jos henkilöä uhataan esimerkiksi aseella tai vakavan rikoksen tekemisellä, ei uhkausta katsottaisi vähäiseksi. Arvioinnissa otettaisiin huomioon uhkauksen luonne ja sen kohteena olevan oikeushyvän suojeluarvo.

Myös muut rikokseen liittyvät seikat voivat johtaa siihen, että teon katsotaan olleen kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty. Rikoksessa onnistuminen riippuu paljolti esimerkiksi poliisi- tai hälytystoiminnassa työskentelevien henkilöiden valmistautumisesta kohtaamaan vastarintaa ja muista rikoksen tekijästä riippumattomista seikoista. Muut rikokseen liittyvät lieventävät asianhaarat voivat liittyä myös tilanteisiin, joissa esimerkiksi ensihoidon potilas on sekavassa tilassa, mutta häntä ei kuitenkaan katsota syyntakeettomaksi tai alentuneesti syyntakeiseksi. Myös muut rikokseen liittyvät seikat voivat merkitä sitä, että tekoa on pidettävä lieventävien asianhaarojen vallitessa tehtynä.

Tunnusmerkistö on kirjoitettu muiden perusrikosta lievempien tekemuotojen tapaan avoimeksi. Tunnusmerkistön ytimenä olisi kokonaisarvostelu.

Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi. Rangaistusasteikko on sama kuin virkamiehen vastustamisessa, jossa virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on myös kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty. Ehdotettu rangaistusasteikko on näin ollen linjassa muiden 16 luvun rangaistussäännösten kanssa.

Uusi ehdotettu säännös pitäisi sisällään osittain saman kaltaisia elementtejä kuin 16 luvun säännökset virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta (1 §), virkamiehen vastustamisesta (2 §) ja haitanteosta virkamiehelle (3 §). Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaaminen ei edellyttäisi

sitä, että teko kohdistuisi virkamieheen tai tähän rinnastettavaan henkilöön taikka julkisen vallan käyttämistä sisältävään virkatoimeen. Tilanteessa, jossa sekä 16 luvun 2 §:n että poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskevan säännöksen soveltamisedellytykset täyttyisivät, sovellettaisiin 16 luvun 2 §:n säännöstä.

Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaaminen voi samanaikaisesti toteuttaa myös jonkin muun rikoksen tunnusmerkistön. Tällaisessa tilanteessa sovellettaisiin rikosoikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti ankaramman rangaistuksen sisältävää säännöstä. Milloin samaan tekoon näyttäisi soveltuvan useampi tunnusmerkistö, olisi silti aina erikseen harkittava rikosten yhtymistä koskevien yleisten periaatteiden pohjalta, ovatko säännökset toisensa syrjäyttävässä suhteessa vai onko käsillä todellinen usean rikoksen tapaus. Jälkimmäiseen vaihtoehtoon päädyttäessä sovellettaisiin rikoslain 7 luvun säännöksiä yhteisestä rangaistuksesta.

Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaaminen olisi yleisen syytteen alainen rikos.

2 momentti. Rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momentin mukaan poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta tuomitaan myös se, joka oikeudettomasti muulla kuin 3 a §:ssä tarkoitetulla tavalla estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Kysymys olisi muunlaisista toimintaa estävistä tai olennaisesti vaikeuttavista menettelytavoista kuin väkivallasta tai uhkaamisesta taikka omaisuuden anastamisesta, vahingoittamisesta tai käytön estämisestä, joista on kyse 3 a §:ssä ja 3 b §:n 1 momentissa.

Ehdotetun 2 momentin mukainen menettely viittaa muuhun sellaiseen toimintaan, jota ei ole määritelty 3 a §:ssä tai 3 b §:n 1 momentissa, mutta joka kuitenkin estää tai olennaisesti vaikeuttaa toimintaa. Ehdotetun 2 momentin osalta sovelletaan samoja estämistä ja olennaista vaikeuttamista koskevia soveltamisohjeita, jotka on tuotu esiin aiemmin perusteluissa. Kysymykseen voisivat tulla varsin monenlaiset teot. Tunnuksmerkistössä edellytetyssä haittaamisessa on kyse aktiivisista toimista, jollaisena voisi tulla kyseeseen esimerkiksi vastaan haraaminen, riuhtominen tai poliisi- tai hälytystoiminnan henkilökunnan vaatteisiin tarttuminen silloin, kun ei katsota olleen kyse nimenomaisesta väkivallasta. Haittaamisesta voi olla kyse esimerkiksi silloin, kun henkilö menee hälytysajoneuvon eteen istumaan ja näin toiminnallaan estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Muukin vastaava menettely voi täyttää tunnusmerkistön edellytykset. Rangaistavuus edellyttää säännöksestä nimenomaan ilmenevin tavoin menettelyn oikeudettomuutta. Säännöksessä tarkoitettu rikos edellyttää tahallisuutta.

Esityksessä ehdotetuilla säännöksillä ei ole tarkoitus puuttua asiallisesti rauhanomaiseen ja väkivallattomaan kansalaisaktivismiin. Ehdotetut säännökset eivät vähennä kansalaisten oikeuksia tai lisää viranomaisten toimivaltuuksia.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulee voimaan 01.01.2026.

9 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Lain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Sananvapautta koskevan 12 §:n mukaan jokaisella on sananvapaus, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Perustuslain 15 §:ssä määritellään omaisuudensuoja, jonka mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Lain 18 §:n mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia

toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta. Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Ehdotetut lakimuutokset koskettavat näitä oikeuksia. Lisäksi tarkasteltavaksi tulee perustuslain 6 §, jossa turvataan yhdenvertaisuus ja 8 §, jossa määritellään rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, jonka mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty.

Perustuslain 7 § turvaa siinä mainittuja oikeushyviä julkisen vallan toimenpiteiltä. Säännös edellyttää, että valtio lainsäädäntötoimin turvaa näitä oikeuksia muita ulkopuolisia loukkauksia vastaan (PeVL 26/2014 vp., s 2, HE 309/1993 vp, s. 46/I). Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Esityksessä suojataan poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevien henkilöiden näiden perusoikeuksien toteutuminen vahvistuisi uusien kriminalisointien myötä, koska ehdotettujen säännösten enimmäisrangaistukset vastaisivat rikoslain 16 luvun 1–2 §:ssä säädettyjen vastustamisrikosten enimmäisrangaistuksia, mutta niiden soveltamisen edellytyksenä ei olisi se, että teko kohdistuu julkisen vallan käyttöä sisältävään virkatoimeen. Erityisesti ehdotetut säännökset parantaisivat ensihoitotyötä tekevien henkilöiden rikosoikeudellista suojaa, joihin rikoslain 16 luvun 1–2 §:t soveltuvat vain harvoin. Ehdotetut kriminalisoinnit suojaavat tosiasiaa myös poliisi- ja hälytystoiminnan asiakkaan oikeuksia, jotka koskevat esimerkiksi henkeä, terveyttä ja turvallisuutta. Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen tai haittaaminen voi vaikuttaa tällaisen toiminnan asiakkaaseen negatiivisesti, mikäli tämä ei saa ajoissa tarvitsemaansa apua. Toisaalta on huomioitava, että myös ensihoidon asiakkaana olevalla potilaalla on oikeus koskemattomuuteen ja jo edellä mainittu oikeus kieltäytyä hoidosta.

Perustuslain 10 §:n mukainen yksityiselämä ja kotirauha on otettava huomioon siltä osin, että poliisi- ja hälytystoiminta voi tapahtua esimerkiksi yksityisasunnossa, joka pääsääntöisesti kuuluu kotirauhan piiriin. Lain 10 §:n 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Perustuslakivaliokunnan nykytulkinnan mukaan perustuslaissa turvattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat (PeVL 12/2019 vp, s. 5, PeVL 43/2010 vp, s. 2/I, PeVL 40/2010 vp, s. 4/I, PeVL 18/2010 vp). Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti katsonut, että kotirauhan suojasta voidaan poiketa muutenkin kuin esimerkiksi kotietsinnän muodossa, mutta poikkeamisesta on säädettävä lailla ja pääsääntöisesti poikkeaminen tulee kysymykseen vain tärkeän yleisen edun vaatiessa. Kotirauhan suojaamat alueet ovat tavanomaisia tehtäväsoitteita muun muassa ensihoidossa ja poliisitoiminnassa.

Ydinajatukseltaan sananvapautta on perinteisesti pidetty ennen muuta poliittisena perusoikeutena (PeVL 19/1998 vp, s. 5/I). Sananvapaus rajoitusten tulee olla täsmällisiä ja oikeasuhtaisia, eikä niillä saa puuttua perusoikeuden ytimeen (PeVL 26/2002 vp, s. 2/II, HE 309/1993 vp, s. 57/II). Perustuslain 22 §:stä sekä toisaalta myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräyksistä on johdettavissa valtiolle positiivisia velvoitteita. Perustuslain 7 ja 22 § sekä valtion positiiviset velvoitteet suojata sekä henkilökohtaista turvallisuutta väkivallalta ja sen uhalta sekä toisaalta myös sananvapautta voivat olla merkityksellisiä poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisen kannalta. Koska tunnusmerkistön mukainen uhkaaminen olisi väkivallalla uhkaamista, eikä se tästä syystä nauti sananvapauden suojaa, ensisijaisesti suojattava oikeus perustuslain ja kansainvälisten velvoitteiden

näkökulmasta olisi ainakin oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Perustuslain 10 §:n osalta punnittavaksi tulevat myös potilaan oikeus yksityisyyteen ja näin ollen potilastietojen salassapito. Tieto siitä, että henkilö on tai on ollut terveydenhuollon toimintayksikössä potilaana, on julkisuuslain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 25 kohdassa tarkoitettu henkilön terveydentilaa tai saamaa terveydenhuollon palvelua koskeva tieto. Poliisilaissa, esitutkintalaissa, oikeudenkäyntikaressa ja sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädännössä on säädetty terveydenhuollon ammattihenkilöiden ilmoitusoikeudesta ja -velvollisuudesta sekä toisaalta poliisin ja tuomioistuimen tiedonsaantioikeuksista salassapitosäännösten estämättä. Potilaan yksityisyyden suojan ja henkilötietojen suojan lisäksi tulee näiden oikeuksien rinnalla tarkastella terveydenhoidon henkilökunnan oikeutta perustuslain 7 §:n mukaisesti henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Lisäksi on huomioitava, että 18 §:n mukaan julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta. Tilanteessa, jossa esimerkiksi terveydenhuollon ammatillaiseen tai muuhun poliisi- ja hälytystoiminnan parissa työskentelevään henkilöön kohdistuu väkivaltaa tai sen uhkaa, tulee arvioitavaksi myös 21 §:n 1 momentin mukainen oikeus oikeusturvaan. Mikäli rikoksesta epäilty on terveydenhuollon asiakas, on kyse etenkin mainittujen perusoikeuksien punninnasta. Terveydenhuollon työntekijän koskemattomuus, turvallisuus ja oikeusturva eli mahdollisuus saattaa työntekijään kohdistunut väkivalta viranomaisten selvitettäväksi eivät toteutuisi ilman, että esimerkiksi väkivallasta tai sen uhasta voitaisiin ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle. Näin ollen työntekijän oikeutta ilmoittaa tällaisista teoista siten kuin lain tasolla tarkemmin asiasta säädetään myös silloin, kun ilmoittamisen tekemiseksi joudutaan välttämättä luovuttamaan salassa pidettävää tietoa, voidaan katsoa perustelluksi. Potilaan oikeus muun muassa yksityisyyteen sekä salassapitoa koskeva sääntely on kuitenkin tältäkin osin huomioitava rikosprosessissa mahdollisimman hyvin. Lisäksi on huomioitava se käytännön tasolla ongelmalliseksi havaittu lähtökohta, että nykylainsäädännön näkökulmasta on tulkinnanvaraista, missä tapauksissa työnantajan edustajalla on oikeus rikosasian tutkimiseksi ilmoittaa salassa pidettäviä potilastietoja työntekijän puolesta esitutkintaviranomaiselle. Salassa pidettävien potilastietojen luovuttamisesta poliisille terveydenhuollon henkilöstöön kohdistuneen väkivallan seurauksena ei ole erikseen säädetty lainsäädännössä.

Ehdotetut säännökset eivät vähennä kansalaisten oikeuksia tai lisää viranomaisten toimivaltuuksia. Esityksessä ehdotetuilla säännöksillä ei ole tarkoitus puuttua asiallisesti rauhanomaiseen ja väkivallattomaan kansalaisaktivismiin ja näin ollen rajoittaa perustuslain 12 ja 13 §:n mukaista sananvapautta ja kokoontumisvapautta. Ehdotetun 3 a §:n perusteluissa on tuotu esiin soveltamista koskevinä esimerkkeinä muun muassa väkivalta, sillä uhkaaminen, kulkuneuvon ajaminen kohti poliisi- tai hälytystoiminnassa käytettävää ajoneuvoa, ajoneuvon parkkeeraaminen tällaisen ajoneuvon eteen ja ihmismuurin muodostaminen ajoneuvon tielle siten, että tällaisella tahalliseksi toiminnalla estetään tai olennaisesti vaikeutetaan toimintaa. Tällaisen toiminnan ei katsota nauttivan kokoontumisvapauden mukaista suojaa. Muun muassa uhkaaminen, väkivalta, virkamiehen vastustaminen ja haitanteko virkamiehelle sekä erinäiset omaisuuteen kohdistuvat teot, kuten anastaminen ja vahingonteko ovat tekoja, jotka ovat jo nykyisellään rangaistavia rikoslain mukaisesti. Ehdotettu 3 b § olisi 3 a §:n lievempi tekemuoto. On otettava huomioon, että myös 3 b §:n täyttyminen edellyttäisi, että teko estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Tämä edellytys on tärkeä sen varmistamiseksi, että ehdotettujen säännösten soveltamiskynnys pysyy riittävän korkeana. Soveltamiskynnystä koskevia rajoituksia ja selvennyksiä on tehty myös perusteluissa. Nämä seikat osiltaan tukevat myös perusoikeuksien, kuten sananvapauden ja kokoontumisvapauden turvaamista.

Omaisuuksien suojaa toteuttaisi etenkin ehdotettujen säännösten poliisi- tai hälytystoiminnassa käytettävän kulkuneuvon tai välineistön anastamista ja vahingoittamista koskevat

tunnusmerkistötekijät. Rangaistussäännökset eivät rajoittaisi omaisuudensuojaa, vaan pyrkisivät vahvistamaan sitä. Suoja ei kohdistuisi yksityishenkilöiden omaisuuteen, vaan poliisi- tai hälytystoiminnassa käytettävään omaisuuteen.

Lakiehdotukset toteuttaisivat myös perustuslain 18 §:n 1 momentissa julkiselle vallalle asetettua velvollisuutta huolehtia työvoiman suojelusta, sillä esitys parantaisi työtehtäviä suorittavien suojaa väkivaltaa tai sen uhkaa koskevilta teoilta poliisi- ja hälytystoimintaan liittyviä työtehtäviä tehtäessä. Perustuslain velvollisuus huolehtia työvoiman suojelusta ulottuu kaikkiin riippumatta heidän valitsemastaan toimeentulomuodosta (PeVM 25/1994 vp, s. 10/I).

Kriminalisointien yhteydessä on huomioitava myös rikosoikeudellinen laillisuusperiaate. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisällön mukaan rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa (PeVL 48/2017 vp, s. 9). Esityksen mukaiset lakiehdotukset on pyritty laatimaan siten, että rangaistavuuden ala käy rikosten tunnusmerkistöistä ilmi riittävällä varmuudella.

Lakivaliokunnan käytännössä ovat vakiintuneet niin sanotut kriminalisointiperiaatteet eli rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, ultima ratio -periaate, oikeushyvien suojelun periaate, hyöty- haitta -punninnan periaate ja ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate. Niin sanotun ultima ratio -periaatteen mukaisesti rangaistavaksi säätämistä tulee käyttää viimesijaisena keinona siinä tilanteessa, jossa käytettävissä ei ole muita, perusoikeuksia vähemmän rajoittavia keinoja. Suhteellisuusvaatimuksen mukaisesti tulee arvioida, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi ja onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla keinolla kuin kriminalisoinnilla (PeVL 23/1997 vp, s. 2/II ja PeVL 48/2017 vp, s. 7). Edellä on arvioitu erilaisia vaihtoehtoisia tosiasiallisia ja lainsäädännöllisiä toimenpiteitä. Ehdotuksessa arvioidaan, että hallitusohjelmakirjausten toimeenpaneminen ei kuitenkaan ole mahdollista muuten kuin lainsäädännön keinoin.

Kriminalisoinnista on oltava enemmän hyötyä kuin haittaa. Oikeushyvien suojelun periaatteen mukaisesti rangaistavaksi on perusteltua säätää vain sellainen moitittava menettely, joka loukkaa tai konkreettisesti vaarantaa oikeusjärjestyksen suojaamia oikeushyviä (LaVL 17/2017 vp, s. 5).

Kriminalisoinnille on kyettävä esittämään painava yhteiskunnallinen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste, joka edellyttää juuri uuden rikostunnusmerkistön säätämistä hyväksyttäväksi arvioitun tavoitteen saavuttamiseksi (PeVL 23/1997 vp, PeVL 61/2014 vp ja PeVL 9/2016 vp; LaVL 17/2017 vp, s. 5). Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaisesti rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuden rajoittamiselle asetettavat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityisedellytykset (PeVL 48/2017 vp, s. 7–8, PeVL 15/2010 vp s. 4, PeVL 17/2006 vp s. 2, PeVL 20/2002 vp s. 6 ja PeVL 23/1997 vp s. 2–3). Perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvat vaatimukset lailla säätämisestä, lain täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, rajoituksen hyväksyttävyydestä, rajoituksen suhteellisuudesta, perusoikeuden ydinalueen koskemattomuudesta, oikeusturvajärjestelyjen riittävydestä ja ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisesta (PeVM 25/1994 vp, s. 4–5).

Hyöty-haitta -punninnan periaatteen kannalta esityksessä arvioidaan, että ehdotetuista säännöksistä on enemmän hyötyä kuin haittaa, kun otetaan huomioon, että kriminalisoinnin taustalla on useampien oikeusjärjestyksen suojaamien oikeushyvien suojaaminen. Vaikka lakimuutoksilla ei arvioida olevan nykytilan kannalta erityisen merkittäviä rikollisuutta ehkäiseviä vaikutuksia, on tärkeää ennalta ehkäistä poliisi- ja hälytystoiminnan vaikeuttamista

ja haittaamista. Poliisi- ja hälytystoiminnassa työskentelevät henkilöt toimivat yleisestikin yhteiskunnan kannalta tärkeässä tehtävässä, jolla on liityntä myös esimerkiksi hätäkeskuslaitoksen toimintaan. Toisaalta myös poliisi- tai hälytystoiminnan asiakkaan oikeus saada apua katsotaan tärkeäksi. Näiden oikeushyvien suojaaminen ja esityksessä esiin tuodut näkökulmat, jotka yleisesti liittyvät poliisi- ja hälytystoiminnan turvaamisen merkitykseen puoltavat sitä, että ehdotetuille kriminalisoinneille on esitettävissä painava yhteiskunnallinen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste.

Rikoslakia ei tule käyttää yksinomaan symbolisiin tarkoituksiin (PeVL 29/2001 vp, s. 4). Symbolisella rangaistussäännöksellä tarkoitetaan säännöstä, joka säädetään pelkästään ”signaalin” antamiseksi kansalaisille tai moraalisen narkästyksen osoituksena. Symbolisesta rikosoikeudellisesta sääntelystä voi olla kyse, jos lähtökohtaisesti ei ole aikomusta ryhtyä käytännön toimenpiteisiin tietyn kiellon ja rangaistussäännöksen tehokkaaksi toimeenpanemiseksi tai sen valvominen ei ylipäänsä ole mahdollista. Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista ja haittaamista koskevien säännösten merkitys ei ole symbolinen, vaan ehdotetut säännökset ovat perustellut perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävien päämäärien saavuttamisen sekä muun muassa lainsäädännön selkeyttämisen näkökulmasta, ja ne mahtuvat siten lainsäätäjän harkintavallan piiriin. Lainsäädäntöä selkeyttävä vaikutus liittyy ennen muuta siihen, ettei ehdotetun sääntelyn soveltaminen edellytä sen arvioimista, onko kysymys ollut julkisen vallan käyttämisestä vai ei. Rikoslain 16 luvun 1–3 §:t suojaavat julkisen vallan käyttämistä sisältävien yksittäisten virkatehtävien suorittamista, kun ehdotetut uudet säännökset suojaavat tehtävien suorittamista myös silloin, kun toimintaan ei liity julkisen vallan käyttöä sekä poliisi- ja hälytystoimintaa yleisesti. Siten vaikka ehdotetut uudet säännökset pitävät sisällään osittain samankaltaisia elementtejä kuin rikoslain 16 luvun 1–3 §:n mukaiset vastustamisrikokset ja haitanteko virkamiehelle, eivät ne kuitenkaan ole täysin päällekkäisiä voimassa olevan sääntelyn kanssa. Koska ehdotetuilla säännöksillä on siten jo olemassa oleviin rikoslain säännöksiin nähden itsenäinen soveltamisalansa, ei kriminalisointien merkitys tässäkin suhteessa jää symboliseksi.

Perustuslakivaliokunta on todennut suhteellisuusvaatimukseen viitaten, että rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 56/2018 vp, s. 2, PeVL 9/2016 vp, s. 6, PeVL 56/2014 vp, s. 3 ja PeVL 16/2013 vp, s. 2). Perustuslakivaliokunta on pitänyt sinänsä selvänä, ettei perustuslaki aseta tiukkoja rajoja rangaistusten korottamiselle, kunhan muutokset kytketään hyväksyttäviin perusteisiin. Valiokunta on päinvastoin todennut lainsäätäjän harkintamarginaalin olevan kriminalisointien suhteen varsin väljä (PeVL 23/1997 vp, s. 2/I).

Ehdotettu poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisen rangaistusasteikko on vankeutta enintään neljäksi vuodeksi. Säännöksen rangaistusasteikon maksimirangaistus vastaisi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen rangaistusasteikon maksimirangaistusta. Toisaalta tunnusmerkistö kattaa myös pelkästään omaisuuteen kohdistuvaa moitittavaa suhtautumista. On tarpeellista, että rikoksesta säädetty rangaistusasteikko on jossain määrin laajempi kuin virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa. Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskeva rangaistusasteikko vastaa virkamiehen vastustamisen rangaistusasteikkoa. Ehdotetut säännökset on rajattu koskemaan vain poliisi- ja hälytystoiminnassa työskenteleviä henkilöitä, jolloin ne merkitsevät vain varsin rajattua poikkeusta siitä rikoslain 16 luvun lähtökohdasta, että korotettu rikosoikeudellinen suoja koskee vain viranomastoiminnan ydinalueena pidettyä julkisen vallan käyttöä. Lisäksi säännökset on rajattu vain sellaisiin tekoihin, jotka estävät tai olennaisesti vaikeuttavat poliisi- tai hälytystoimintaa. Siten ehdotettu sääntely ei ole epäsuhteessa muiden korotetun rikosoikeudellisen suojan piirissä olevien henkilöiden suojaan nähden. Ehdotettu poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamista koskeva säännös merkitsee

toisaalta sitä, että tällaisessa toiminnassa käytettävään omaisuuteen kohdistuvista rikoksista on mahdollista tuomita osittain nykyistä huomattavastikin ankarampia rangaistuksia, mutta tätä voidaan pitää hyväksyttävänä ottaen huomioon poliisi- ja hälytystoiminnassa käytettävän omaisuuden tärkeä merkitys. On myös otettava huomioon, että ehdotetussa rangaistussäännöksessä menettelyn edellytetään estävän tai olennaisesti vaikeuttavan poliisi- tai hälytystoimintaa. Olennaisen vaikeuttamisen kriteeri viittaa vakavuudeltaan moitittavaan menettelyyn, mikä osaltaan perustelee ehdotettua rangaistusasteikkoa. Lisäksi säännöksen sanamuoto viittaa toiminnan kannalta olennaiseen välineistöön ja vahingoittamisen osalta merkittävään vahingoittamiseen. Lisäksi poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamista koskeva rangaistussäännös sisältää sakkorangaistuksen ja lievemmän maksimirangaistuksen, kun rikos on tehty kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa. Esityksessä ehdotettujen rangaistusseuraamusten ankaruuden katsotaan näin ollen olevan oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmään kokonaisuudessaan.

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Yleistä yhdenvertaisuussäännöstä täydentää perustuslain 6 §:n 2 momentin sisältämä syrjintäkielto, jonka mukaan ketään ei saa asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuusperiaatteesta ei johdu tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn. Erottelut eivät kuitenkaan tällöinkään saa olla mielivaltaisia (vrt. esim. PeVL 37/2010 vp, s. 3/I; PeVM 11/2009 vp, s. 2; PeVL 18/2006 vp, s. 2/II). Keskeistä on, voidaanko erottelu perusteella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla (PeVL 1/2006 vp, s. 2/I, PeVL 8/2003 vp, s. 3/I, PeVL 65/2002 vp, s. 4/I, PeVL 58/2001 vp, s. 2, PeVL 16/2006 vp, s. 2).

Rikoslain 16 luvun säännökset suojaavat virkamiestä ja tähän rinnastettavaa henkilöä heidän käyttäessään julkista valtaa. Ehdotetut säännökset poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta ja haittaamisesta eivät sen sijaan pidä sisällään kriteeriä julkisen vallan käytöstä. Toisaalta koska ensihoitajat eivät tyypillisesti käytä julkista valtaa, eikä virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskeva säännös sen vuoksi sovellu heihin kovin usein, on erityisesti ensihoitajien rikosoikeudellisen suojan parantaminen ehdotetulla tavalla perusteltua. Hälytystoiminta eroaa olennaisella tavalla muista yhteiskunnallisesti sinänsä merkittävistä työtehtävistä, joita ehdotettu säännös ei koske. Poliisin operatiivinen toiminta taas on olennaisessa asemassa rikosten estämisen, paljastamisen ja selvittämisen samoin kuin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen kannalta, ja siten poliisin asema arjen yleisenä turvallisuusviranomaisena on keskeinen. Vaikka rikosten estämistä, paljastamista ja selvittämistä tapahtuu myös Rajavartiolaitoksessa, Tullissa ja Puolustusvoimissa, ja vaikka Rajavartiolaitos suorittaa myös pelastus- ja ensihoitotehtäviä, ovat nämä tehtävät vain osa näiden tahojen suoritettavaksi kuuluvaa laajaa ja monipuolista tehtäväkenttää, joka muilta osin olennaisesti eroaa poliisin ja muiden ehdotettujen säännösten soveltamisalaan kuuluvien tahojen toiminnasta. Poliisi, pelastustoimi ja ensihoito ovat käytännössä pääasialliset toimijat, jotka vastaavat ehdotetun sääntelyn soveltamisalaan kuuluvan toiminnan suorittamisesta. Muita tahoja suojaavat joka tapauksessa rikoslain 16 luvun 1–3 §:n vastustamisrikoksia koskevat säännökset mukaan lukien haitanteko virkamiehelle ja rikoslain yleiset säännökset. Laillisuusperiaatteen kannalta on myös tärkeää, että ehdotettujen uusien rangaistussäännösten soveltamisala on rajattu mahdollisimman selkeällä tavalla. Ehdotettua erottelua voidaan pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä.

Perustuslain 8 §:ssä säädetty rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja siihen liittyvä, rikoslain 3 luvun 2 §:n 2 momentin mainitsema lievemmän lain periaate on rikosoikeudellisten esitysten vakiintuneen tavan mukaan merkityksellinen uuden lain soveltamisen kannalta. Rikosoikeuden

ajallista soveltamista koskevat lähtökohdat edellyttävät, että uutta, ankarampaa lakia sovelletaan vain lain voimaantulon jälkeen tehtyihin tekoihin.

Lakiehdotus voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisessa lainsäätäjärjestyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

rikoslain 16 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään rikoslain (39/1889) 16 lukuun uusi 3 a ja 3 b § seuraavasti:

16 luku

Rikoksista viranomaisia vastaan

3 a §

Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen

Joka estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa

1) käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa poliisin taikka pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvaa kohtaan tai

2) anastamalla poliisin, pelastustoimen tai ensihoidon toiminnassa käytettävän kulkuneuvon tai olennaista välineistöä, merkittävästi vahingoittamalla sellaista kulkuneuvoa tai välineistöä taikka estämällä sellaisen kulkuneuvon tai välineistön käytön

on tuomittava *poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta* vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa tarkoitettulla tavalla sitä kohtaan, joka poliisi-, pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvan henkilön pyynnöstä tai suostumuksella avustaa poliisi- tai hälytystoiminnassa.

3 b §

Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaaminen

Jos poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentekijä on tuomittava *poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta tuomitaan myös se, joka oikeudettomasti muulla kuin 3 a §:ssä tarkoitettulla tavalla estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 27.6.2025

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri